

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

ELFTE ÅRGÅNGEN.

Femte och Sjette häftet.

Innehåll:

	Sid.
46. Blad ur reseanteckningar. I. Förbättringsanstalten i Val-d'Yèvre. Af <i>St—</i>	285.
47. Diktarepersonligheter. III. Anna Maria Lenngren. Af <i>Georg H. Madsen</i>	304.
48. Något om den äkta frihetsrörelsen och en af dess målsmän. Af <i>Esselde</i>	314.
49. Vor Landsby. Af <i>Benedicte</i>	325.
50. Min moders testamente. Skizz af <i>Pontus Wikner</i>	333.
51. Den Ensommes Hjem. Af <i>Mathilde Fibiger</i>	366.
52. Det var vid kyrkan. Poem af <i>Helena</i>	375.
53. Et gammelt Minde. Poem af <i>Excelsior</i>	377.
54. Den sjuttonårigas föresatser. Poem af <i>Lina</i>	378.
55. Finlands kulturutveckling efter skilsmessan från Sverige. Af <i>W. L.</i> (Forts.).....	379.
56. Det gamle Chatol. Af <i>J. Forf. til En ung Piges Historie</i>	386.
57. Bref om högskolan och qvinnan. Af <i>en Svenska</i>	397.
58. Nytt på vår bokhylla. <i>Öfversigt</i> . Af <i>Reader</i> och <i>L. U.</i>	405.
Svar å ett genmåle af <i>P. Worm</i>	408.

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

46. Blad ur reseanteckningar.

I.

Förbättringsanstalten i Val-d'Yèvre.

Amender l'enfant par la terre et la terre par l'enfant.

Ch. Lucas.

Det var en vacker, varm Augustimorgon, som vi lemnade Paris för att styra vår kosa söderut med "le chemin de fer d'Orléans". Våra reskamrater i kupéen voro ej många, ja, sanningen att säga, kan jag ej påminna mig flera än en välfödd Pater och en liten svartögd flicka om, som det tycktes mig, tolf år. Jag trodde först, att den lilla reste under Paterns beskydd, men det föga intresse han visade henne betog mig åter denna tro och kom mig att sysselsätta mig med henne. Affärden hade varit tidig, hvad under då om vår lilla reskamrat syntes trött och tog af sig hatten, för att i stället påsätta en liten mössa och sålunda kunna hvila bekvämligare. Jag sköt en af våra kapprullar under hennes hufvud, hon tackade mig med några ord och en åtbörd full af behag, betjenade sig af den erbjudna hufvudkudden, dock ej utan tvekan, och när hon uppvaknat ur sin korta slummer, kom samtalet i gång oss emellan. Hon berättade mig då, att hon, sin späda kroppsbyggnad oaktadt, var stora flickan, hela fjorton år, ett förhållande, hvilket äfven bekräftades af hennes sätt att uttrycka sig, som tydde på mer mognad, mer urskiljning än man kan vänta hos ett tolfårigt barn. Vidare gjorde hon mig bekant med åtskilliga af sina familjeförhållanden, såsom att fadern var jernvägstjensteman, just vid den bana, hvarpå vi nu ilade framåt, hvarför hon också fick färdas der för nedsatt pris, genom att uppvisa en särskild biljett; att föräldrarna bodde i Paris, jemte en yngre syster; att hon haft en äldre, älskad bro-

der, en ende broder, som af en förtidig död blifvit borttryckt från de sina för något år sedan. "*Ah, madame, un fils unique, quelle grande douleur!*" tillade hon med ett uttryck af smärta i sina svarta ögon. Sjelf vistades hon i en uppfostringsanstalt i Paris, ett kloster, om jag ej missminner mig, och var nu på väg till Orléans, för att tillbringa ferierna hos en onkel. Sedan blef min tur att göra något reda för mig, och jag började med att meddela henne, hvar jag bodde, frågande, om hon kände hvar Stockholm var beläget. "*Madame, vous me faites rougir de mon ignorance*", svarade hon, i det hon tillade, att hon alltid haft en särdeles svårighet för geografien.

Det var en behaglig företeelse, denna unga flicka; hon egde detta naturliga behag, denna lätthet att uttrycka sig väl, som ofta synas vara medfödda egenskaper hos fransyskorna och som här gjorde sig gällande, oaktadt hennes ålder just i de flesta fall är den tidpunkt i en flickas lif, då en viss tafatt blyghet drifver gracerna på flykten. Det vackra språket klingade i ljufva, melodiska tonfall från hennes läppar och smekte våra öron, men snart försvann hon för våra blickar, som en af de flygtiga bilderna i en lanternas magica, och troligt är, att våra banor ej vidare komma att beröra hvarandra.

Vår väg gick vidare till Bourges, som för det närvarande skulle blifva vår resas mål. Huruvida vi derifrån skulle göra en utflykt till en landtgård i stadens grannskap eller fortsätta resan med jernväg till Lyon, var ännu ej rätt klart för oss. Väl voro vi inbjudna af *M:r Charles Lucas*, att göra ett besök på hans egendom, *Château de la Rongère*, men denna vänliga inbjudning hotades att öfverkorsas af den oroande vändning hans dotters, *M:me Lapparets*, sjuklighet hade tagit. Åtskilliga bref hade under de senare dagarne blifvit vaxlade mellan *la Rongère* och vårt hôtél vid *Rue Richelieu*, utan att ännu något bestämdt beslut kunnat fattas, rörande det tilltänkta besöket. Den bekymrade fadern stred mellan oron för en älskad dotter, som döden hotade att beröfva honom, och den lifliga önskan han hyste att under sitt gästfria tak få emottaga de långväga resande, och på samma gång utbyta tankar och åsikter med en liktänkande vän och medarbetare för det stora mål, hvaråt han egnat en del af sina bästa sträfvanden — dödsstraffets afskaffande.

Med en viss spänd väntan afvaktade vi derföre ankomsten till Bourges och hvad derpå skulle följa. Tåget stannade, vagnarne öppnades, de resande skyndade derur och bildade snart vid

utgången från stationen en tät massa, som möttes af en annan framträngande hop af emottagande. Jag märkte bland den senare en äldre man, som med forskande blickar spejade bland de ankommande. "Han söker oss", hviskade jag; innan kort hade våra blickar mött hvarandra och han, igenkännande något "*je ne sais quoi*" icke fransyskt i våra personligheter, tilltalade oss med den förmodan, att han funnit hvad han sökte. Presenterande sig för oss såsom familjen Lucas' vän och läkare, förde han oss till det väntande ekipaget, underrättade oss om, att *M:me Lapparets* tillstånd medgaf ljusare förhoppningar och att han i följd deraf var bemyndigad att bedja oss vara välkomna till *la Rongère*. Först borde vi dock se oss något om i Bourges och för detta ändamåls vinnande anförtrodde han oss till en ung man, sekreterare hos *M:r Lucas*, som varit honom följaktig, tilläggande att han nu skulle besöka några patienter, men återkomma till oss om ett par timmar, för att i vårt sällskap anträda resan till landet.

Det anmärkningsvärdaste i Bourges var *la cathédrale*, en ståtlig göthisk byggnad från 13:de eller 14:de seklet, utmärkt, som de flesta andra arkitektoniska minnesmärken från samma tidehvarf och i samma smak, för sina kolossala, men icke destomindre harmoniska proportioner och för den rika ornamenteringen af dess yttre delar, hvarpå tidens förstörande hand dock gjort sina härjningar. Vi beundrade dess rika bildhuggerier, hvaraf det, som pryder den mellersta af kyrkans fem portiker, föreställer den yttersta domen, dess dyrbara glasmålningar, som, väl bibehållna, anses vara bland de utmärktaste i Frankrike; vi nedstego i kryptan, som innesluter flera grafvårdar öfver historiska personer, bland hvilka en Hertig af Berry, farbroder till Carl VII, och vi gjorde slutligen en promenad omkring erkebiskopliga palatset och dess vackra trädgårdar, anlagda af *le Nôtre*, der för ögonblicket stortartade anstalter gjordes för en illumination, ämnad att förherrliga den snart instundande Napoleonsdagen.

Efter denna upptäcktsvandring, råkade vi åter vår gode doktor och begåfvo oss å väg till *la Rongère*. Stadens omgifningar och det landskap vi genomforo tydde på fruktbarhet och en gifmild natur, men företedde för öfrigt ingenting anmärkningsvärdt. Träden ega ofta det stympade utseende, som jag förut mången gång i Frankrike anmärkt hos popplarne och som helt och hållet beröfva dessa deras naturliga skönhet. Jag fick nu veta orsaken, som är, att löfvet vanligen måste tjena till foder.

Vi gjorde en liten omväg för att aflemna vår nye vän, doktorn, vid ett annat château, bebodt af *M:r* och *M:me Lapparent*, och foro sedan ensamme vidare till *la Rongère*. Det är en egen känsla att komma såsom gäst till ett ställe, för hvars alla innevånare man är personligen obekant, såsom förhållandet var med oss. På trappan stodo tvenne fruntimmer: det ena äldre, men af detta ståtliga utseende, som ofta utmärker den fransyska qvinnan *d'un certain âge*; det andra var en adertonårig flicka, husets yngsta dotter, *Mademoiselle Marie*, liflig och behagfull, delande sin uppmärksamhet mellan de ankommande och en fyrbent, ljushårig favorit, som ej tycktes villig att på det mest förekommande sätt emottaga fremlingarne. Men sakta framskred till vagnen en äldre, vördnadsvärd man, hvars förmörkade ögon skuggades af en grön skärm, och varligt leddes han af sin yngste son, en ung gosse med lifligt och intelligent utseende. Vänligt och hjertligt helsade oss den älskvärde gamle, som, sedan sex år lidande af en svår ögonsjukdom, nu endast otydligt förmådde skönja konturerna af större föremål.

Vi infördes i den vackra, rymliga salongen och sedan vi utvexlat artighetsbetygelser med vårt värdfolk och intagit några lättare förfriskningar, voro vi glada att få draga oss tillbaka i de för oss bestämda rummen i öfre våningen, för att befria oss från allt dam och sot, som i så riklig mån komma jernvägsresande till del. Vid dagens öfriga tilldragelser vill jag ej nu länge uppehålla mig. Sedan den rikliga middagen blifvit intagen mellan 7 och 8 på aftonen och vi kastat en blick på de vackra blomsteranläggningarne på gården, tillbragtes qvällen under angenäma samtal i salongen.

Det var morgondagen förbehållet att utgöra den egentliga glanspunkten af detta besök. Efter frukosten, som serverades kl. 11, och som väl kunnat kallas en *déjeuner dinatoire*, företogo vi alla samtlige, *Duc*, den lille hunden, ej till förglömmades, en utfärd till *M:r* och *M:me Lucas'* skapelse, den circa 2 sv. mil från deras hem belägna förbättringsanstalten för unge brottslingar (*la Colonie agricole pénitencière du Val-d'Yèvre*), i dagligt tal kallad *la Colonie*. Jag åkte tillsammans med *M:me Lucas* och hennes unga dotter och inhemtade under vägen många intressanta upplysningar, rörande så väl kolonien som andra förhållanden, egendomliga för det land, hvars gäst jag var. Det smärtade mig dock att se, huru min älskvärda värdinna kämpade emellan sin naturliga böjelse att vara artig och underhållande mot fremlin-

garne, och oron för den sjuka älsklingen, som hon i dag ej skulle få tillfälle att besöka — jag både förstod och deltog i moders-hjertats lidande.

Se här några förelöpande upplysningar om den koloni, dit jag snart vill införa mina läsare. *M:r Lucas*, hvars menniskokärlek och själsgodhet tidigt kommo honom att egna sig åt arbete för mensklighetens bästa, insåg redan vid början af den bana, som han sedan med så mycken utmärkelse genomvandrat, det förderfliga i sammanförandet af vanartiga och okynniga barn med äldre, genom mångårig vana förhärdade brottslingar. Dessa åsigter tolkade han med värma och styrka i bevisningen i sitt berömda arbete: *Du Système pénitentiaire en Europe et aux Etats-Unis*, hvilket utkom redan 1828 och väckte stor uppmärksamhet. Såsom en följd deraf kan man anse regeringens beslut att i *Melun* bygga ett centraletablissemment för 500 unga brottslingar, ett förslag, hvars utförande dock tillintetgjordes af den snart derefter utbrytande Julirevolutionen.

Under Guizots ministère kallad till generalinspektör för rikets fängelser, framlade *M:r Lucas* ett förslag för behandlandet af unga brottslingar och förordade inrättandet af skyddsföreningar (*sociétés de patronage*) för sådana bland dem, som blifvit satta på fri fot. Då regeringen tvekade, i anledning af de stora kostnader, som ansågos förknippade med utförandet af detta förslag, upptogs och tillämpades *M:r Lucas'* idé af åtskilliga enskilda personer, och detta med så mycken framgång att äfven på statens bekostnad tvenne åkerbrukande straff-kolonier sedermera anlades. Sedan Frankrike på detta sätt småningom erhållit 15 privata och 5 publika anstalter till förbättrande af unga brottslingar, utfärdades 1850 en lag, *sur l'éducation et le patronage des jeunes détenus* *).

*) Dess hufvudinnehåll är: att den penitentiära uppfostran, som meddelas unga brottslingar, skall vara strängt disciplinär, religiös och moralisk, samt åsyftande att bibringa de unga skicklighet i något yrke; att gossar, hvilka såsom minderåriga (under 16 år) blifvit frikända från ansvar, i fall de anses hafva saknat insigt i det brottsliga i gerningen, samt ynglingar öfver nämnde ålder, hvilka blifvit dömda till fängelse från 6 månader till högst två år, skola försändas till *les colonies agricoles pénitentiaires*, att der, under sträng uppsigt, sysselsättas med åkerbruk och dermed sammanhängande yrken. Sådana unga brottslingar, som blifvit dömda till längre fängelse eller som vid någon af här ofvan nämnda kolonier gjort sig skyldiga till gröfre subordinationbrott, hemfalla deremot till *les Colonies correctionnelles*, der disciplinen är ännu strängare. Flickor under 16 år, som gjort sig skyldiga till grof vanart eller brott, skola under sträng uppsigt uppfostras i s. k. *maisons pénitentiaires*, och der hållas till sådant arbete, som öfverensstämmer med deras kön. De barn eller unga menniskor, som utgå från här ofvan nämnda an-

De penitentiära åkerbrukskolonierna äro, såsom redan blifvit nämndt, af två slag, publika och privata. De förra anläggas och underhållas af staten och deras styresmän utnämnas af regeringen. De senare äro grundlagda af enskilda personer, men erhålla ett visst årligt understöd af staten; systemet bestämmes af stiftaren, som der eger full myndighet, men dock måste underkasta sig tillsynen af en komité (*conseil de surveillance*), tillförordnad af regeringen med skyldighet att inspektera dessa anstalter och derom afgifva berättelser till ministern för inrikes ärendena.

Det måste utan tvifvel hafva varit en ljuf tillfredsställelse för *M:r Lucas* att sålunda se sina menniskoölskande teorier vinna anklång och tillämpning, att iakttaga huru den ur både mänsklig och social synpunkt så viktiga frågan om unga brottslingars förvandlande till nyttiga samhällsmedlemmar mer och mer behjertades, och huru de bemödanden, som för detta ändamål blifvit gjorda, visade ganska vackra resultat — men detta var honom dock icke nog. Han insåg mer än väl, att detta uppfostringsfält var svårt att bearbeta och att, för att kunna göra det med framgång, fordrades både ett varmt och lefvande intresse för saken och ett klart, upplyst förstånd, samt ej minst erfarenhet. Det var ej här nog med att utarbета ett system på papperet; det måste pröfvas i utförandet, innan dess ändamålsenlighet kunde bedömas. Allt mäktigare, allt oemotståndligare blef nu hans egen åstundan att sjelf praktiskt tillämpa sina älsklings-teorier och för sättet, hvarpå detta borde ske, tyckte han sig se en fingervisning i de stora sträckor af ouppodlad, nästan värdelös sumpmark, som lågo obegagnade i grannskapet af staden Bourges. Tanken att på en gång kunna arbeta för tvenne stora mål, att kunna verka välgörande i tvenne riktningar, båda af utomordentlig nytta för det allmänna, rotfästade sig alltmer hos honom och dessa stora syften sammanträngde han i följande få ord: "*d'amender l'enfant par la terre et la terre par l'enfant*"*), hvilka blefvo hans valspråk, då han med hela den viljekraft, som var hans karakter egen, grep det svåra verket an.

Förberedelserna dertill börjades med inköpan-det af ett ofruktbart träskland om 360 hecтарыers vidd**) beläget i en dalgång, som genomskäres af den lilla floden Yèvre. Detta skedde 1847

stalter, förblifva under en tidrymd af minst 3 år under uppsigt af skydds-föreningar (*patronages de l'assistance publique*).

*) Att förbättra barnet genom jorden och jorden genom barnet.

**) En hectar utgör något mer än 2 sv. tunnland.

och som de för verket afsedda arbetarne snart voro funna, börjades utdikningen af marken redan den 2 Augusti s. å. med en arbetsstyrka af 100 unga brottslingar, af hvilka de flesta troligen voro ovana vid en ordnad verksamhet och ett regelbundet lefnads-sätt. Olycksprofeter felades också icke, som förutspådde företagets fullkomliga misslyckande och dess grundläggares ekonomiska undergång. Obekymrad härom, fortsatte dock denne sitt arbete i den utstakade riktningen, utan att låta sig modfällas af de många svårigheter och stundom äfven misräkningar och motgångar, hvilka måste vara oskiljaktiga från ett dylikt företag. Han hade dock den stora tillfredsställelsen att se, huru det stadigt, om ock långsamt, gick framåt, huru de osunda, ofruktbara kärren småningom förvandlades till bördiga åkerfält och frodiga betesmarker, hvarpå talrika hjordar funno sin näring, till intagande trädgårdar, hvilkas afkastning utmärkte sig för en ovanlig ymnighet, och till leende vingårdar, som lönade odlarens möda med rikliga skördar. Huru glädjande och uppmuntrande denna syn än var, så var det dock ej den, som mest fröjdade den ädle mannens hjerta, ty målet *att förbättra jorden genom barnet* var för honom städse underordnad det andra, vida högre, vida väsentligare: *att förbättra barnet genom jorden*. Känslor af än högre, än ljufvare art uppfyllde honom också, då han blickade på den lilla uppväxande kolonien, som utvidgades år från år, på de snygga och trefliga bostäderna, på de ändamålsenliga ekonomi-byggnaderna och framför allt på de unge arbetarnes friska, hurtiga och vanligen förnöjda utseende, jemförande detta med den sorgliga och nedslående syn de skulle företett såsom ett fängelses innevånare, der ansigtsuttrycken vanligen vexla mellan lojhet, förtviflan eller förhärdelse, mellan djurisk slöhet, pinsam känsla af egen förnedring eller rå fräckhet. Tanken på hvad alla dessa ynglingar otvifvelaktigt blifvit, lemnade åt sina egna dåliga instinkter och åt äldre medbrottslingars besmittande efterdömen, och hvad han nu sträfvade att bilda dem till, nemligen till goda människor och nyttiga samhällsmedlemmar, ett sträfvande, på hvars fulla framgång han i mer än ett fall haft uppmuntrande bevis, måste för honom blifva den ljufvaste belöning för alla mödor och uppoffringar. Också bodde han med sin familj en stor del af året i skötet af den lilla kolonien; hans barn växte till med den; han och hans maka deltog med aldrig tröttnande intresse i allt, hvad som rörde densamma — den blef slutligen, så att säga, en del af dem sjelfva.

Så hade det fortgått under en lång följd af år, hvarunder de unga kolonisternas antal ständigt tillväxt och omsorgerna för deras väl och koloniens bestånd sålunda mångdubblats. Då uppsteg ett mörkt moln på den hittills så lyckliga familjens himmel, i skepnad af den svåra ögonsjukdom, som småningom beröfvade *M:r Lucas* hans ögons bruk. Detta var en hård pröfring, emedan den ej allenast urständsatte honom att verka och arbeta såsom förut, utan äfven emedan den betog honom möjligheten att egna den noggranna tillsyn åt sin stiftelse, hvilken han ansåg så oundgängligt behöflig. Tanken härpå smärtade honom djupt, ty han visste noggsamt, af hvilken vigt husbondens öga är för ett arbetes omsorgsfulla utförande, en maxim, som här mer än någonsin måste göra sig gällande. Men hvad *M:r Lucas* påbörjat hade burit frukt, i mer än ett afseende, och detta visade sig bäst vid denna kritiska tidpunkt af koloniens tillvaro. Han hade en ung son om ett par och tjugo år, en ädel yngling, som med varmt intresse följt sin faders menniskoälskande bemödanden. Denne hade nyss med framgång aflagt sina juridiska examina och stod just i begrepp att inträda i det praktiska lifvet, der en vacker bana öppnade sig för honom. Men faderns bekymmer och det intresse han sjelf kände för dennes stiftelse, för dess fortfarande bestånd och utveckling, förmådde honom att försaka mer lysande utsigter och i stället intaga den till utseendet anspråkslösa, om ock i sjelfva verket så betydelsefulla platsen af direktör vid förbättringskolonien i *Val-d'Yèvre*. Nyligen gift, bebodde han nu den lokal inom kolonien, som förut innehafts af hans föräldrar, hvilka derföre återvänt till sitt arfgods, *Château de la Rongère*.

Men vagnen viker af från landsvägen, vi fara genom en grind och inkomma i en vacker park, der vägen slingrar sig genom friska gräsmattor och lummiga trädpartier. Vi äro nu vid *la Colonie*, säger *M:me Lucas* — men hvar äro då murarne, som borde omgifva den, gallerportarne, som skulle utgöra förmedlingslänken mellan den och den yttre verlden, portvaktaren, som allena borde ega myndighet att öppna dessa? Af allt detta såg jag ej ett spår. Den i Frankrike vanliga hägnaden af buskväxter skiljde koloniens egor från grannarnes, och den omtalta grinden gjorde ingen svårighet att öppna sig för hvem som helst. Stället bar hela karakteren af ett väl underhållet landt gods, men något, som talade om fängelse, om straffanstalt, kunde ej förmärkas.

Sedan vi farit förbi några täcka blomstergrupper, stannade vagnarne utanför ett enkelt landthus, der vi välkomnades af en ung man, hvars flädlösa, om redbarhet och pligttrohet vittnande personlighet gjorde på oss ett behagligt intryck. Med uppmärksam artighet emottog han fremlingarne, med hjertlighet helsade han de sina och vi infördes i salongen. Der mötte oss ett fruntimmer, som visst ej föreföll att vara i sin ålders första blomma, men dock ännu kunde kallas ung och intagande — kan väl detta vara den unga frun? frågade jag mig sjelf, hvilken brydsamma fråga jag dock öfverlät åt framtiden att besvara. Och den löstes snart, då en ungdomlig gestalt kort derefter inträdde, helsande oss med det vänliga tillmötesgående, som utmärkte värdinnan på stället. Vår första bekantskap presenterades som hennes mor och ett äldre fruntimmer, ännu lifligt och välbehållet, som hennes mormor. Vi fruntimmer slogo oss nu ned i den treffliga, om egarnes goda smak vittnande salongen, der samtalet vände sig kring åtskilliga ämnen, bland andra helt naturligt äfven berörde *M:me Lapparents* helsotillstånd. Hennes mor afgaf då med djup rörelse en beskrifning på dotterns lidanden och uttryckte sig med tacksamhet om den förträffliga omvårdnad denna nu erhöll af en barmhertighetssystemer. "*Les soeurs de charité sont la gloire de la France*", tillade *M:me Lucas*, och hvad jag redan på andra håll haft tillfälle att iakttaga, rörande dessa qvinnors sjelfförsakande lif och ädla verksamhet, kom mig att af fullt hjerta instämma i detta utlåtande.

Herrarne och bland dem *M:r Maréchal*, den unga fruns fader, hade emellertid sett sig om utomhus, men inkommo nu för att beledsaga oss på en vandring genom kolonien. Vi besågo först de vackra trädgårdsanläggningarne, som buro vittne om en förträfflig skötsel*), och i synnerhet fästades min uppmärksamhet vid ofantliga meloner, vid päron och äpplen, större och fullkomligare, än några jag förut sett, växande på låga spalierer af grof ståltråd, löpande horisontelt med marken på ett afstånd af blott $\frac{1}{2}$ à $\frac{3}{4}$ aln derifrån. De höga, skuggrika träden, bland hvilka voro flera slag, sällsynta äfven i denna del af Frankrike, förfelade ej heller att framkalla utrop af beundran, ty det var, i sanning, något sagolikt att tänka sig, det hela denna sköna skapelse af

*) Det var denna högt uppdrifna trädgårdsodling och de deraf för kolonien uppstående ekonomiska fördelar, som förmådde ett större antal trädgårdsmästare i Bourges och trakten deromkring att inlemna en besvärsskrift till Senaten, deri de beklagade sig öfver en konkurrens, hvori de påstodo sig komma till korta.

menniskoffit och ihärdighet tillkommit på en tidrymd af föga mer än tjugo år, att den om så mycken alstringskraft vittnande mark, hvarpå vi nu vandrade, före denna tid endast varit ett värdelöst träsk.

Då vi nu närmade oss den egentliga kolonien, lemnade den äldre *M:r Lucas* sin trogne ledsagare, den snälle *Armand*, för att bjuda mig sin arm, emedan han sjelf önskade visa mig denna del af sin stiftelse, på samma gång han meddelade mig upplysande förklaringar deröfver. Det var på en gång rörande och djupt smärtsamt att iakttaga, huru väl han kände hvarje plats, huru noga han kunde beskrifva hvarje lokal äfven i detalj, fastän hans ögon ej längre kunde fröjda sig åt denna för honom så kära syn, och det var med en dotterlig känsla af vördnadsfull tillgifvenhet, jag ledde hans steg i den riktning han sjelf önskade. Så besökte och besågo vi de unga kolonisternas bostäder, hvilka alla voro rymliga, snygga och väl ventilerade. Gossarne äro delade i tvenne stora afdelningar, hvaraf den ena innefattar *de äldre*, den andra *de yngre*. Hvarje afdelning har sina särskilda lokaler och äfven deras lekplatser äro åtskiljda. I hvarje sofrum finnas hängmattor för 50 gossar och dessutom sängplats för en ordningsman, ty äfven under nätterna måste god tillsyn vara af nöden.

Vi besågo vidare de för den inre hushållningen behöfliga byggnaderna, såsom kök, bageri, visthusbodar, tvätthus o. s. v. och funno allt i den bästa ordning. I bageriet voro åtskilliga gossar sysselsatta med bakning af bröd, ty alla husliga sysslor verkställas i tur af de unga kolonisterna sjelfva, hvilka sålunda vänjas vid att tillreda sin egen föda och tvätta sina egna kläder. De undervisas äfven i sömnad och i tillverkning af träskor och alla af dem inom anstalten begagnade klädespersedlar förfärdigas sålunda af dem sjelfva — en kunskap af oberäknelig vigt för deras framtid.

Sjukhuset, skolsalarne och det lilla kapellet, allt enkelt, men ändamålsenligt anordnadt, besöktes äfven, likaså alla de olika byggnaderna för landtbrukets behof, hvaribland redskapsboden med sina olika slags verktyg, systematiskt ordnade, verkligan företedde en vacker syn. Till denna afdelning bland byggnaderna kan man äfven räkna smedjan, slöjdstugan, stenhuggeriet m. m., der gossarne få lära sig de olika yrken, hvilka äro af vigt att känna för hvarje landtbrukare. En liten flyttbar jernväg om 2,000 mètres längd, till underlättande af transporter inom kolonien, bör ej heller förglömmas vid denna redogörelse.

Det finnes vid kolonien ännu en grupp af byggnader med tillhörande små trädgårdar, något afskiljd från de öfriga. Dessa bebos af anstaltens ordningsmän, *contre-maitres* kallade. Man torde kanske förundra sig öfver, att dessa ej ega sina bostäder i sammanhang med kolonisternas. Men denna anordning vittnar måhända mer än någon annan om stiftarens sannt menniskoälskande nit samt på samma gång om hans djupa människokänedom. Ordningmännen hafva nemligen en ganska vigtig befattning vid kolonien och kunna genom sitt exempel utöfva ett stort inflytande på de unga brottslingarne. Utgående från den åsigten, att endast sådana män, som sjelfva äro fäder, rätt och ändamålsenligt kunna behandla och umgås med vanartiga barn, har *M:r Lucas* uppställt såsom grundsats, att alla anstaltens tjenstemän böra vara *familjefäder*, för att på ett mer faderligt sätt kunna återföra de stackars vilseledda barnen på den goda väg, hvarifrån de så tidigt afvikit. Den instruktion för *les Contre-maitres*, som *M:r Lucas* s:r uppsatt, är verkligen ett litet mästerstycke i sitt slag och innehåller i detta afseende följande: "*c'est dans le père de famille, qu'il m'a paru qu'on devait rechercher et rencontrer le contre-maitre; à l'égard des jeunes détenus, ce sont les obligations morales, dont il est tenu envers ses propres enfans, c'est à dire, ne leur donner que de bons exemples, de bons conseils, les surveiller et les enseigner avec une fermeté affectueuse et persévérante, toujours exempte de mauvais traitement.*"

På ett annat ställe säger han; "*la première condition en effet pour élever des enfans, c'est de les aimer.*"

För att så mycket som möjligt gifva familjelifvet tillfälle att utöfva sitt milda inflytande på dessa ordningsmän, har *M:r Lucas* äfven förordnat, att de skola intaga sina måltider i hemmen och endast turvis vara närvarande vid gossarnes mattimmar.

Ordningsmännens skyldighet äro för öfrigt: att hafva ständig tillsyn öfver de unga brottslingarne, ej blott om dagarne, men, såsom redan blifvit nämndt, turvis äfven om nätterna, att noga öfvervaka deras sedlighet, ordentlighet och flit, undervisa dem i förekommande arbeten, samt i allo gifva dem goda föredömen och råd.

Öfver ordningmännen stå en hufvudman, *gardien chef*, hvilken af direktören emottager och till de förra framför de befallningar, som röra disciplinen, samt vakar öfver dessas fullgörande, och en arbetsförman, *chef pratique*, som efter direktörens anordning leder de yttre arbetena.

Om det vid denna anstalt följda systemet och de deraf härflytande resultaten, meddelade *M:r Lucas* mig en mängd värderika och intressanta upplysningar, hvilka jag här i korthet vill anföra.

Något utförligt reglemente för stiftelsen i alla dess delar hade han aldrig velat uppsätta, ej heller i skrift eller tryck offentliggöra sitt system i detalj. Orsakerna dertill hade egentligen varit tvenne. Den ena bestod deri, att hans anläggning hade inga antecedentia att stödja sig på, att hemta lärdomar af; den var ett försök på en alldeles ny basis och såsom sådant underkastadt många experimenter, hvarur endast så småningom de bästa och ändamålsenligaste medlen för befrämjandet af dess dubbla mål kunde dragas. Den andra var fruktan, att, hans system i förtid känt, innan han ännu sjelf tillräckligt pröfvat dess hållbarhet, andra skulle lockas att tillägna sig detsamma och att tillämpa det utan erforderlig urskiljning, hvarigenom det för många skulle framstå i tvetydig dager. Han ville hafva full frihet att, i afseende på sin skapelse, pröfva och bedöma de gjorda försöken och behålla hvad han fann bäst.

En princip, som *M:r Lucas* funnit verka välgörande i åsyftad riktning, var, hvad han kallade, *solidaritetsprincipen*, hvarigenom flera gossar sinsemellan gjordes ansvariga för hvarandras uppförande. Han ville ej fränkänna de enskilda belöningarne och utmärkelserna den vigt och det värde de såsom faktorer i ett uppfostringssystem kunna ega genom att uppegga till en helso-sam täflan. En sådan täflan kan, om den blir alltför ensidig, dock äfven gifva näring åt egoism och afund, och sålunda i det stora hela verka mer skadligt än välsignelserikt. Detta var hvad *M:r Lucas* önskade förebygga, då han jemte de belöningar, som skulle komma individen till godo, äfven bestämde belöningar och utmärkelser för hvarje kompani*), på så sätt, att vissa företräden skulle tillkomma de kompanier, som kunde förete den största totalsumma, så att säga, af ett godt och hedrande uppförande. Derigenom afsåg han, ej allenast att skapa en god *esprit de corps* inom hvarje kompani och att göra dess medlemmar sins emellan till kontrollörer på hvarandras uppförande, utan ock att inskräpa den goda lärdomen, att man bör göra det goda ej blott för egen fördel, utan ock för andras, i thy att människor så till godo som ondo utöfva en beständig vixelverkan på hvarandra.

*) Hvarje kompani bestående af 16 gossar.

En annan åtgärd, som mycket bidragit till att väcka de unge vilsefördes hederskänsla och att sporra dem till ett noggrannt aktgifvande på sitt uppförande är den, att bland gossarne sjelfva utse vissa uppsyningsmän (*surveillants*) till biträde åt ordningsmännen. Dessa uppsyningsmän äro indelade i 3 klasser och i sin klädesdrägt försedda med utmärkelsetecken på sin värdighet. En uppsyningsman af 1:sta och tvenne af 2:dra klassen äro anställda vid hvarje hufvudafdelning och hvarje kompani har sin uppsyningsman tillhörande 3:dje klassen. Denna institution gifver gossarne en vink om, att de genom ett godt och hedrande uppförande kunna liksom tjena sig upp och sålunda sjelfva aftvä den fläck på sin vandel, hvilken de genom ett föregående dåligt lefnadssätt ådragit sig.

Vid belöningars utdelande iakttages en norm, som ej alltid i dylika fall gör sig gällande.

Utmärkelserna afse nemligen individens goda uppförande i sin *helhet*, men ej blott visad flit och arbetsskicklighet, ty erfarenheten har mer än en gång gifvit vid handen, att mången kan vara en skicklig arbetare, särdeles under sträng uppsigt, utan att derföre vara nitisk och samvetsgrann i uppfyllandet af andra pligter.

Reglementet brännmärker såsom feghet spioneri och hemliga angifvelser kamraterna sins emellan, men hedrar såsom en förtjenstfull gerning den offentliga anklagelsen för begångna fel, endera af förbrytaren sjelf eller af den, som varseblifvit dem. Denna upptäckt skall utan tvifvel leda till straff, men man söker inskräpa hos barnen, att straffet här endast är en form af den kärlek, hvars syfte är att förbättra dem genom att så mycket möjligt är bekämpa deras dåliga instinkter och vanor. Straff ådömas aldrig utan offentlig ransakning, hvilken hålles inför de samlade kolonisterna vid de allmänna sammankomster, der direktören presiderar, och som ega rum 3 gånger i veckan. Ingen af de underordnade tjänstemännen får i detta hänseende handla på eget bevåg. Straffen bestå i offentlig skrapa (*repriment*), namnets och förbrytelsens antecknande på en för detta ändamål i bönsalen befintlig tafla, samt, i svårare fall, af slag medelst en läderrem på den utsträckta handen. Genom denna offentlighet vill man ej blott vädja till den känsla af rättvisa, som gemenligen är så stark hos de unga, utan ock än mer skärpa den, ty hat och bitterhet väckas ej af den åga, som man måste medgifva vara

väl förtjent. Vid utdelandet af belöningar går man till väga med samma offentlighet.

Som hela anstalten är en åkerbrukskoloni, har stiftaren också anordnat undervisningen med hufvudsakligt afseende på befrämjandet af detta syfte, hvarföre gossarne endera sysselsättas med till jordbruket hörande arbeten, såsom dikning, jordens beredande till sädes- och vinodling, trädgårdsskötsel, skördars inbergande, boskapsskötsel *) m. m. samt med slöjder, hvilka äro behöfliga för landtmannen, såsom mura, timra, snickra, smida **) o. s. v. Dertill komma dessutom de husliga göromål, som redan blifvit omnämnda, och hvari kunskap kan blifva dem till nytta i hvarje läge i lifvet.

På den egentliga skolbildningen göres mindre afseende, dock erhålla gossarne undervisning i läsa, skriva och quatuor species vissa eftermiddagar i veckan från d. 16 Sept. till d. 15 April. Under sommarmånaderna, då alla krafter tagas i anspråk för de yttre arbetena, är denna undervisning inskränkt till söndags-eftermiddagen. Religionsundervisning meddelas af en prestman, som äfven förrättar gudstjensten. Äfven för sång, särdeles kyrksång, och fristående gymnastik äro vissa timmar bestämda. Ett bibliothek är förenadt med anstalten och visar att man ej heller

*) Såsom ett bevis på den framgång, hvarmed alla grenar af landtbruket här skötas, må nämnas, att guld- och silfvermedaljer vid åtskilliga landbruksmöten blifvit kolonien tilldelade, äfvensom att ett pris tillfallit densamma, i anledning af de finulliga får af utmärkt beskaffenhet, som der blifvit uppfödda.

**) Då det ej är utan intresse att se huru arbetena äro fördelade emellan de unga kolonisterna, bifogas en förteckning härpå, sådan den var uppgjord för Juli månad förlidet år.

Sysselsatta med åkerbrukskörslor för hästar.....	11.
” ” ” ” oxar.....	4.
” ” höslåtter och vingårdsskötsel.....	25.
” ” sädesbergning och dikning.....	240.
” ” hushållsarbeten.....	20.
” ” trädgårdsskötsel.....	12.
” ” bakning.....	3.
” ” skrifning och bokföring.....	3.
” ” smide.....	3.
” ” murnig och stenhuggning.....	8.
” ” timring och snickring.....	3.
” ” sömnad.....	30.
” ” boskapsskötsel.....	6.
” ” fårskötsel.....	7.
” ” svinskötsel.....	1.
” ” vård af inventarier.....	1.
” ” rensning, krattning, väglagning, stenkörning och jernvägens underhåll.....	79.

förbisettt vigten och värdet af god läsning, såsom bildningsmedel. Under en del af vinteraftnarne har man gemensamma läsestunder.

Ganska naturlig blir, vid åsynen af så väl det stora hela som alla dess så omsorgsfullt ordnade detaljer, den frågan: med hvilka medel bestridas då alla härmed förknippade betydliga kostnader? Svaret är: genom den uppoffring *M:r Lucas* gjort af en stor del af sin enskilda förmögenhet, som blifvit nedlagd i kolonien. Staten betalar endast en ersättning af 67 centimer (48 öre) dagligen för hvarje gosse.

Vandringen genom kolonien med en sådan ledsagare, som den jag hade den lyckan att ega, var både angenäm och lärorik, och jag glädde mig med honom öfver allt det goda, hvartill den varit medlet. Återvändande till parken, togo vi alla plats i skuggan af några vackra, lummiga träd, och tiden förflöt under gladt samspråk, till dess vi kallades till middagsbordet.

Sinnesstämningen var der ej mindre lifvad och som aptiten blifvit skärpt af våra färder och vandringar gjorde vi heder åt den unga värdinnans goda anrättningar, som kryddades af utsökta viner och läckra frukter — då jag bland dessa igenkände smultron och hallon, föreföll det mig nästan som en helsning från det kära hemlandet. Såsom en afvikelse från våra vanor, vill jag i detta afseende blott nämna bruket att servera melon straxt efter soppan, hvilket iakttages öfverallt i Frankrike. Då samtalet vände sig på olikhet i seder och bruk, tillfrågades vi om sanningen af den uppgiften, att man i Sverige drack mjölk i stället för vin vid bordet och bredde smör på pepparkaka. Vi kunde ej annat än skratta, men sågo här ett nytt bevis på den ofta gjorda erfarenheten af sanningens vanställande genom oriktig uppfattning af obekanta och ovana förhållanden — någonting, hvartill turister, långt oftare än de ana, göra sig skyldiga. Sedan *café noir* med sitt tillbehör af *le petit verre* blifvit intaget, inbjödos vi att öfvervara en gymnastikuppvisning vid kolonien.

Gossarne, hvilkas hela antal för året uppgick till 456, hade återkommit från sina olika arbeten och voro samlade på en stor, af byggnader omsluten gård. De voro alla lika klädda, i blåa linnekläder, men jag iakttog med förundran, att hos somliga voro en, hos andra båda ärmarna af olika tyg. På fråga om orsaken, svarade mig *M:r Lucas*, att detta tecken begagnades för att utmärka desertörer. Vid vidare tal härom, sade han sig ej anse fall af rymning såsom nedsättande för anstaltens anseende. "Ty

skulle aldrig sådana förekomma", tillade han, "så kunde man lätt säga, att de unga brottslingarne hade det alldeles för godt här."

Gossarnes utseende var i allmänhet friskt och hurtigt, och ehuru jag visst upptäckte några fysiognomier af mindre tilltalande skaplynne, märkte jag dock, isynnerhet bland "*les surveillants*" flera, hvilka sågo särdeles hyggliga ut. *M:r Lucas* omtalade ock för mig åtskilliga fall, då ynglingar, som utgått från kolonien, haft ganska god framgång och vunnit anseende för redbarhet och godt uppförande. Stundom kommo sådana på besök till kolonien, hvilken de nästan ansågo som ett hem, och uttalade ofentligt sitt tacksamma erkännande för den uppfostran och omvårdnad, som der kommit dem till del. Visst förekomma äfven stundom det sorgliga förhållandet af återfall till brott, dock anses dessa jemförelsevis få, bestigande sig endast till 7 à 8 procent.

Åldern på de i kolonien intagna gossarne varierar från 7 till 18—19 år. Den medeltid, som de förblifva der, beräknas till 6 år. Helst ser man att den infaller emellan 12 och 18 års ålder, emedan de vid denna tidpunkt af deras lif bäst kunna tillägna sig fördelarne af den undervisning och de lärdomar, som meddelas dem, och äfven i högre grad vinna den stadga och karaktersfasthet, som skola sätta dem i stånd att vid utgåendet från kolonien emotstå de frestelser, hvilka då möta dem i mångfaldiga skepnader. De lemnas dock ej utan annat skydd än sin oöfverpröfvade sinnesstyrka, ty genom direktörens försorg erhålla de alltid någon anställning, endera såsom jordbruks-, trädgårds- eller vingårdsarbetare eller ock såsom soldater eller matrosar, och under 3 år förblifva de under uppsigt af, i det föregående omnämnda, *Sociétés de patronage*. Direktören håller dessutom under en längre tid anteckningar öfver deras uppförande. Då de lemnå kolonien, erhålla de en fullständig utrustning af kläder samt en liten summa penningar. Till denna lägges äfven de sparpengar, som de sjelfva genom flit och godt uppförande förvärfvat sig, och som dittills stått under stiftelsens förvaltning. Fall hafva sålunda förekommit, då den utgående kolonisten varit egare af ända till 100 frcs — detta dock blott undantagsvis.

Oaktadt koloniens läge i en ursprungligen sumpig trakt, som kunnat ge anledning till farhågor i detta hänseende, är helsotillståndet godt och dödsprocenten ganska låg. Dertill bidrager väl, utom sund och tillräcklig föda (kött 3 gånger i veckan) och ändamålsenlig beklädnad, äfven det härdande arbetet i friska luften och de regelbundna lefnadsvanorna. Såsom ett prof på den om-

tanke, med hvilken man, äfven i denna hänsyn, tillgodoser deras bästa, må anföras att på flera ställen ute på fälten skjul finnas uppförda, för att tjena dem till skydd vid inträffande oväder.

Gymnastikuppvisningen gick bra och gossarne rörde sig ledigt och vigt, oaktadt den i mitt tycke för dylika rörelser hinderliga fotbeklädningen — träskon. Men midt under alla de tillfredsställande och hugnande iakttagelser jag gjorde, midt under tanken på hvad alla dessa barn och ynglingar skulle hafva blifvit, lemnade åt sig sjelfva, och hoppet om hvad de nu kunde blifva, var det dock *något*, som gjorde mig beklämd. Det var åsynen af de minsta gossarne, af dem, som ännu ej uppnått 10 års ålder, och som troligen ej, om man tager i beräkning alla försummelse i deras uppfostran, alla de dåliga exempel de från sin spädaste barndom haft för ögonen, kunna anses medvetna om sin egen brottslighet. Att barn vid denna ålder *någonsin* kunnat blifva kastade i fängelse, föreföll mig nästan såsom en otänkbar grymhet. Otvifvelaktigt var vinstandet i denna koloni för dem en välsignelse, i jemförelse med ett dylikt öde, och dock var äfven denna för dessa små en alltför hård skola. När jag jemförde dessa olyckliga barn med en egen älskling af samma ålder, när jag tänkte på huru ömt han blifvit omhuldad från sin spädaste barndom, huru inga omsorger blifvit sparade för att i tid utrota hans fel och lära honom det rätta, när jag föreställde mig honom för en förseelse straffad på detta sätt, sved det i mitt hjerta och jag önskade kunna taga dem i famn och gråta öfver dem. För barn af denna späda ålder passar mannen endast undantagsvis till uppfostrare, åtminstone ej till ensam uppfostrare — de behöfva ovilkorligen modersvård. Endast en qvinna kan rätt förstå och sörja för alla deras behof, så själens som kroppens, endast hon har den tålmodets ihärdighet, som småningom utrotar ogräset ur hjertat utan att skada den goda säden, endast hon är mäktig af den sjelfförsakande kärlek, som aldrig tröttnar och aldrig uppgifver hoppet, endast hon har den fina instinkt, som visar henne den punkt, hvarifrån barnets hjerta är bäst åtkomligt, endast hon förmår rätt åtskilja de felsteg, som härröra från omedveten tanklöshet och från bestämd halsstarrighet, och visa en mild skonsamhet mot de förra, på samma gång hon allvarligt beifrar de senare. Lemnen derföre barnen åt qvinnan, I lagstiftare, både då det gäller att uppfostra och att straffa, ty barnen höra henne till. Dessa voro de tankar, som till stor del

upptogo mitt sinne, då jag med innerligt deltagande fästade mina blickar på de små — hvarföre saknade jag i detta ögonblick mod att meddela dem till vår ädle vän?

Men tiden står aldrig stilla och den sjunkande solen bådade, att äfven denna i så många afseenden solljusa, angenäma och minnesrika dag nalkades sitt slut och manade till uppbrott. Vänliga afskedsord och välönskningar utbyttes, ännu några helsningar med hand och ögon vexplades, det unga paret, dess blomsteromkransade hem försvunno för våra ögon, och vagnarne rullade raskt framåt på väg till Bourges. Det var sent, då vi hunno dit, och den mörkblå himmelen glänste af tusentals stjernor, som tycktes vänligt nedblicka på den lilla atom i den omätliga skapelsen, hvilken vi kalla vår jord, och som, så liten den än är i det stora hela, likväl i våra ögon innesluter så oändligt mycket. Afskedstimman slog och vi tryckte än en gång handen på den dyrbara vän, som vi på så kort tid lärt oss värda och älska, på hans värdiga maka, den hulda deltagarinnan i hans arbete och mödor, och på hans unga dotter, som ännu liknade en ljuf vårdag af idel löften och förhoppningar.

Efter att under ett par dagar hafva fått smaka hela sötman af ett lyckligt familjelif, kändes det rätt torftigt och kyligt att ånyo söka sig tak öfver hufvudet i ett hôtél, der allt, både comfort (om det finnes någon) och välvilja, måste uppvägas med klingande mynt, men — *ainsi va le monde*. Besöket vid *la Colonie agricole pénitenciaire du Val-d'Yèvre* och bekantskapen med den älskvärda familj, hvars namn alltid skall förvaras i samband med denna stiftelse, blir dock alltid ett af mina skönaste och käraste minnen från *la belle France*.

Innan jag tager afsked af min läsare, känner jag liksom ett behof att meddela honom några tankar, som trängde sig på mig vid återkomsten till fäderneslandet, då jag på jernvägen från Malmö genomlade vidsträckta, ouppodlade, glest bebyggda marker, då jag från flera håll hörde talas om armod och brist, förökade genom gäckade förhoppningar om en god skörd, då jag återsåg dessa skaror af tiggande män, qvinnor och barn, hvilka sedan många år tillbaka öfversvämma vårt land, liksom ett hän mot alla de allvarliga bemödanden, som under de senaste decennierna hos oss blifvit gjorda i flerfaldiga riktningar, för att

åstadkomma förbättringar i arbetsklassens ställning. Med minnet och sinnet ännu uppfyllda af leende bilder från de väl odlade, fruktbara, folkrika länder jag nyss besökt, blef denna kontrast och de jemförelser, den framkallade, för mig ytterst smärtsamma och jag kunde ej undertrycka frågan: är verkligen vårt land så ytterst vanlottadt af naturen att dess mot jordvidden ringa befolkning ej der genom arbetsamhet och klok hushållning skall kunna förvärfva sitt dagliga om än sparsamma bröd? Finnas ej inom Sveriges vidsträckta landamären tillräckliga resurser för att föda 4 millioner människor, utan måste en del af dessa utvandra till fremmande land för att der förtjena sin bergning, under det en annan del stryker landet omkring, framsläpande en sorglig tillvaro, hvilken endast uppehålles genom de almosor, som kastas till dem? Jag kunde dock ej förmå mig att tro det dessa frågor böra jakande besvaras, ty det föreföll mig som skulle medel finnas att afhjelpa de bedröfliga missförhållanden, som här blifvit antydda, ehuru jag ej tilltrorde mig att utfinna dem.

Mina tankar fördes genom nyssnämnda jemförelser och betraktelser ovilkorligen tillbaka till den lilla blomstrande koloni, jag i det föregående beskrefvit, på de vackra och lyckliga resultat den har att framvisa genom ett klokt och ändamålsenligt begagnande af både jord och arbetskrafter, som länge blifvit ansedda värdelösa, och detta allt utan stora pekuniära tillgångar. Jag sammanställde i mina tankar dessa förhållanden med de ofantliga kapitaler af dels proletärers, dels brottslingars förslösade, illa använda arbetskrafter och af ouppodlade, illa använda jordsträckor, som hos oss årligen gå förlorade, och hvilka, när man dertill lägger de för vårt land både betydliga och betungande medel, som utbetalas till fattigunderhåll, både å allmän och enskild väg, måste bilda en summa, i sanning egnad att väcka vår häpnad, särdeles när man betänker, att hela denna summa år efter år spårlöst, ändamålslost försvinner i pauperismens djup, utan att på minsta sätt bidraga till att fylla en afgrund, hvilken i stället snarare tyckes vidga sig mer och mer. Dessa sorgliga betraktelser fyllde mitt hjerta med bedröfvelse och de frågor, jag ej kunde undertrycka, antogo nu denna form: skulle ej alla dessa tillgångar, ändamålsenligt, klokt och samvetsgrannt använda, kunna blifva vårt land till välsignelse, i stället för till förbannelse, såsom nu ofta är fallet? Skulle ej statsekonomen och filantropen kunna räcka hvarandra handen för att till fäderneslandets gagn

och fromma bevara så väl individens missbrukade arbetskraft som en del af de samhällets medel, hvilka, ehuru utskrifna till fattigunderstöd, dock aldrig förmå befria samhällets skattande medlemmar från smärtan att hemsökas af lidande, hungrande likar, om hvilkas verkliga behof de sällan kunna erhålla tillförlitlig kännedom? — Skulle någon vilja skänka uppmärksamhet åt dessa frågor, upptaga dem till bepröfvande och besvarande, blir derföre ingen tacksammare än

St—

47. Diktarepersonligheter.

III.

Anna Maria Lenngren.

Under den udvikling, kongedömmet nåede i forrige århundrede, måtte alt, for at sikre enevældets beståen, tvinges ind i bestemte former, selv åndens ytringer måtte smeddes i lænker. Frankrig var enevældets arnested, såvelsom senere revolutionens; det blev også derfra, hine former og love for sinagen udgik, hvorefter Nordens ånd, da der i Sverig og i Danmark begyndte at fremstå en literatur, skulde bøje sig, trods den store forskel mellem folkene. Men hvad brød kongemagten sig om folket? hvilket større mål kunde poesien vel have end at lovsynge "jordens guder"? Ligesom kongen holdt ministerier til at ordne de forskellige grene af statsstyrelsen, således måtte han også have et smagens ministerium. Sverig, der i Gustav III havde en afgjort tilhænger af alt fransk, fik sit Akademi, hvis love enhver, der vilde agtes og anses som digter, måtte følge. Til al lykke var der dog ånder, der bedre opfattede deres kald, der hellere søgte folkets kærlighed end kongegenst. Omkring Bellman samlede sig en kreds af digtere, der i naturen og folkelivet fandt æmner, som skænkede deres sanger uforgængelig hæder. Blandt disse indtager en kvinde en fræmragende plads. I sit fædreland opnåede hun en popularitet som få, medens hun blandt nordiske læsere udenfor Sverig ikke er så almindelig kendt, som hendes person og hendes værker

har krav på at være. For fjærnere betragtere af den svenske literatur overstråler Bellman så let dem, der står ham nærmest. For nærværende tidsskrifts danske læsere turde derfor en let henkastet skizze som den efterfølgende være på sin plads, ikke for at give udtømmende og fuldstændig underretning, men for at vække lyst til ved læsningen af hendes værker at blive bekendt med en kvinde, hvis elskværdighed til alle tider vil skaffe hende venner; og hvad de svenske læsere angår, tør forf. måske stole på, at det altid er en fornøjelse at træffe en kær person, selv om man kun får et glimt at se af den velbekendte skikkelse.

Blandt Upsala universitets professorer i forrige århundrede var *Magnus Brynolphson Malmstedt*, extraordinair professor og adjunkt ved det filosofiske fakultet, en dygtig og begavet mand, en utrættelig og samvittighedsfuld lærer, der i høj grad var afholdt af sine elever. Men "lykken syntes at have glemt ham"; ti med al sin dygtighed og iver måtte han henleve sin tid i små og trykkende kår. Alligevel lod han sig ikke kue; hans sind var muntert og glad, det lettede ham og hans de tunge sorger, og hvorvel der var fem börn at forsørge, fandt han og hans hustru, Märta Florin, dog hyppig udvej till at række fremmede trængende en hjælpsom hånd. Den samme omhu, han lagde for dagen i sit embede, viste han også ved sine börns opdragelse; han bersørgede selv deres undervisning og synes ikke at have fundet nogensomhelst kundskab overflødig. Hans datter, *Anna Maria*, født den 18 juni 1754, der viste sig i besiddelse af rig begavelse, fik således en næsten lærd opdragelse. Under faderens vejledning studerede den unge pige med største interesse Horats og Ovid og udarbejdede oversættelser af deres værker, af hvilke én senere blev trykt. Med sit kendskab til Latinen kunde hun endog ved at rette elevernes latinske udarbejdelser hjælpe faderen ved hans undertiden altfor byrdefulde hværv. De moderne sprog blev naturligtvis ikke forsømte for oldtidens; hun opnåede færdighed i Fransk og Tysk og har blandt sine senere arbejder leveret en del oversættelser derfra. Under disse sysler og med en livlig karakter, der var modtagelig for alt godt og skönt følte hun sig stærkt hendragen til poesien og forsøgte tidlig at frembringe originale arbejder; en betydelig færdighed i at bruge modersmålet understøttede hende heri, og hun forfattede flere små digte, som dog senere ikke tiltalte hende; kun ét af dem, "The-conseljen", skrevet da hun var 17—18 år gammel, er bevaret.

Som oversætter af franske teaterstykker udviklede hun derimod en temmelig betydelig virksomhed. Det var kedelige hyrde- og tryllekomedier; men de faldt i tidens smag og hendes oversættelser, der ved hendes smagfulde behandling undertiden blev bedre end originalerne, bragte hende rigeligt bifald; endog Gustav III henvendte sin opmærksomhed på hende og ved hertug Carl modtog hun en smigrende opfordring til at behandle ét af den art stykker, *Lucile*, der blev opført 1776 *). En anden bearbejdelse, "*Zemire och Azor*" af Marmontel med musik af Grétry, blev 1778 opført på Drottningholm på dronningens navnedag, og Kellgren, den æstetiske "profet" og smagsdommer, som betegnende nok for sig og sin tid "satte Racine højere end Shakspear", skrev prolog dertil.

Skönt vor unge forfatterinde således vandt et navn i de fornæmste kredse, var det dog langt fra hendes tanker at ville være "lærd dame"; det var tværtimod hendes største sorg og den sikreste vej til at pådrage sig hendes uvenskab, når nogen vilde rose eller en log blot tale til hende om hendes literære virksomhed. Sagens har et hensyn till familjens knappe indtægter mere end hendes egen tilbøjelighed bevirket hendes offentlige fremtræden. Et sådant hensyn blev hun endelig befriet fra. Hendes livlighed og elskværdige optræden gjorde hende almindelig yndet, ikke mindst af de unge herrer, der besøgte hendes forældres hus. Det varede dog længe, inden hun rakte nogen mand sin hand som hans brud. Først 1780 ægtede hun, 26 år gammel, daværende sekræter *Carl Lenngren*, der som en velstående mand var istand til at berede hende et sorgfrit hjem, hvor hun kunde virke efter lyst.

I Stockholm, hvor hun nu skulde opslå sin bolig, kom hun i nærmere berøring med det toneangivende publikum. Her var meget at iagttage, mange personer og forhold at lære at kende og hendes blik var snart ivrig sysselsat med at opfatte alt. Sine iagttagelser beholdt hun dog foreløbig for sig selv og sine nærmeste;

*) I en tillegnan till detta stycke yttrar författarinnan: "Jag bör med skäl vänta mig de obilligaste omdömen af dem, som bestrida fruntimren all rätt att deltaga i vittra öfningar, och derföre kanske tycka, att jag genom detta företagande öfverskridit den gräns man egenvilligt satt för mitt köns snille, hvilket de förmodligen tro vara af en händelse och utan ändamål tillkommet. Men jag hoppas tillika, att i en Gustaf III:s upplysta tidevarf skall denna fördom, ej mindre än många andra, som fjertta våra begrepp, lyckligen få sin bane, och äfven fruntimren vinna mera utrymme för själens förmögenheter än man hittills velat unna dem." — Man ser, anmärker Atterbom, att hon i denna riktning tänkte och talade tapprare såsom M:lle Malmstedt än någonsin sedermera såsom fru Lenngrén.

efter hendes ægteskab gick der lang tid hen, inden hun atter greb pennen.

Hendes mand var tilligemed Kellgren udgiver af "Stockholms-Posten". Poesi og æstetik udgjorde den væsenligaste del af bladets indhold, begge dele naturligvis, som man måtte vente under Kellgrens ledelse, i bedste overensstemmelse med hof- og akademismagen. Det vakte derfor ikke liden overraskelse, da der med ét begyndte tid efter anden at fremkomme små digte, friske og muntre toner, som man först undredes over og snart beundrede. Der var små idyller, livsbilleder, tegnede med ynde og skæmt, der var overgivne sange, og endelig var der en satire, som med dygtighed, lune og træffende fremstilling ramte mange af samfundets svage sider. Disse smådigte fremkom anonyme; man var i høj grad nysgærrig efter at vide, hvem denne forfatter var, der ved sine frembringelser skabte en ny digtart, blev yndet af høje og lave og hvis sange snart hørtes på alles læber. Man gættede på de bekendteste navne, endog Kellgren måtte holde for. Det kunde imidlertid ikke vedblivende holdes skjult, at forfatteren var fru Lenngren, der ikke længer havde kunnet bekæmpe sin frembringelseslyst; poesien hos hende måtte frem, glimtvis banede den sig vej, og var hun för ved sine oversættelser bleven bekendt, så gjorde hendes digte hende nu berömt.

Skönt hun nu ikke havde nogen ydre, tvingende årsag til sin fremtræden, må man dog ingenlunde tro, at fru Lenngren skulde have ændret anskuelse om, hvorvidt kvinden burde give sig af med at være forfatter; tværtimod, med en elskværdig naivitet glemde hun, når sådant kom på tale, sit eget eksempel og bekæmpede slig tilbøjelighed af alle kræfter. Ligesålidt nu som tidligere vilde hun finde sig i at høre sine digte fremhævede og roste; kom hun iblandt fremmede, mente hun bedst at kunne "skjule sig" ved at søge damernes selskab, og med disse drejede hendes samtale sig da altid om køkkenet, barnekammeret og møbelmoden eller, når det gik meget höjt, om operaen. "På hendes værelse sås aldrig en bog, aldrig et skrivetøj; neppe nok af dem, der hørte til hendes nærmeste omgivelser, blev hun set med pen i hånden."

Uden at søge nogens venskab, endog med en viss tilbøjelighed til ensomhed, havde hun vundet hengivelse hos ikke få af sin samtids begavede mænd og disse anså det for en stor ære at kunne henregne sig til hendes venners strengt udvalgte kreds. Det lenngrenske hus blev således ved hende et samlingssted for

tidens skönånder. Det literære selskab "Pro Sensu Commune" samledes om hendes bord og et andet "Utile Dulci", der skyldte en tidligere mærkelig dame, fru Nordenflycht, sin tilværelse, satte hende blandt sine medlemmer.

I disse omgivelser var fru Lenngren en ganske anden end blandt fremmede. Her udfoldede hun hele sin naturlige livlighed, lod sit satiriske lune have frit spil og bidrog ved sine træffende åndrige bemærkninger til at øge samtalens værd. Intet under da, at Gustav Fredrik Gyllenborg i sin "Ode till fru Lenngren" mindes disse sammenkomster som

"stunder af mitt lif, då ledsnad okänd var".

Hun deltog med liv i forefaldende disputer og kunde endog blive ivrig ved modstand; i slige tilfælde vidste hun gerne at afgøre kampen till sin fordel ved et kort, bestemt udtryk, undertiden fulgt af en bidende bemærkning; dets virkning forøgedes da ved den beskedne måde, hvorpå hun søgte at undgå skinnet af at være den afgørende. Hvor ofte og hvor gerne hun end svang satirens svøbe, og hvor sikkert hun end altid vidste at træffe, søgte hun dog bestandig at undgå at såre nogen derved. Når hun i et enkelt tilfælde sigtede til bestemte personer, var det det største bevis på fortrolighed, når hun gjorde nogen bekendt med, hvem hun mente.

Bagtalelsen, der altid hjemsøger den, der hæver sig over det almindelige, undlod heller ikke at søge at nedsætte hende, men hun var rustet mod dens angreb. "Delande det ödet med åtskilliga af hennes samtida stora författare att klandras," bemærker Nils von Rosenstein, én af hendes omgangsvener, "var hennes enda vapen emot klandret, hennes enda hämnd ett fint skämt och ett småleende. Hennes ögon hade då ett uttryck, som ingen kan glömma, som sett det. Men vid minsta tecken på bifall nedslogos dessa ögon, och hon tycktes likasom vilja säga: har jag sagt något, som förtjent beröm?"

Fru Lenngrens hjem var hyggeligt og venligt, "et arnested for den gode smag", hertil bidrog betydeligt hendes husholdersketalenter; hun var fra sine forældres hus vant til at bringe det mest mulige ud af lidet, og hun var stadig på færde i køkkenet, der lå ved siden ad indgangen til salen. En af de "ægte" digtere, Wallmark, bekendt bl. a. ved sit poëm "Handen", der af akademiet blev udgivet med oplysende planscher (!), sendte hyppig poetiske bidrag och recensioner ind til Stockholms-Posten og afleverede dem da hos Lenngren. Når denne ikke var hjemme, gik Wall-

mark til køkkendøren, for at afgive besked til et ældre "fruentimmer", der trippede omkring der, og hvem han anså for familjens husholderske. Den unge poet blev derfor ikke lidet overrasket, da han en dag efter den første "bjudning" indfandt sig og så hin "husholderske" ved siden ad Lenngren, der forestillede hende som "min hustru!" Wallmarks forvirring blev kun større, da fruen med en skælmisk mine bemærkede: "Ah, vi kender hinanden i forvejen."

At kvindens rige er huset, og hendes største værd det at være en klog husmoder er også et af de vigtigste "råd till min kära dotter ifall jag hade någon":

*Vårt hushåll är vår republik,
vår politik är toaletten;*

når kvinden fjærner sig fra dette område og vil sysle med samfundets politik, da forfærdes hun:

*Gud vet, så tycks mig att jag ser
en skäggbrodd skugga hennes haka.*

Hun ser heller ikke gærne, at kvinden giver sig formeget af med studier:

*Med läsning öd ej tiden bort,
vårt kön så föga det behöfver;
och skall du läsa, gör det kort,
att saucen ej må fräsa öfver").*

Denne sans for husholdningen var ikke den eneste arv, fru Lenngren førte med sig fra sine forældres hus; ved alle lejlig-

*) "Betraktadt såsom *poem*", säger Atterbom om detta stycke, "kan det icke nu med lika hänryckning berömmas; det är egentligen blott en versifierad upp-
radning af välsagda maximer Betraktadt som ett *system* är det ett ganska prisvärdt sammandrag af qvinligt lefnädsnett; och skulle vara ännu prisvärdare, om qvinnans *känsla* vore der lika mycket tagen i anspråk, som qvinnans *förstånd*. Att så icke skett, kom dels af tidens vishet, dels af författarinnans eget lynne. Så t. ex. finna vi med förundran, att ett hufvud-thema för qvinnans lif, kärleken och äktenskapet, affärdas — med ett epigram Mot maximerna i den lilla lärodikten är eljest intet att invända; om ej, att det sätt, hvarpå de befinnas yttrade, gynnar den möjlighet af allt för bokstafelig uppfattning, hvarigenom detta stycke, i sitt inflytande på de svenska fruntimrens själsodling, länge verkade, föga mindre menligt än nyttigt Vål kan ej nekas att dessa råd innehålla sanningar, dem i våra dagar mången kanske för litet behjertar. Men det kan ej heller nekas att man esomoftast har fattat dem i en mening, som befrämjat afvägen till den motsatta ytterlighet, der "såsen, nipperna och toaletten" utgöra den äkta qvinnobildningens nästan uteslutande intressen, och der äfven den minsta skynt af sinne för ädel läsning, för poesi och skön konst, för mensklighet och fösterland, gör nog att framkalla tillvitelsen "lärd i stubb" eller "blåstrumpa". På slikt vis blef detta stycke verkligen, och förblef under årtionden, ett hugneligt evangelium för den genom skriket sanktionerade plattheten."

heder udfoldede hun en stor velgørenhed, men holdt sin virksomhed i så henseende strengt hemmelig, hun undså sig næsten ved den. En datter, hvem hendes "råd" kunde komme tilgode, havde hun ikke, ligesålidt nogen søn; hun antog sig da en ubemidlet slægtning, en broderdatter; men glæden over at sysle med dennes opdragelse blev snart berøvet hende ved plejedatterens tidlige død. Dette tab ramte hende hårdt, men end mere sørgede hun, da hun modtog efterretning om, at hendes fader var druknet ved en ulykkelig hændelse. Ellers førte hun et sorgfrit liv ved sin afholdte husbonds side, indtil hun blev hjemsøgt af en hård sygdom; hun blev vel helbredet, men kun for en tid; sygdommen indfandt sig igen, og hendes venner var længe i uvis bekymring for hendes liv, kun sin mand og sin læge vilde hun have til vidner om den tålmodighed, hvormed hun bar sine lidelser, indtil døden d. 8 marts 1817 befriede hende fra dem.

Budskabet om hendes død vakte almindelig bedrøvelse, selv Akademiet lod en skuemønt præge til erindring om hende og en levnedsskildring ved Franzén blev optagen i dets skrifter. — Det havde heller ikke, medens hun levede, ladet det mangle på udvist velvilje. Gyllenborgs ovennævnte "Ode" blev således oplæst i dets offentlige møde d. 20 decbr. 1797. Denne hyldest satte forøvrigt fru Lenngren i stor forlegenhed, især da hun ikke kunde undlade at takke for bevist ære. Hun reddede sig imidlertid ud af kniben på én for hendes beskedne personlighed ret karakterisk måde ved et lille digt, "Dröm", hvori hun fortæller, at hun i drömme har hørt fru Nordenflycht i Elysium klage for Creutz, der tidligere med Gyllenborg havde glimret i hendes saloner, over at denne nu nedlader sig til at besynge en så ubetydelig person, "der ikke engång har læst et ord i Bayle" (hvis dictionnaire fru Nordenflycht skal have læst blad for blad) og hvis digte er genstand for hendes störste foragt:

*Det finns ju ej ett enda får
i hennes stackars två idyller.*

Fru Lenngren lader da den krænkede dame trøste sig med, at den stakkels skabning vil blive bragt i grænseløs forvirring og navnlig ikke vil kunne vise sig taknæmmelig på en passende måde; ti

*Det är ett sträff att bli berömd,
då på sitt lof man ej kan svara.*

Disse ord mærker fru Lenngren sig og gör dem til sine *).

*) Atterbom säger om denna dröm: "Den ton af åtminstone skenbar ironi hvarmed i detta stycke den Svenska "Uranie" framställes har aldrig förefallit mig

Sålænge hun levede, udkom der aldrig nogen samlet udgave af hendes digte, hvor yndede de end var. Akademiet sendte hende en opfordring til at lade dem samle og udgive, men såvidt gik forfatterindens dristighed ikke; først efter sin død vilde hun lade det ske; med sine venner aftalte hun det fornødne i så henseende og pålagde dem at give samlingen den beskedne titel "Skalde-Försök". Bogen udkom også som hun ønskede den, ledsaget af en biografi af N. v. Rosenstein.

Det er vanskeligt i denne samling at fræmhæve det udmærkede, alle disse små digte er fortrinlige i form som i indhold og danner tilsammen et harmonisk hele som udtryk for forfatterindens personlighed. Det er en "menlös" poesie, hvad enten den spottende viser os dårskaben, eller den er et udtryk for en alvorfuld stemning; ti alvår forenede sig med munterhed i fru Lenngrens person som i hendes sange. Nu og da er der en vel töt moral, der er "litet puder äfven i denna sånggudinnas lockar", men det lå i tiden, jo mere denne i virkeligheden tilsidesatte moralen, des mere måtte den vel tale om den, for at den dog ikke rent skulde gå i glemme; selv et geni som Holberg kunde jo ikke afse den, hos ham er den dog langt mere stødende end hos fru Lenngren, hvor man i almindelighed let forsoner sig med den. I det hele taget er hendes digtning udsprungen af et frit og velvilligt blik på livet, "verlden", siger hun til hin datter:

.... är hvad den beständigt var
bebodd af kloka och af dårar;
och noga öfverlagdt den har
mer rätt till löje än till tårar.

— — — — —
Tag händelser och öden lätt,
mitt barn, så blifva de ej tunga
och mellan oss är det ett sätt
att än i äldren synas unga.

Hyppig rammer derfor også hendes satire folk, der skaber sig nyttige sorger og indbildt möje. Hun skildrer os således "vid tillfälle af den olyckliga händelsen" en kostelig scene

syn af fasa, syn af smärta,

rätt passande". — B. E. Malmström tillägger ett skarpt klander af dem, hvilka göra till föremål för åtlöje ett namn sådant som fru Nordenflychts, "hvilket i fullaste mått förtjenar efterverldens hela högaktning, såvida språkets förbättring, skaldekunstens förädling, hjertats och sinnets ädlaste egenskaper berättiga till en sådan".

Tillägg af Redaktionen.

en ung dame besvimer og truer med at forlade livet — katten har taget hendes papegøje,

*som med samma visdom språkat,
som fröken sjelf;*

snart er det, som i "Engelska vagnen" en frue, der sætter hele huset i bevægelse, og

*Nu kommer vagnen med yr och damm,
frun tar hastigt på sig kappan,
störtar sig utföre trappan
i sitt åkdon, andfådd och brå;
piskan smäller,
resan nu gäller
in uti staden, att handla — hvad då?
Jo, godt folk: — en docka trå!*

Navnlig er i så henseende "den mödosamma verld" et ypperligt stykke; den velpudrede sjælehyrde er vågnet af sin søvn og efter at have fået middagsbordets anstrengelser vel overstået

*.... åter sänkte sig på mjuka hufvudgården
och ropte: "store Gud? hvad är vårt usla lif?
En ständig kamp mot synd och flården;
O Herre! mig tin styrko gif
i thenna mödosamma verlden. —*

Overalt har hun i datidens liv, i det høje som i det lave, en stor mark for sit vid. Med roligt, uforstyrret lune, men desto føleligere, fremstiller hun alle dets skrøbeligheder ligefra mode-dårskaben, som i "Toiletten", hvor denne vigtige handling indledes med den højtidelige påkaldelse: "Gud! låt coiffuren lykkes" og slutter med den velvillige påmindelse til den forfængelige dame

*Fjolla, hvad du haft besvär
att af vettigt folk beskrattas; —*

til det næsten uhyggelige samfundsbillede, der i "Herrns och fruns morgonconversation" blotter tidens ødelæggende glimresyge. Naturligtvis findes hun især i det mer eller mindre højfornæmme aristokrati et rigt æmne, hvad enten det er en fornæm grevinde, der i et anfald af livslede vil søge at blænde sin kammerpiges øjne ved at vise hende forfædrenes berømmelige billeder, både det af "den vidtbereste presidenten", hendes farfar,

*som kände flugors namn på Grekska och Latin,
och förde med sig hem och skänkt Akademien
en metmask ifrån Orienten,*

og af hendes farmor, der

*halp drottning Kirstin kröningsdagen
att häkta understubben hop; —*

eller hun skildrer os "Majorskans

*... Dotter, ett belät af hvitaste skinn,
den välborna Fröken Juliana,
var vindögd och lång, gick med fötterna in
af födsel och ohindrad vana,*

og som dog med al denne skönhed og et fornæmt stamtræ, da hun i 30 år ingen passende frier havde fundet,

*ätten till fasa med länsmanen *) knöt
det heliga äktenskapsbandet.*

Ser imidlertid fru Lenngren kun dårskab og narrerier i den fornæmme verden og i livet i byen, så ved hun udenfor dennes støj och larm i landlivets ro at finde hygge og venlighed og, hvad mere er, hendes jævne og fordringsløse natur har her fundet et beslægtet æmne, som hun ved at fremstille med tiltalende friskhed. Der findes rigtignok ikke, som den franske hyrdepoesi krævede det, "ett enda får" i hendes idyller, men til gængæld har de, hvad hin mangler, mennesker, hvis simple, nøjsomme liv hun forstår at drage frem, og hvis ro og tilfredshed hun ironisk viser den rige, for hvem "sorgerne våkser med rigdommen". Hvor fuldendt er ikke i så henseende den lille "Eklog", hvori "bygdens menlösa slägt" med naiv barnlighed på kongens fødselsdag opsender sine fromme bønner for ham, der naturligvis står for dem i et landsfaderligt lys? Og efter at have taget del i "Den glada festen" vil læseren vistnok istemme med "prestmors svåger"

*Alla kungars Pro- och Epiloger
mot vår fest jag icke byta vill,*

og han vil ikke ringeagte den gamle præsts glæde over de overraskelser, hans hustru for fyrretyvende gang fryder hans hjerte med.

Dog, det er ikke meningen her at give en udtømmende behandling af fru Lenngrens virksomhed eller en enkelt retning deraf. Der er af de nævnte og andre arter endnu meget at glæde sig over: ungdomsfriske sange, der priser naturen og menneskene, vittige fortællinger i Wesselsk manér, Bellmanske toner, ja endog jublende drikkeviser. Læseren tage hendes værker i hånden, og han vil sikkert ikke lægge dem bort uden at have fået et kært minde om "det snillrikaste fruntimmer, som någonsin fört pennan", han vil finde, at Apollo har hørt hendes bön, når hun i sin "Invocation" beder ham:

*) Dansk: *sognefoged*.

*Gif mina målningar värma och färg,
enlighet, klokhet och ordning i sätten,*

og at hendes ønske samme sted er blevet opfyldt:

*Mätte min sång i vår stojande verd,
väcka förfinade känslor för nöjet;
färfångans, skrytets och höghetens flärd
agas af löjet.*

Georg H. Madsen.

48. Något om den äkta frihetsrörelsen och en af dess målsmän.

En af de första vårdagarne 1868 tog Père Gratry *) sitt inträde i franska akademien med ett tal öfver sin företrädare, Mr Barante, hvilket i några få mästerliga drag skildrar, icke allenast den berömde historieskrifvarens personlighet och betydelsen af hans verksamhet, utan äfven karakteren af det folk, han tillhörde, samt arten af den tidsrörelse, i hvars sköte han lefde och verkade.

Den plats Gratry intog i akademien var densamma som en gång Massillon och sedan Voltaire innehaft. Likasom Voltaire sålunda befinner sig i akademiens häfder innesluten mellan tvenne evangeliiförkunnare — "hans hånlöje öfver menskligheten infattadt i tvenne lefvande förböner för densamma" — så skall ock, menade talaren, det voltaireska seklet i verldshistorien befinnas infattadt mellan det ärorika 17:de århundradet och en ny tid, hvars yttersta sträfvan skall vara att älska Gud och människorna i anda och sanning.

Barante skildras af talaren såsom en man af denna den kommande tiden, »då människorna icke längre skola hata hvarandra, då föraktet och hånlöjet icke mera skola vinna de flesta rösterna, då tvedrägtens anda skall skys som pesten, kriget fördömmas såsom ett brott och den hittills i striden förtrampade friheten skall uppblomma i endrägtens sköte».

Skildringen vittnar om lika mycket snille som hjerta och dertill om ett okufligt mod. Massillon och Fénelon voro icke djerfvere i sina anfall emot det 18:de århundradets afgud, än Père Gratry i sina angrepp mot det 19:des. Med samma okufliga mod, hvarmed de förra gisslade den bourbonska despotismen, drager Gratry i härnad mot

*) Père Gratry är född i Lille 1805 och inträdde, efter en lysande skolkurs, vid tjugo år i polytekniska skolan. Vid utträdet från denna läroanstalt synes han hafva tvekat i valet af lefnadskall, men slutligen bestämde han sig för det presterliga. År 1841 blef han anställd vid École Stanislas och senare vid École normale supérieure i egenskap af "aumonier". Här uppträdde han i tal och skrift emot skolans direktör, Mr Vacherot, med anledning af hans arbete öfver den alexandrinska skolan, och vann derunder sitt första rykte såsom snillrik skriftställare. Sedermera har han tillsammans med abbé Petetot arbetat på återställandet af l'Ordre oratorien, hvarigenom han blifvit en af det franska presterskapets mest ansedda och inflytelserika medlemmar.

den urartade folkfrihetens förvillelser. Också väckte hans tal ett oerhördt uppseende. I våra ögon är det ett af de vackraste och ädlaste uttryck af den franska folkandan, eller, om man så vill, ett sublimeradt extrakt af densamma. Dertill innehåller det i några få betecknande drag bilden af en bland vår tids ädlaste män; och slutligen innebär det varningar och lystringsord, väl värda att beaktas af hvar och en som älskar, och känner sig hänförd af vår tids mäktiga frihetsrörelse, utan att dock vara blind för faran af dess missriktning och urartande. Icke minst, tro vi, böra dylika varningar behjertas af dem, hvilka blifvit satte att vaka öfver den sanna frihetens vagga: *hemmet*. Friheten är ingen afgud, säger en berömd tänkare, utan en Guds gåfva — en gåfva full af välsignelse, men ock af fruktansvärdt ansvar — och vi hafva ej rättighet att skjuta henne åsido, såsom anginge hon oss ej. Ledda af denna åsigt meddela vi här en fri, kortfattad studie af Père Gratrys snillrika målning.

Den sanna friheten har ingen större fiende i världen än den falska.

Thorild.

O liberté! que de crimes on commet en ton nom!

Madame Roland.

Det skapelseverk, som pågår i skötet af vår tid, är en pånyttfödelse af menskligheten — en väckelse af den nya anda, hvars första svaga flägtar redan i århundraden lifvat och befruktat de europeiska samhällena: rättvisans, frihetens och syskonkärlekens anda. Denna anda suppkomst och gradvis skeende tillväxt, dess kamp emot motståndet, dess framsteg och slutliga seger utgöra de ledande grunddragen i vår tids historia. Att hafva varit en af de trognaste och outtröttligaste ledarne af denna anda i dess sträfvan att bemäktiga sig det moderna samhället, är väl det högsta vitsord som kan gifvas en man i våra dagar, och det är hvad som allmänt tillerkännes den franska revolutionens berömde häfdatecknare Barante. Korteligen, Barante har egnat sin tjenst åt den sista och största af de europeiska revolutionerna — icke den, som fransmännen genomfört, utan den, som de omintetgjort, den, som Frankrike åträtt och som Gud anbefallt — denna rättvisans, frihetens, människokärlekens och gudsfruktans revolution, hvilken den franska nationen ännu i dag söker och väntar, och hvilken ända hittills blifvit så grymt fördröjd, så ohjelpigt störtad genom hennes egna förblindelser och fel, framför allt genom hennes inbördes tvedrägt.

Den allena är vis, säger Plato, som ställer sitt lif i öfverensstämmelse med den allmänna tidsrörelsen. Barante var en sådan vis, hvilken förstått att införlifva sig med den stora tidsrörelse

i hvars sköte Gud låtit honom födas. Om någon förstätt sin egen tid, är det han, och man kan derföre säga att hans lif och hans verk äro så oskiljaktigt förbundna med hans tids och hans folks historia, att en framställning af de förra ej kan göras utan att tillika innehålla en skildring af de sednare. Han skref sin egen historia på samma gång han skildrade det stora drama som genomgår vår tid: *revolutionen*. Men innan vi lyssna till denna hans dubbla berättelse, vilja vi undersöka halten af hans vittnesmål.

Barante var ibland sitt folk en af dessa fridens budbärare, till hvilka Kristus sagt: »låter edert ljus lysa för människorna, att de må se eder Fader, som är i himmelen». Man har yttrat om honom att han i sjelfva sin personlighet var en fridens sinnebild, och att han icke skulle *kunnat* göra sig en fiende, äfven om han velat. Han var begåfvad med en ytterst fin och noggrann iakttagelseförmåga, förenad med en orubblig sanningskärlek och ett klart omdöme. Ingen människofruktan hindrade honom någonsin att nämna personer och förhållanden vid deras rätta namn, lika litet som några partiåsigter kunnat förmå honom att i sina historiska skildrier lägga skuggorna mörkare än de äro. Hans sätt att framställa historien kan liknas vid en spegel, der personer och förhållanden framträda i sina verkliga gestalter, för att, enligt sanningens utslag, afkunna sin egen dom.

Vill man ge en föreställning om arten af Barantes skriftställarekarakter kan man göra det med det enda ordet: *sannings-sökare*. Men han sökte sanningen, icke blott för att betrakta och begrunda henne, utan för att öfverflytta henne i handling. Han gaf icke sitt snille allenast, han gaf sig sjelf, hel och hållen, med själ och hjerta, åt sin sak, det är: åt sitt folk och sin tid. Han är icke en skriftställare i ordets vanliga, abstrakta betydelse. Han är en man, hvars skrifter hafva hela kraften och betydelsen af handling.

Också ansåg han sig icke öfvergifva handlingens fält eller ombyta uppgift, då han trenne gånger lemnade statsaffärerna, för att draga sig undan till Barantes enslighet, första gången 1815, då han genom nedläggandet af sin prefektur protesterade mot företaget af de 100 dagarne; andra gången 1820, då han vägrade att emottaga en ambassadörsbefattning; tredje gången 1848, då han för alltid lemnade det politiska lifvet.

Under de trettio år han sålunda sammanräknadt tillbragt i skötet af en älskad familj, omgifven af vänner, uppbyren af sitt folks aktning och välvilja, genomträngd af en kristens orubbliga

tro och brinnande kärlek, upphörde han aldrig ett ögonblick att arbeta för sitt land, att tjena det och söka föra det till dess mål: *rätt och frihet.*

Barante var icke blott en stor man, han var en stor ande, som älskade sitt fosterland med den klarsynta kärlek, hvilken genomskådar alla svagheter, men derföre icke älskar mindre.

Sådant är det vittne, sådan den domare, som skall säga oss hvad Frankrike är, och hvad det har att vänta af den förfärliga historiska kris, som det håller på att genomkämpa, och som fått namn af revolution.

Historieskrifvarens förnämsta pligt, säger Barante, är att bemäktiga sig den första och sista länken i kedjan af de händelser, och de naturliga omskiftningar, som bilda människoslägtets historia.

Han tillämpar dessa ord på revolutionens historia, och det med full rätt, så vida det är sannt, att revolutionen icke börjar först 1789, lika litet som den slutar 1804 eller 1815.

Det fruktansvärda dramat börjar, enligt Barante, i det ögonblick, då den gamla monarkien, återvändande till en nästan hednisk uppfattning af sitt väsende, synes koncentrera hela statens betydelse på en enda man — en man, som gjorde sig sjelf till Gud.

Se här det första uppträdet: Å ena sidan Ludvig XIV, icke Bossuets, Colberts och Vaubans Ludvig XIV, den store, af hela folket uppburne och beundrade konungen, utan denne andre, som, efter att ha kommit i åtnjutande af det absoluta enväldets makt, svindlande af högmod, tror och förklarar sig vara utrustad med gudomlig insigt och rätt, samt leder Frankrike mot branten af dess undergång. Å andra sidan Fénelon, afkunnande den brottslige konungens dom, i det han utbrister: »Jag ser Frankrike, inom sina gränser utplundradt, uthungradt och sönderslitet; utifrån hotadt af växande fiendtligheter... Om konungen fortsätter sitt slöseri; om han envisas att sätta Frankrikes väl på spel, utan att fråga det sjelft till råds; om han fortfarande ruinerar staten, för att föra dåliga krig — så är allt inom kort förloradt... Enda botemedlet för dessa olyckor är att afstå från den despotism, som alstrat dem, att återgå till monarkiens ursprungliga form — korteligen: att öfverlemna åt samhället sjelft vården om dess välfärd. *Folket kan icke räddas af någon annan än sig sjelft.*»

Denna Fénelonska politik är redan ett steg in på det 18:de seklet och öppnar det andra uppträdet i dramat, hvori Barante skildrat detta sekels dubbelväsende i hela dess sanning.

Likasom hvarje människa, så är nämligen också hvarje tidrymd ett dubbelväsende, och ingen har bättre än Barante skildrat motsatserna af det 18:de århundradet. — Må vi med honom förneka att lättfärdigheten, lögnen, egoismen, den andeliga otukten, föraktet för mensklighetens forntid, samt hatet mot kristendomen, i och för sig bilda en hel tidrymd i mensklighetens historiska utveckling. Allt detta är endast det orena skummet, som samlats på ytan. Detta skum och denna yta må, om man så vill, behålla namnet af upplysningens tidevarf; men man får icke i dem se ett helt sekel af människoslägtets historia.

Adertonde århundradet, i ordets verkliga betydelse, börjar med Frankrikes uppvaknande i det ögonblick då folkandan uppreste sig mot det outhärdliga försöket att böja den under enväldets ok.

Det är hög tid, sade den tidens män på deras kraftiga språk, att bringa förnuft i folkens styrelse; att söka utreda om det är rätt att låta staten uppgå i en enda personlighet, hvilken, med sina smickrare och sina legioner, offerar allt för egen ära och vinning. Det är tid att göra sig reda för, huruvida människorna äro bröder eller om människoslägtet består af tvenne kaster, af hvilka den ena är ämnad endast att lida, den andra endast att njuta. »Men om så vore, skulle Gud icke vara Gud!» utbrister redan la Bruyère, »och evangelium icke det glada budskapet. Evangelium, det är frid, sällhet, kärlek, brödraskap. Låtom oss då fatta mod och sätta en gräns för det okristna förtrycket, det hedniska krigandet, den omenskliga tortyren! Må rättvisan, i stället att vara en furie, blifva folkens skyddsgudinna, och lära oss inse människans värde och arbetets ära!»

Så talar det adertonde seklet och nödgar konsten, vetenskapen, historien, teologien, rättsväsendet, umgängestonen — ja sjelfva lättsinnet som, för att vinna gehör, måste begagna samma idiom — att utsprida dessa sanningar inom alla folkklasser i hela Europa. Och hela detta Europa — konungar så väl som folk — helsar med tacksamhet det land från hvilket dessa sanningar utgått.

Detta är den träffande bild af det adertonde seklet, som Barante vid 24 års ålder framställde för världen.

Derefter vidtager det tredje uppträdet i dramat, och detta uppträde är ännu icke afslutadt.

Den franska nationen besluter sig att öfvergå från ord till handling, dervid ledd af trenne generationer stora andar och ädla

medborgare: en Vauban, en Fénélon, en Montesquieu, en Turgot, en Malesherbes, och, man skulle kunna tillägga, äfven en Ludvig den sextonde, om man nämligen får tro Plutark, som säger att den största handling, en herrskare kan göra, är att afstå enväldsmakten och gifva sitt folk friheten.

I fredens, ärans och endrägtens sköte kallas då den mäktigaste nation i verlden af den mest lagliga af alla myndigheter till samfälda öfverläggningar om en reform af sitt styrelsesätt. Under trenne månader ses innevånarne i hela landet, fördelade i ett antal af 40,000 olika grupper, med en beundransvärd klokhet och en ännu beundransvärdare hängifvenhet för sin sak, arbeta på att skriftligen framställa och motivera sina önsknigar. Dessa tusentals skrifter samlas och granskas af en lysande och ädel församling, hvilken ur dem framdrager de grundsatser, om hvilka folket enhälligt förenat sig. Vid en offentlig sammankomst proklameras denna sammanfattning af folkviljan, dessa enhälligt antagna grundsatser, hvilka fått namn af 89 års principer — principer, hvilka förbundo med hvartannat tradition och förnuft, ordning och frihet, framåtskridande och laglydnad — och hvilka i sig utgöra den fastaste grund, på hvilken någonsin ett folk byggt sin rätt. »Vi erkänna nämligen», säger Barante, »ingen annan grundval för vår rätt än dessa af våra fäder proklamerade 89 års grundsatser — det enhälliga uttrycket af folkets samfälda vilja — en urkund, ensam i sitt slag i historien.»

Här var således hela Frankrike förenadt i en och samma vilja. Gripen af glädje och hänförelse afsvor nationen högtidligen alla missbruk, alla privilegier, för att underkasta sig den pånyttfödda allmänna rätten och förklara sig hafva uppnått det frihetens mål, hvartill hon i alla tider sträfvat.

Men i stället för denna lyckliga upplösning, på hvilken revolutionens första ledare så varmt trodde, inträder just här de fasansfulla förvecklingarna af dramat.

Det är från detta ögonblick som Barante blir omedelbar åskådare af det ödesdigra och förfärliga skådespelet.

År 1792 är han ännu ett barn, endast tio år gammalt, men detta barn är kalladt att med egna ögon blicka in uti, och i sitt eget hjerta förvara revolutionens fruktansvärda hemlighet.

Hvad ser han då? Han ser allt, som af ett barn kan begripas, och hvilket han sedan berättat i sina rörande memoirer. Han ser sin far fångslad och hotad med döden. Och vid fän-

gelsets portar hör han sjungas omqvädet på den dåvarande folksången:

»Il faut du sang, il faut du sang!»

Hvarför fordrar man blod? Och *hvarför* min faders, den redbare, fläckfrie mannens blod? Se der hemligheten, på hvars uttydning det tioåriga barnet fåfängt grubblade, och hvilken mannen finner sig behöfva en lifstid för att besvara.

Svaret gaf han dock slutligen i sin *Histoire de la Convention*, det svaret nämligen, att i detta ögonblick — det ödesdigraste och oförklarligaste i det franska folkets historia — hela Frankrike befann sig inkräktadt och förslappadt under den farligaste och obevekligaste fiende det någonsin egt.

Men hvem är denne fiende? Och huru har han så kunnat förslafva en fri och ädel nation? Barante hänskjuter, enligt sin vana, frågan till dess egen samtid, och svaret ljuder från skötet af sjelfva konventet:

»Efterverlden skall finna det oförklarligt», säger Vergniaud, »att Paris låtit trampa sig under fötterna af en handfull röfvare — mensklighetens utskum.»

»Det falska folket, Frankrikes dödsfiende», säger ett annat vittne (Sieyès), »har slagit ned öfver oss såsom harpyer, för att oreña och uppsluka allt!»

Barante har i sin skildring af denna förfärliga tilldragelse icke tvekat att nämna personer och förhållanden vid deras rätta namn. Han genomskådar dem vid den skoningslösa belysningen från historiens alla detaljer. Honom tillkommer äran af att vara den förste som skrifvit skräckregeringens historia — ett nationalverk, som hvarje fransman borde lära känna, för att kunna bli en god medborgare. Han kullkastar det sällsamma påståendet att konventet räddat Frankrike från fiendtligt inbrott, och visar att det i stället *skapat* fiendtligheter, samt att Frankrike räddat sig sjelft, *i trots af* konventet. Hvad konventet organiserade, var det juridiska modet i massa, genom lagen af den 22 Prairial, en lag, som, enligt Barante, inbränt på konventets panna den inskrift, som det aldrig skall kunna aftvä sig: *Jusque Datum Sceleri!* »Brottet har gjort sig till folkrätt.»

Genom den omutliga klarsynthet, hvarmed Barante genomskådat och afslöjat detta förhållande, har han gjort den äkta frihetsrörelsen en omätlig tjänst. Det grundlyte — brottets strafflöshet — som befläckade 1789 års revolution, träder från första

stunden i dagen. Vill man lära känna den fiende, som besegrade 1789 års Frankrike och med ett sekel eller två fördröjt rättvisans, frihetens och broderkärlekens seger, så uppsöke man den förste mördaren, hvilken, trygg i skötet af den levande lögn, som man kallade folket, strafflöst bar kring gatorna en oskyldigs hufvud.

»Det finns i Frankrike, sedan femtio år tillbaka», sade Barante år 1835, »en förfärlig skola för det onda. Denna skola är den kedja af segrar — högtidligt firade segrar — som styrkan vunnit öfver rätten, och hvilka bära följande data: 6 Oktober, 10 Augusti, 21 Januari, 31 Maj, 18 Fructidor, 18 Brumaire.»

Han stannade der. Ack, han skulle snart få mera att se! »Skulle då insurrektionen hafva blifvit för Frankrike, hvad pretorianernas uppror voro för Rom, och palatsupploppen för Konstantinopel?» frågar sig Barante senare, och stannar ånyo framför revolutionens dunkla, ännu i dag olösta hemlighet.

Sedan sin ungdom hade Barante haft revolutionens blödande sår ständigt under sina ögon. Då han vid 24 års ålder inträdde i ett verksamt lif, skickades han till Tyskland, midt i hjertat af det tjugoåriga krig, som detta land fått i testamente af det franska konventet. Derefter förflyttades han såsom prefekt till Vendée, midt ibland inbördes krigets förstörelser. Der återfinner han denna hjeltomodiga befolkning, som, medan Paris lät förslafva sig under dödsfienden, för sin del räddade det franska folkets ära, genom ett försvarskrig fullt af uppoffringar och oerhörda ansträngningar. I dess omgifningar kan han med sin opartiska klarsynthet först rätt uppmäta vidden af de brott, hvilka dränkt den första frihetsrörelsen i blod, och inom Frankrikes sköte aflat denna tvedrägts-anda, som ännu ej utslocknat. Der kan han också rätt afväga storheten hos dessa blygsamma och okända hjeltar, hvilka dött för rättvisan och fosterlandet, samt till efterrättelse för kommande släkten skriva historien om deras kamp emot bödlarne.

Under det Barante i hjertat af fäderneslandet söker att läka såren efter inbördes-kriget, fortfar kriget utom gränserna att rasa. Det mäktiga snille, som styr Frankrikes öden, börjar vackla under segeryrrelsens inflytande.

Barante förutser redan 1810 dess fall. »Napoleon skall störta sig sjelf, men skall väl revolutionen därför vara fullbordad?» frågar han sig.

Diktaturen hade blifvit kallad till styret af folkviljan, såsom, den enda undflykten undan brottets lag-gilda herravälde; men förgätande sina gränser, och ställande sig öfver lagen, föll nu dik-

taturen i sin ordning, lemnande Frankrike öppet för främmande härars inbrott, och revolutionen ofullbordad. — Dessa voro frukterna af en snillrik, men herrsklysten, monarks femtonåriga regering.

Här börjar Barantes politiska bana. Att utförligt skildra denna, tillhör dock ej vår uppgift. Vi inskränka oss till att anföra ett enda drag af hans utomordentliga skarpsynthet, för att sedan söka antyda karakteren af det politiska parti han tillhörde.

Barante var en bland de första, som afslöjade inför fransmännens ögon det mäktiga verktyget för den nya tidens tyranni, ett verktyg, hvarigenom tyrannen, han må nu vara en individ, ett parti eller ett folk i uppror, kan i ett ögonblick göra sig till herre öfver allt, endast han bemäktigat sig centern.

Redan 1822, i sin märkliga skrift om *kommunerna och aristokratien*, gaf han Frankrike denna minnesvärda varning:

»Bygdt på centralisationens grund», skref han, »kan det representativa styrelsesättet icke slå rot och bära frukt. . . . *Det administrativa slafveriet skall stöta den politiska friheten, eller också själf störtas af henne.*»

Innebära ej dessa ord en dubbel förutsägelse?

Men, frågar man, hvilket politiskt parti tillhörde då Barante?

Svaret skall visa oss orsaken till den allmänna sympati, han åtnjöt — »en betydelsefull orsak», säger hans vän Guizot, »och som förtjenar att tagas vara uppå, ty den öppnar våra ögon för det förgångna och ger oss hopp för framtiden.»

Hoppet för framtiden är en ljus tanke! Låtom oss då fasthålla den, och på samma gång se till *hvarföre* Barante gjort sig så älskad, samt på hvad grund framtidshoppet är bygdt!

Nationen älskar den milde och ädle mannen, emedan han är en af hufvudmännen för det parti, som skall rädda henne, och hennes hopp för framtiden hvilar just derpå, att ett sådant parti ännu i våra tider verkligen finnes till; — ett parti, som, ehuru föga berömdt och ända hittills besegradt, dock en gång skall vinna segerpalmen, och som man skulle kunna kalla *nationens själ*.

Detta parti räknar bland sina anhängare inga tillbedjare, inga lastens lofsjungare eller tviflets målsmän, inga hatets eller aggets säningsmän, inga ränksmidare eller våldsmän. Det består af denna hop af okända, fredliga och rättänkande varelser, hvilken bildar det osynliga inslaget i mensklighetens stora väf, och som med sitt tysta arbete sammanhåller och förbinder allt hvad nöjets och våldets män sönderslita och förtära. Det består af alla dem som tjenat utan att lysa, af alla som dött för fosterlandet utan

att göra något väsen af sig, af alla dessa pligtens ödmjuka dagsverkare — dessa det allmänna sträfvandets »gemene man» — dessa enkla och hjeltmodiga själar, hvilka bilda grundämnet i national-äran och den osynliga drifkraften i hvarje folkeligt framsteg. Och detta parti, hvad är det, om ej nationens hjerta — folkandan, som väl till en tid kan låta sig vilseledas af blinda förare, men som dock, i trots af alla fel och misstag, städse bibehåller sin instinktlika åtrå till rättvisan.

Här är det nu som de verkliga folkledarne skola ingripa. Så kallar man nämligen dessa stora andar, hvilka, genomträngda, också de, af nationalandan, förstå att låta sitt ljus lysa för folket, spana dess mål genom vetenskapens fjerrglas och leda det dit vid vishetens hand.

Frankrike har egt och eger ännu sådana ledare, och känner deras namn. »Jag ser», säger Barante, »denna ädla, utvalda skara, alltid öfvervunnen, men aldrig krossad, skrida fram genom alla skiften af vår historia, ropande på rättvisa och frihet. Jag ser dem isynnerhet från Ludvig XIV:s tid, vaknande till besinning vid anblicken af enväldets skamlösheter, gå att söka de sanna lagarne för nationernas lif, oafslätligt påyrka dessa lagars efterlefnad, och småningom afslöja för folket deras betydelse i odödliga skrifter, hvilka man först efter seklers förlopp börjar kunna tyda.»

I våra dagar hafva dessa lärdomar blifvit allmän egendom; i Barantes skrifter hafva de funnit sitt klaraste uttryck.

Härmed har arten och grundkaraktären af Barantes politik blifvit antydd. »Låtom oss hålla oss fjerran från passionernas politik, och i stället söka införlifva oss med erfarenhetens, vetenskapens och sanningens — den enda, som kan skänka oss den äkta friheten», sade ofta den ädle tänkaren.

Men hvori består då egentligen hans lära? Med hvad medel tror han sig kunna hålla hoppet vid lif? Står det väl ännu, efter så många fel och missgrepp, i vetenskapens makt att göra oss värdiga detta andliga framåtskridande, som är den nya tidens yttersta åtrå — detta framåtskridande till rättvisa och frihet, som folkandan kräver och Gud ålagt oss?

Ett ögonblick trodde Barante att revolutionen var fullbordad och att Frankrike nått sitt mål. — Men, ack! ett halft århundrade har sedan dess förgått. Och huru har folket begagnat denna tid? Till att i växande tvedrägt ånyo sönderslita sig sjelft och draga nya olyckor öfver fosterlandet.

Det har sedan dess trampat trenne konstitutioner under sina fötter. Barante upplefde alla dessa olyckor, och klagade i sin djupa smärta: »*tvedrägtsandan förfalskar den äkta frihetsrörelsen och omöjliggör äfven de bästa institutioner.*»

Innebäres ej i denna smärtsamma klagan förklaringen på snart sagdt alla nationalolyckor, och i och med detsamma anvisningen till deras botande!

Tvedrägten — se der folkens dödsfiende — den, som framför alla andra måste besegras. Men genom hvad medel? »*Genom en enig sammanhållning af alla goda krafter kring sanningens medelpunkt*», säger Barante i sitt politiska tal af 1828. Men ännu söka vi förgäfvos denna samfälda hållpunkt. Man samlar ej de goda krafterna kring en lögn. Hvilken är då den politiska och sociala sanning, kring hvilken folken kunna samla sina splittrade krafter?

Barante har gifvit oss svaret på vår fråga. Den sanning, kring hvilken nationen skall samla sig, är denna folkviljans första yttring — 89 års principer — denna enda sanna styrelseform, om hvilken det blifvit sagdt, att den är hvarken engelsk eller fransk, att den tillhör alla tider och alla länder, emedan den är den enda möjliga, från det ögonblick man afsvurit enväldet — den enda, som kan föra folken till det mål, de i alla tider eftersträfvat: *sjelfstyrelsen*.

Men denna styrelseform är helt enkelt otänkbar, så länge okunnighetens och tvedrägts andas lemman fritt spelrum. Man måste således alltid återkomma till vetenskapen, till upplysningen, till oegennyttan och endrägten, såsom utgångspunkter. En genomgripande *moralisk* och *intellektuel* reform är sålunda vilkoret för den *politiska*. Vi måste afstå från hatet, tvedrägten, föraktet och våldet.

Men hvem skall utföra detta underverk i människornas hjertan?

Svaret återfinnes i Barantes sista arbete — hans testamente till sitt folk.

»*Evangelium*», säger han, »innebär mensklighetens nyskapelse. Det har uppfyllt hennes hjerta med nya, ädlare känslor, genomstrålat hennes förnuft med ett klarare, ett himmelskt ljus, helgat hennes samvete med en renare kraft. Det är detta, som skiljer den nya tiden från forntiden, den nya människan från den gamla . . . Från denna nyskapelsens tid har rättvisan fått insteg i världen; men slå rot kan hon endast i det samhälle, hvars grund är den enda, som lagd blifvit: *Jesus Kristus*.»

Här ha vi nu funnit grundtonen i Barantes politik. Just derföre, att han öppet framställt den *moraliska* och *religiösa* på-

nyttfödelsen såsom det oundgängliga vilkoret för den *politiska* och *sociala* — just därför framstår han såsom folkfrihetens förste apostel.

Sedan nitton sekler går en djup och mäktig rörelse framåt genom de menskliga samhällena, och de skilda tidsrörelserna äro blott underordnade återverkningar af denna. Att rikta dessa rörelser emot hvarandra, för att bekämpa den ena med den andra, är detsamma, som att kommendera soldaterna af en och samma här att gifva eld på hvarandra. *Skall vår tids politiska och sociala rörelse, eller hvad vi här kallat den äkta frihetsrörelsen, vinna framgång, så måste den sätta sig i öfverensstämmelse med det djupare och alltbestämmande strömdraget, som från evangelii källa — brunnen med det lefvande vattnet — genomlöper vår tid. Att så skall ske, att ljuset en gång skall segra öfver mörkret — vissheten öfver tviflet — kärleken öfver hatet — och Gud varda ärad i höjden, frid råda på jorden, och bland människorna en god vilja — det var den okufliga förhoppning, som uppehöll Barantes mod, det var den framtid han trodde på för sitt eget land och för hela världen.*

»Och han kunde bäst dömma om vilkoren därför», säger hans biograf, »ty han bar dem lefvande och verkliggjorda inom eget bröst, och han för ännu deras talan genom minnet af sitt lif och sina skrifter, och det milda ljus, som utströmmar från dem»*).

Esselde.

49. Vor Landsby.

Ja, det er nu en lang Historie, hvorledes det gik til, at jeg kom til at bo paa den gamle Gaard, hvis Navn alt var bekjendt i Valdemarernes Dage, og hvis næsten uddøde Berømmelse fik nyt Liv og ny Glans dengang Holberg i forrige Aarhundrede kjøbte den, af og til opholdt sig herude, skrev de fleste af sine Epistler fra den samme Stue, hvori nu min Qvindehaand samler sit Livs spredte Minder, og sluttelig sjænkede den, med hele dens dengang meget betydelige Jordegods, til Sorö Akademi. Det

*) De läsare, hvilka närmare och ur olika synpunkter vilja studera det ämne, som här blifvit berördt, hänvisa vi till den rikhaltiga frihetslitteratur, som under de sista åren uppvuxit, deribland *Laboulayes* och *Stuart Mills* arbeten, *Nyblæi* afhandling om *Politisk frihet och sjelfstyrelse*, (Nordisk Tidskrift, 1869 h. Juni—Juli, Augusti—Oktober) samt *E. de Pressensés* föreläsningar om *La vraie liberté au sens chrétien*, utvisa de olika hufvudriktningar frågan tagit.

er, som sagt, en lang Historie, og den vil jeg ikke fortælle. Det er kun med »vor Landsby», at jeg har at gjøre, og naar jeg i Forbigaaende har nævnt Gaarden (Herregaarden, som den i gamle Dage kaldtes) saa er det blot fordi jeg, *hvis jeg* ikke, ved et besynderligt Skjæbnesammensurium, hvori jeg først langt om længe begyndte at skimte den ledende Forsynstraad, var kommen til at flytte ud til den dengang öde og forfaldne Gaard, som Akademiet eller Rigsdagen havde afhændet: saa var jeg heller ikke kommen til at stifte intimt Bekjendtskab med »vor Landsby», den kjæreste og bedste i Kongen af Danmarks Riger og Lande, om hvilken jeg, hvergang jeg ved Sommertide gjør Besög omkring paa Herregaarde eller i Præstegaarde, atter og atter gjentager, at ingen anden Landsby kan ligne sig med »vor».

»Jeg gad nok vide, hvori dens Herlighed bestaar», spurgte engang en ung Herregaardsfrue, der naturligtvis syntes bedst om de Landsbyer, der laa paa eller omkring hendes Ægteherres Gods. »Hvad aparte Rart er og der ved den? I har jo hverken Sö eller Bakker eller Strand, og Skoven, hvoraf I tilvisse har mer end nok til alle Sider, er dog lidt vel langt borte. Hvor kan nu *De*, der har set saa mæget, sværme for den? Det maa være Deres egen Fantasi, der pynter den med gamle Minder, med en Blanding af romantiske og historiske Traditioner. Paa anden Maade kan jeg ikke forklare mig *Deres* Kjærlighed, ja, jeg kan da gjerne sige, *Deres* Beundring, for den tossede lille Landsby, der ovenikjöbet ligger lige ved alfar Vei».

Ja, »vor Landsby» ligger lige ved alfar Vei, lige ved Sorö-Veien, hvor denne circa fem Fjerdingsvei fra Absalons, Holbergs og Ingemanns stille Hvileby og fra den gamle Klosterport med Saxo Grammaticus' Celle, deler sig i tvende Linier, hvoraf den ene löber mod Vest til *Kallundborg*, Peder Paarses*) berömmelige Födeby, og den anden mod Nord, forbi Möllen, op til vor store Bögeskov, og gjennem denne ud til Holbekveien, hvorved »vor Landsby» bliver til et Centrum for de tre Byer: *Sorö*, *Kallundborg* og *Holbek*, en Beliggenhed, der gjør den mere befærdet end man i Almindelighed tænker sig en sjællandsk Landsby. Det er nu rigtignok ikke dens Tillokkelse for mig, skjönt det ganske vist bidrager til dens materielle Opkomst og Udvikling. Men lad

*) Helten i det beröimte Holbergske Skjemtedigt, der begynder:

*Jeg synger om en Mand, hvis Skjæbne og Bedrifter
Bör billigt tegnes an blandt alle Folkes Skrifter.
Jeg synger om en Helt, den store Peder Paars,
Der tog en Reise for fra Kallundborg til Aars.*

os nu bese »vor Landsby», og som billigt begynde med Det, der er dens bedste Smykke, og som altsaa bör være Udgangspunktet for vor lille Skizze. Lad os begynde med »vor Landsbykirke».

Lige midt i Byen, Nordvest for Gaarden, Vest for Kroen og Øst for Præstegaarden, indhegner en pænt vedligeholdet Mur den yndigste lille Kirkegaard, jeg har set paa dansk Grund, og midt paa denne ligger den røde Murstens Kirke med sit lille Taarn, med sine middelalderlige Zirater, som det forrige Aarhundredes slette Smag havde overkalket, men som vor restaurerende Tid, der finder Glæde i at opfriske det Gamle, atter har bragt frem for Dagens Lys. Og det var sandelig vel gjort af Tiden eller, om man vil, af Bygnings-Kommissionen.

Lad os aabne Døren og træde indenfor, skjönt der ingen Gudstjeneste er. Vi komme jo dennegang som Reisende, der blot kaste et flygtigt Blik paa det lille smukke Altar, over hvilket et af Fru Ingemanns Malerier viser os Christi Himmelfart, paa de smaa Spidsbuer, der fremhæves af de brogede middelalderlige Arabesker, paa den lille Række af Stole, Mændenes tilhöire, Qvindernes tilvenstre, hvor Menigheden paa Sön- og Helligdage lytter til Ordets Forkyndelse, og den egemalede udskaarne Prædikestol tilhöire. Mens vi kaste dette flygtige Blik paa Kirken, spiller Orgelet saa deiligt for os: »Vi tro, vi Alle tro paa Gud,» og Tankerne samle sig i Lovsang, fordi den Gud, paa hvilken vi tro, er vor faste Borg. Saa lukker Kirkedøren sig og vi staa atter paa den lille Kirkegaard. Ak, vi tör ikke dvæle. Det er Vinter nu, og vor Blomsterrigdom, vort deilige Rosenflor, sover Vintersövn, for næste Vaar at vaagne i Herlighed og Glæde, som de, hvis Grave her smykkes af de mange smaa Kors, de mange Buxbom- og Christtorn-Kranse, sove den lange, lange Dödssövn i Opstandelsens salige Haab!

Her dreier en lille Gang om mod Vest. Et zirligt, med Kjærlighed fredet Gravsted ligger tilvenstre, og lige ved dette er Laagen, som förer ind i Præstegaardens Blomsterhave, til hvilken Havestuen gaar ud. Her mödes Blikket af det hyggelige Straatag, som dækker den lave, gammeldags, men höist velsignede Præstegaard. Jeg har bragt mangan Reisende, der kom for at besøge mig paa Holbergs gamle Gaard, ind under dette gjæstfri Tag, og vi kunne derfor saamænd ogsaa i Dag da vi just ere ifærd med at beskrive »vor Landsby», aabne Døren, og træde indenfor i den store Havestue, med det gammeldags Bjælkeloft, men forövrigt saa smukt og hyggeligt möbleret, ret

som en Præstegaard-Havestue skal være det, den store Havestue, i hvilken vor Ungdom og de vordende Studenter fra Sorö-Akademi, der efterhaanden blive rigtige Studenter og drage til Kjöbenhavn, saa ofte have havt Julelystighed og Dans, den gamle Havestue, til hvilken hver Jul bringer en Jule- og Balvise oppe fra Frökenen paa Gaarden, der i de Unges Navn takker vore gæstfri Præstefolk for alt Godt, det hele Aar igjennem i den kjære, gamle Havestue. Ja, da er det Moro at leve, naar vi synge vor Julevise, og danse saa lysteligt i den gamle Havestue.

Men i Dag maa vi nöies med at se os om. Vi tör ikke dvæle. Vi have jo travlt med »vor Landsby«, og gaa derfor lige tvert igjennem Præstegaarden, ud af Hovedindgangen og forbi Udhuse og Økonomibygninger*) gjennem Hoved-Indkjørselen, der vender ud til Landeveien, ad hvilken man mod Nord vandrer til Möllen og Skoven. Ogsaa vi vende os et Øieblik mod Nord, og finde paa venstre Side af Veien et Par anselige Bondegaarde, blandt hvilke Sognefogdens, hvis Eier vist forlængst burde være Dannebrogsmænd. Han har i detmindste en statelig Figur at bære Sölvkorset paa, saa tyk og saa bred, at tre almindelige Bonde-Skikkelser godt kunde skæres ud af den, og dertil har han saa fine og blöde Hænder som nogen Junkers. Det kommer af, at Sognets Forretninger og hans Værdighed som Sognefoged hindrer ham i at beskjæftige sig med Bondearbeide, hvad der heller ikke behöves, da Gaarden alligevel bliver drevet godt af hans talrige Husstand. »Naar man vil besøge Sognefogdens, skal man först holde en ordenlig Faste, thi ellers bliver man syg af alle de gode Ting, man proppes med«, sagde en ung norsk Maler, der for nogle Aar siden paa en Studiereise i Danmark, opholdt sig nogle Dage hos mig, og naturligvis med mig besøgte »vor Landsbys« Notabiliteter. Og jeg maa, efter mine faa Erfaringer i saa Henseende, give den norske Fætter Ret.

Men vi tör ikke udelukkende standse hos de velhavende Folk, der altid i en Landsby blive til Notabiliteter. Vi maa

*) For svenske Læserinder er det maaske rigtigt at bemærke, at en sjællandsk Præstegaard, akkurat ligesom en sjællandsk Bondegaard, bestaar af fire Længer, hvoraf den ene Sidelænge sædvanlig udgjör Vaaningshuset, hvis Hoved-façade vender ud mod Haven. Den ankommende Reisende kjörer i Regelen ind i Gaarden, der bestaar af den Firkant som de fire Længer dannø og holder for en Dör eller Hovedindgang, der vender ud imod denne, og er Havestudörens direkte Modsætning.

se Medaillens Reverse, og derfor skraa vi, lige fra vor Sognefogeds fede Bondegaard, over til Gadens yderste Hus. Det er vort Fattighus. *Der* er ingen Overflod, men Gud være lovet, der er da heller ingen egenlig Mangel. De Fleste, som bo deri, ere gamle og udlevede, og nogle af disse stræbe dog endnu selv at erhverve sig lidt, dels ved at gaa med Hvedebrød, dels ved at gaa Ærinder og deslige. Men det Bedste ved vort Fattighus er, at det ikke er tæt beboet, og at vore Fattiges Antal er mindre end de tilgrændsende Kommuners. De have nu netop deres glade Dage, thi de have lige holdt Jul, og ere blevne bespiste med extragod Mad fra Præstegaarden. Ja, Fattighuset ønsker vist, at det var Jul, i det mindste et Par Gange om Aaret.

Men vi maa tilbage til »vor Landsby», hvis yderste Punkt mod Nord vi nu have berørt. Ved Siden af Fattighuset, ind mod Byen, have vi nogle Haandværks- og Husmandsboliger. Hver Bondegaard har, som bekjendt, sin eller sine Husmænd, men disse have igjen deres egen lille Selvstændighed, og ere ofte, navnlig paa vor Egn, ganske hyggeligt og godt stillede, naturligvis i tarveligere Vilkaar. I Regelen er Bonden honet mod sin Husmand, naar det blot ikke kommer til det kildne Punkt med Mesalliancer. Saa er Hundrede og Et ude. Saa kan Husmandssönnen ligesaalidt fri til Gaardmandsdatteren, som Bybudet i Kjöbenhavn kan fri til Prindsesse Thyra. Det er tragi-komisk at se, hvorledes de gammeldags aristokratiske Daarskaber, der siden vor Grundlovs Indførelse spille en saa underordnet, ja, næsten slet ingen Rolle hos os, have trukket sig tilbage til Landkommunerne, hvor de florere i allerhöieste Velgaaende.

Det var nu om vore Husmænd. Nu komme vi til vore Haandværkere. Ja »vor Landsby» kan rigtignok kaldes respektabel. Den har Skræder, Skomager og Bomuldsvæver, hvilken sidste, foruden Bomuldstöiet og Dynevaaret, ogsaa har Udsalg af al Slags Snore, Lidser, Baand, Silke, Strimler og Traad. Den har Sadelmager, Snedker og Smed. Med Undtagelse af den sidste, der existerer i Dublet, betegnes de andre altid uden Navn, blot med den bestemte Artikel: *Skræderen*, *Skomageren*, *Bomuldsvæveren*, o. s. v.

Ja, jeg maa atter gjentage det: »Vor Landsby» er i alle Henseender höist respektabel, og kan löfte sit Hoved med de bedste, hvad jeg nu end yderligere vil dokumentere.

Foruden Sognets reglementerede Skole, der ligger mod Øst, paa Soröveien, lige neden for den Vei der fører op til »Gaarden», og besøges af 80—100 Börn, have vi en ganske fortræffelig Haandgjerningsskole, og saa have vi et Sognebibliothek, som eier en Mængde Folkeskrifter, og hvis Böger, især om Vinteren, ere i temmelig stærk Cirkulation, et Sognebibliothek, der kjøber »Frökenens» Böger og som kan tælles blandt Subskribenterne paa den første*) danske Udgave af Molière, der rigtignok neppe vil blive synderlig læst, men det var nu ogsaa for meget forlangt.

Nu maa vi atter tilbage gennem Gaden og tage den anseelige Krobygning i Øiesyn. Da vi høre til de »fine Folk», ville vi dog ikke gaa ind i Skænkestuen (Du maa have mig undskyldt, kjære Læserinde, jeg har aldrig selv været i den) men efter at have kjøbt en Bagatel i Butikken, hvori man kan faa alle rimelige og urimelige Ting: Vin og Rom, Sukker og Kaffe, Frimærker og Papir, Söm og Cikorie, Rosiner og Mandler, Franskröd og Julekage (Kroens Bageri er, in Parentesi, udmærket godt) liste vi os gennem Haven, ad en Sidetrappe, op til »Kromors» private Dagligstue. Hun maa have saa travlt som hun vil og staa i hvilket som helst Arbeide, saa kommer hun dog selv. Man ser paa hendes Ansigt, at Minutterne, ja Sekunderne, ere talte, men des uagtet straalere det af Venlighed og Velvillie, i det hun spørger, hvad der er til Tjeneste. Saa maa man fatte sig kort og bestemt, hvis man vil vinde hendes Gunst, og intet Vrövl gjøre, thi *Kromor* har ikke Tid til Vrövl. Hun styrer selv den store Bedrift, der sorterer under fire strengt adskilte Departementer: Skjænkestuen, Butikken, Bageriet og de vidtløftige Jorders Dyrkning. Kroen er nemlig vor største Jordbesidder. Den eier Huse og Marker tilhöire og tilvenstre, og i det Materielle er den »vor Landsbys» første Potentat. »*Kromor*» er et prægtigt, dygtigt og tjenstvilligt Menneske. Er man i hendes Gunst, hvad man absolut maa se at være, naar man bor i »vor Landsby», og ingen Avling har, ja, ikke engang föder en Gris**):

*) Enkelte af Molières stykker har dog meget tidligere været oversatte på dansk t. e. *Tartuffe* 1747 af K. A. Thielo, *Le misanthrope* 1749 o. fl., senere *Les précieuses ridicules* (af Rähbek, så vidt jeg mindes), *L'école des femmes* af Overskou, *Les fourberies de Scapin*, *Le médecin malgré lui* o. s. v. — for ej at glemme, at en oversættelse af *L'avare* var det første egenlige lystspil på dansk, som blev opført i Kjöbenhavn (den 23/10 1722). *Ombudets vedmærkning*.

**) Hos den sjællandske Bonde, det Samme som at være fattig: »Han kan ikke engang föde en Gris: det er ligesaa ynkeligt som ingen Sparebøsse at have med en Nödskilling i.

saa kan man finde Raad og Tröst hos »Kromor» i Alt, hvad der vedkommer Kjøkken og Kjælder. Har hun ikke selv det Manglende, saa kan hun alligevel skaffe det. Hun er en ren Hexemester. Men man maa, som sagt, være kort og bestemt. »Kromor» kjender Tidens Værdi. Dertil maa man komme i egen Person, saa at hun kan se, at Sagen er af Vigtighed. Det gjælder nu for »de fine Folk», som bo i »vor Landsby», og trænge til »Kromors» Bistand. Kommer man derimod med en Fremmed, som man har ladet mælde, saa træder »Kromor» ind med en Stadsekappe paa og et fint Forklæde, breder en snehvid Dug paa Bordet, opvarter med Kage og Vin eller Chokolade, og viser sine Skabe, der, skjönt de ere fyldte, ja stoppede, med Uldent og Linned, dog for mig har en anden og større Interesse, der kommer af, at næsten alt Tøiet i dem er spundet af fattige Husmandskoner, som den velhavende Kromadame betaler rundeligt og godt for deres Arbeide.

»Kromor» har en prægtig Søn, der alt er gift med en rig Gaardmandsdatter, som, da hun er eneste Barn, skal have Gaarden, dette vigtige Punkt i alle Giftermaalskontrakter paa Landet. Desuagtét overtog han vist gjerne Kroens Bestyrelse. Men »Mutter» er en myndig Kone og vil helst styre selv. »Det er nu ogsaa for Pigebörnenens Skyld», föier hun til, naar hun kommer til at tale om Bedriften. »Ellers lære de ikke at bestille noget Ordenligt, men gaa hen og blive fine Damer, og det duer ikke for Landsbybörn.»

Heri har »Kromor» Ret. Men for at lade *hende* vederfares fuld Ret, bör vi ikke forglemme, at hun ikke blot opdrager sine tre nydelige Pigebörn til det strenge Arbeide, men ogsaa lader dem oplære i fin Haandgjerning, i Modersmaalets Retskrivning, Jordbeskrivelse og Historie, og har den, efter vor Mening, höist fornuftige Anskuelse, at hvad hun ikke *selv* har lært, det skal hendes Pigebörn lære, »for man veed jo ikke, hvor de kunne komme om i Verden».

Det er Jammerskade, at jeg ikke, ved Siden af *Kromor* kan præsentere »Krofar», der, hvis Holberg havde levet, uden Tvivl var kommen til at figurere i en af hans Komedier. Men »Krofar» er, for et Par Aar siden, gaaet til sine Fædre. Jeg har ofte, naar jeg gik mine lange Morgen- og Aftenvandringer, standset lidt ved Kroen, naar »Krofar» var udenfor, for at iagttage hans Fysionomi, ved hvilken Leilighed jeg altid kom til det Resultat: »Saaledes bör en Kromand se ud». Hele Personen

udgjorde en Pölse. Hans Ansigt, der var noget rödladent, udtrykte en höi Grad af fysisk Velvære. Om Eftermiddagen, og især ud paa Aftenen, lo det lidt vel meget, som Fölge af at han, i sin Embedsiver, havde snapset lidt vel stærkt med Gjæsterne. Paa den Tid af Dagen vrövlaede han ogsaa engang imellem med temmelig Vidtlöftighed, og kjendte ikke altid rigtig Forskjel paa Höire og Venstre. Men hans Vrövl var klassisk, og det er, som sagt, Jammerskade, at han ikke er bleven portræteret i levende Live. Nu er han död og hans Enke, der godt kan være baade Mand og Kone, har reist ham et smukt Monument paa Kirkegaarden.

Nu have vi kun et Punkt af vor Landsby tilbage. Vor Rundgang er gjort, og vi standse kun endnu et eneste Øieblik ved en Dör, der, skraas over for Kirken, lige i Flugt med Bageriet, förer os ind i den saakaldte Haandgjerningsskole, der vel egenlig *ikke* svarer til sit Navn, forsaavidt som der læres endel andre Ting i den, end netop Haandarbeide, men som har faaet dette, paa Grund af et lille, Sognet tilhörende Legat, der engang i forrige Aarhundrede er bleven stiftet, for at et vist begrændset Antal Smaapiger »skulle lære god og skikkelig Haandgjerning, der kan være dem til Nytte, naar de komme ud at tjene». Det lille Legat er Skolens, eller om man vil, Lærerindens, faste aarlige Indtægt. Men da nu denne, der selv skal betale Brændsel, Husleie, o. s. v., naturligvis ikke kan leve heraf, saa har hun af Legatforvalterne, blandt hvilke Sognepræsten altid findes, Tilladelse til at forbinde en anden Skole med den lille Haandgjerningsskole, dog saaledes at Elevernes Antal ikke gjerne maa overstige 24 à 30. Denne lille Skole er i sin Art overmaade god, ja, saa god, at jeg, hvis jeg var gift og havde en Dater, ikke vilde tage i Betænkning at sætte hende deri, idetmindste til hun blev en 12—13 Aar. I den modtage vore velhavende Gaardmændsdötre en sund og god Undervisning. Det er den største Fornöielse at höre dem svare og gjöre Rede for, hvad de lave lært, at se deres Haandarbeider og deres danske Stilebøger. Gud velsigne den lille stræbsomme Lærerinde, der lever fornøiet her i smaabitte Vilkaar, slider og arbeider fra Morgen til Aften, og er sjæleglad for, at hun, efter fra sit 14:de Aar af at lave tumlet sig som Lærerinde blandt Fremmede, hos Möllerfolk og mindre Forpagtere, endelig har dannet sig en lille Selvstændighed!

Ja, Gud velsigne Enhver, der arbeider redelig og tro for at skaffe en Landsbys Börn nyttig Oplysning og gavnlig Lærdon!

Benedicte.

50. Min moders testamente*).

Skizz af Pontus Wikner.

Vi befinna oss i den namnkunniga staden Efesus år 85 efter Kristi börd.

Det hade varit en regnig dag mot slutet af sommaren. Sydvestvinden hade med väldig makt upptornat vågor på den mellan Samos och det motliggande fastlandet inskjutande Efesinska viken. Nu hade vinden lagt sig och regnet upphört, men ännu rullade sjön högt och hvälfde sig skummande mot stranden.

I staden hade firats en fest till Artemis' ära. Man hade icke låtit sig hindras deraf, att vädrens och regnets gudomligheter visade ett oblidt ansigte. Jagtens gudinna hade aldrig låtit skrämma sig af sådant, hvarföre skulle hennes tillbedjare göra det?

Men nu var allt tyst. Tempelhallarne genljödo ej mer af högtidsklädda skarors hymner. Snart helsade gudinnan sjelf såsom Selene genom skingrade skyar från toppen af det mörka Messogis den nedanför liggande staden och det ryktbara templet, hvars marmorkolonner öfvergötos af ett magiskt skimmer från hennes drömmande öga.

I denna stund var det som Adeimantos, Paralos' son, från den delen af staden, som vette åt hafvet, nalkades templet och satte sig på dess trappa. Adeimantos var ännu endast en sjutton-årig yngling med rena, öppna drag och ljusa lockar, men det låg någonting af svärmiskt vemod i hans blick, hvilken man knappt hade väntat sig hos den smidiga och harmoniska gestalten af en äkta Hellenisk typ. De som hade sett hans moder, hvilken för elfva år tillbaka afled i Alexandria, brukade säga, att han af henne ärft uttrycket i sina ögon, under det att hans ansigte och gestalt i öfrigt gjorde honom till en trogen afbild af sin far. Denne, Paralos, härstammade från en gammal Atheniensisk familj, hvilken under republikens dagar hade kunnat uppvisa namn af ganska stor betydhet. I synnerhet hade vetenskap och konst

*) Ofvanstående skizz har blifvit öfverläten åt redaktionen af Tidskrift för Hemmet att redan nu offentliggöras, men kommer den att senare äfven intaga det rum, för hvilket den egentligen af författaren varit bestämd, nämligen i den samling af småstycken i bunden och obunden form, som af Föreningen för sinnesslöa barns vård beredes till utgifning.

inom denna ansedda och rika familj haft stora gynnare och till en del äfven idkare. En af Paralos' förfäder af samma man som han hade tillhört Sokrates' och Platons omgifning. Dem nuvarande Paralos, Adeimantos' fader, var son af Aristogenes, hvilken flyttade öfver från Athen till Alexandria året före kejsar Tiberii död. Paralos var då endast ett sexårigt barn. Han erhöi en sorgfällig uppfostran, studerade i Alexandria under de förnämsta lärare, som denna lysande stad egde att erbjuda, och tillbragte äfven några år af sin ungdom på resor, hvarunder han besökte sin födelsestad Athen samt den stora verldsstaden Rom. I den sistnämnda hade han haft tillfälle att beundra Senecas höga moral och afsky de förnämna Romarnes lastbarhet. I Athen hade han knutit vänskapsförbindelser med flere filosofer af den yngre akademien, hvilkas många lärorika meddelelser utur en redan åldrande verldsåskådning han sökte betala med begärligt mottagna underrättelser om den märkvärdige judiske tänkaren Filon, som vid denna tid hade väckt uppmärksamhet i Alexandria. Paralos vistades äfven en tid i Efesus, Mindre Asiens förnämsta stad, och hemförde derifrån såsom brud den milda Diotime, Epikrates' dotter, hvilken under ett trettonårigt äktenskap skänkte honom fyra söner och en dotter. Bland dessa var Adeimantos yngst och var det enda barnet som öfverlefde modren. Diotime afled på sjunde året efter Jerusalems eröfring af Titus. Adeimantos var då endast sex år gammal. Straxt derpå hade hans fader lemnat Alexandria och bosatt sig i Efesus, hvarest den moderlöse gossen för sin gjorda förlust fick ett slags ersättning i den nästan afgudiska ömhet, med hvilken han omfattades af sina morföräldrar, isynnerhet af mormodren, den ärevördiga Potone.

Adeimantos hade af sin moder endast ett svagt minne. Det enda af hennes utseende, som han riktigt kunde erinra sig, var hennes sköna, djupa blick, hvilken så ofta brukat hvila vid den lille gossens, när han från sina lekar kring den plaskande springbrunnen på gården af fadrens hus i Alexandria esomoftast återvände till sin moders knä för att visa henne fyndet af en vacker snäcka eller en glänsande skalbagge eller för att beklaga förlusten af en i hans tycke till hälften fångad fjäril. Då brukade hon lägga sin hand på hans panna och se in i hans ögon, och det var då i hennes blick någonting så strålande rent och tillika så orubbligt trofast, att Adeimantos sedan vanligen kom att tänka just på denna blick, hvarje gång han såg en mycket klar stjerna eller hörde talas om en ädel och stor handling.

Det jemförelsevis redigaste minne Adeimantos hade af sin moder var minnet af den sista gång han såg henne. Det var en kulen och regnig dag vid vinterns början. På eldstaden flammade en munter eld, kring hvilken Adeimantos lekte, ridande på ett slags käpphäst, menande sig föreställa en af de kring urelden kretsande tio himlakroppar, om hvilka hans fader nyss förut hade talat. Diotime satt längst upp i rummet, sömmande på en ny dräkt åt sin sexårige son. Detta var egentligen den nyss utgångna slafvinnans göromål, men modern fann ett lätt begripligt nöje i att också lägga sin hand vid arbetet. Diotime var blekare än vanligt. Hon var nyligen uppstånden efter en längre sjukdom. Nu, när hon var ensam med sin son, framtog hon ur ett skrin en liten pergamentsrulle, ur hvilken hon en stund läste. Adeimantos kunde ännu mycket väl erinra sig, huru hennes beslöjade blick började skimra i klara tårar, och huru hon, sedan hon lagt den lilla pergamentsrullen bredvid sig på bordet, kallade gossen till sig för att passa den snart färdiga klädningen. Just i detta ögonblick inträdde Adeimantos' far. Adeimantos kunde ännu minnas, huru modren hastigt förde sin hvita hand mot pergamentet men drog henne tillbaka igen. Paralos, som förmodligen märkte denna rörelse, tog skriften i sin hand, läste dess början, bleknade och sade några brutna ord, hvilka Adeimantos ej mer kunde ihågkomma. Sedan gick han häftigt några slag omkring eldstaden, hvarvid Adeimantos tänkte, att han visst ville föreställa planeten Pyroeis eller kanske Antikton; derpå kastade han pergamentsrullen i elden och lemnade hastigt rummet. Adeimantos såg, att modrens kinder än buro den flammande eldens färg, än det hvita linnets, som låg på bordet. Hon vinkade gossen till sig, och han somnade straxt derpå i hennes knä. Han vaknade sedan vid det, att modren kysste sömnen från hans ögonlock och, läggande honom bredvid sig på den mjuka dynan, steg upp från den plats, der hon sutit. Hvad han sedan såg, kunde han ej vidare redigt erinra sig eller skilja från de drömbilder, med hvilka slummern ånyo nalkades. Men han tyckte, att de tio himlakropparne dansade kring eldstaden i rummets midt, hvilken naturligtvis nu som förut skulle föreställa central-elden. En af de dansande, som förmodligen ville vara den bleka månen, bar hans älskade moders drag, och huru hon än rörde sig, tyckte han, att hon hade sina sköna ögon fästade på honom. Slutligen hade alla de himmelska gestalterna försvunnit, och hon var ensam kvar. Elden var till det mesta förkolnad. Då tyckte han, att den hvita gestalten,

som nyss varit månen, hastigt lemnade sin kretsande bana och gick direkte till medelpunkten, der hon ur de falnande glöden upptog någonting grått eller gult, som var brändt i kanten, förde det sakta till sina läppar, närmade sig derefter bordet, på hvilket den nästan färdigsydd gossdrägten hade sin plats, hvarefter hon fattade nålen och började sömma, sedan hon förut några ögonblick med ett melankoliskt leende vändt den grågula lilla lappen mellan sina fingrar. Adeimantos tyckte sedan, att alltsammans blef bländande vitt, stundom skimrande i purpur och guld; han hade länge sitt öga fästadt vid en punkt, som lyste klarare än det öfriga. Den vidgade sig småningom och flammade slutligen upp i en klart strålande eld. Det var urelden, kring hvilken solen, månen och planeterna ånyo kretsade i sina bestämda banor. Månen var den blekaste men vackraste figuren; dess drömmande anlete bar modrens drag. Detta var det sista Adeimantos tyckte sig se.

När han derefter vaknade, satt slafvinnan Kleo vid hans sida och berättade honom, att hans moder åter blifvit illa sjuk, och att tvenne skickliga läkare blifvit efterskickade. Adeimantos tilläts ej mer att återse sin moder, som afled på andra dagen. Kleo berättade honom, att hon hela tiden varit sanslös och endast ett par gånger yttrat några besynnerliga ord om ett vitt lam, som varit slagadt — Kleo förmenade, att hon tänkte på något offer åt Asklepios — samt att man skulle tillse, att hennes lille gosse blefve iklädd den nya människan, hvarmed hon förmodligen hade menat den nya kitonen, med hvilken hon straxt före sitt sista insjuknande varit sysselsatt.

På allt detta tänkte Adeimantos, der han satt på marmortrappan till Artemis' tempel. Han såg utåt hafvet, som ännu häfde i månskenet glittrande vågor, och han kände någonting inom sin egen barm, som svarade mot den brusande böljans oro, såsom djupare anlagda naturer stundom anande känna det vid sjutton år. Han vände sitt hufvud och sitt öga till den milda Selene och tänkte ånyo på sin moder, på hennes ögas renhet, på den kyska gudinnans renhet och på den renhet i själ och sinne, hvilken han sedan ett par år tillbaka kände såsom en ofvislig fordran, ställd till hvarje människa och icke minst till honomself.

Det kan väl också hända, att för hans inre öga då och då hägrade bilden af någonting annat, hvilket han för några veckor sedan hade sett för första gången och som då föreföll honom om icke renare än den bild minnet förvarade af hans moder,

dock, såsom han tyckte, lika rent fastän på ett något annat sätt. Detta andra var den femtonåriga Arete, Filippos' dotter. Henne hade han träffat hos sin morbror Aristagoras, och han visste ej rätt, huru det kom sig, att hon så ofta sedan kom i hans tankar. I dag hade hon varit en af de unga hvitklädda flickor, som vid Artemisfesten bekransat gudinnans altare och sjungit lofsånger till hennes ära. Adeimantos kom mycket väl ihåg, huru hon såg ut, när hon beträdde just den punkt invid fjerde kolonnen, i hvars närhet han nu hade tagit sin plats. Det var just då hon hade kastat en blick kring den församlade mängden och låtit densamma dröja en sekund vid honom sjelf. Adeimantos hade då tyckt sig varsna en lindrig rodnad kring hennes tinning; och hvarföre skulle han icke tro, att den lilla rörelse i själen, som i denna rodnad afspeglades, på något särskildt sätt hade afseende på honom? Och om så vore, hvarföre skulle detta afseende vara annat än ett mycket lyckligt?

Den svärmande ynglingen hade väl sutit en god timme i skiftande tankar, när han hörde fotsteg närma sig och såg sin fader, Paralos, stå vid sin sida. Denne hade ett halft strängt, halft oroligt uttryck i sitt ansigte. Adeimantos steg upp.

— Min son — sade Paralos — jag har börjat blifva orolig för dig på den sista tiden.

— Huru så, min far?

— Du är för mycket svärmisk och drömande. Väl höfves det en yngling att tänka och rikta forskningens väg inåt såväl som utåt; men ett är att se med vaket öga, ett annat är att drömma.

— Är det då så farligt att drömma? Hafva icke drömmar stundom uppenbarat, hvad det vakna ögat aldrig kunnat se?

— Visserligen; men ett alltför långt drifvet drömlif har ej sällan slutat med det, att man gått i sömnen och dervid skadat sig sjelf. Jag har sett till hvilket sorgligt slut det svärmiska sinnets öfvervigt kan föra.

Paralos såg ut, som om ett djupt smärtande minne genomfore hans själ vid dessa ord. Adeimantos fattades plötsligt af en misstanke.

— Du menar min mor? — sade han hastigt.

— Din mor? tyst gosse, din mor är död.

— Ja, tvåfaldt död.

— Hvad menar du?

— Jag menar, att den är tvåfaldt död, hvars skugga bor i Hades' natt, och hvars minne på jorden är en skugga. Min far, hvarföre har det blifvit mig förvägradt att tala med dig och andra om min moder? Hvarföre skall hennes minne för mig förblifva en skugga, smygande utefter stranden af glömskans flod?

— Derföre att det vore bäst för dig och oss begge, att hon redan hade passerat floden. Vet du icke, att skuggorna längta ditöfver?

— Det förekommer mig, som om denna skugga i stället önskade att blifva en varelse af fullhet och lif. Det förekommer mig, som om hon ville ega läppar af kött och blod samt en mensklig stämma för att kunna tala till mig. Säg mig, min fader, du som känner de visas tankar, finns det då ingen farkost, på hvilken man färdas öfver från skuggornas land till verklighetens, och finns det ingenstädes en flod, ur hvilken man dricker icke glömska utan lif?

Paralos log bittert vid denna sonens fråga. — Jag vet — sade han dröjande — en, som trodde sig hafva druckit ur en sådan flod.

— Var det en menniska?

— Ja, en menniska; det var en kvinna, som jag såg för längesedan.

— Och blef hon verkligen odödlig?

— Hennes ord om det lifgivande vattnet voro hennes sista; döden stod då redan vid hennes hufvudgård.

— Alltså bedragen?

— Ja, bedragen.

— Den arma! Jag önskade dock nästan, att jag vore som hon; ty det är en vacker tanke den der om att dricka ur lifvets flod.

— Du skall sannolikt taga tillbaka denna önskan, då du får veta, att kvinnan var en Kristen.

— Ve öfver de Kristna, dessa ljusskygga hädare af det heliga! Vet du, min fader, jag hörde i dag under festen några uslingar af detta förbannade slägte uttala smädelser mot Artemis och kalla den rena, himmelska jungfrun en sköka.

— Förbanna dem icke, min son; de äro till större delen okunniga, bedragna, svärmiska menniskor, hvilka hellre behöfva vårt medlidande. Men om de ock förtjena förbannelse för allt det onda, de anstiftat i verlden, *du* och *jag* få dock icke förbanna dem.

Ånyo for en misstanke genom ynglingens själ, denna gång en mörk och förfärlig. Den besynnerliga tonvigt, fadren hade lagt vid "*du och jag*" hade icke undgått honom.

— Skulle du mena min moder? — sade han med skälfvande röst.

Paralos stod lutad mot en af de höga joniska kolonnerna. Hans ansigte var starkt beskuggadt. Adeimantos kunde ej rätt se uttrycket deri.

— Skulle *min* maka, som var mig kärare än lifvet, och skulle *din* moder, Adeimantos, kunnat vara en Kristen, en gudsförnekerska, en affälling från våra faders sköna tro, en det heligas försmäderska? — Anser du något sådant möjligt?

Det låg i Paralos' ton någonting af kränkt höghet, som missledde ynglingen.

— Nej, du har rätt, min far — sade han — det är omöjligt. Väl, att Lethes bölja hvälfver sig mellan min moder och mig, så att hon ej vet mina tankar. Men säg mig, min fader, var min moder mycket ren och rättfärdig?

— Ren och rättfärdig? hvarföre frågar du så? Ja, hon var ren som den höga gudinnan sjelf, hvars öga hvilat på oss i denna stund.

— Ja, så har jag tänkt mig henne — sade ynglingen ifrigt — var hon icke också något lik Arete ... ja, jag menar — tillade han rodnande — hade hon icke ljusst hår och mörkblå ögon?

— Tyst gosse, din mor är död.

Det var de ord, med hvilka Paralos brukade afklippa alla sonens frågor efter sin hädangångna moder. Adeimantos, som hoppades hafva bevekt sin faders hjerta till aflyftande af den slöja, som höljde modrens minne, kände sig smärtsamt sviken. Så hade han blifvit sviken tusen gånger förut. Hans fader, hans morfar, hans mormor, alla hade de samma sätt af att afvisa hans frågor. Mest medgörlig hade Potone varit; men det fanns ändå alltid en viss punkt, der hennes meddelelser upphörde. Hon brukade skildra Diotimes barndom, hennes skönhet, hennes dotterkärlek, hennes gifmildhet. Hon brukade kyssa Adeimantos ögon och säga, att hon genom dem såg afskedshelsningen från sin förlorade dotter. Men om Diotimes sista dagar talade hon aldrig. Och den gamla Kleo var längesedan död; annars hade hon väl kunnat berätta något mera om de sista dagarne i Alexandria än det lilla, som Adeimantos erinrade sig, att hon hade sagt honom i hans barndom.

Den stränghet, med hvilken Paralos uttalat de sista tillbakavisande orden, aflöstes snart af ett djupt sorgbundet uttryck, och Adeimantos ångrade nästan, att han berört ett ämne, om hvilket han visste, att fadren icke gerna talade med honom.

— Min fader — sade han efter en stunds tystnad — du nämnde nyss den höga Artemis; vet du, att hon förefaller mig såsom den skönaste bland alla gudar och gudinnor. Åt henne ville jag helst egna min själs dyrkan.

— Hvarföre det?

— För hennes renhets skull.

— Det är sannt, att detta är en skön egenskap.

— Den synes mig vara skönast bland alla. Åtminstone är det denna egenskap, som jag helst ville önska åt mig sjelf.

— Man behöfver icke önska, hvad man redan eger. Gudarne vare lofvade, att min son bevarat ett rent och obefläckadt sinne; han skall ock behålla det hädanefter.

— Min fader, jag tycker icke, att jag är så ren; väl är mitt lif oklanderligt, ty du har ledt mig på den stränga Dikes vägar; men — tillade ynglingen rodnande — mina tankar äro icke alltid så rena, som jag ville.

— Min son, du är en människa, och hos dig som hos andra är den gudomlige tanken bunden med stoftets bojor, hvilkas tryckning han måste förnimma för att kunna längta efter sitt ursprung. Du måste rikta dina tankar uppåt mot de eviga idéernas värld.

— Jag har försökt det; och då händer det mig alltid, att den jungfruliga Artemis träder fram för min själ. Jag har älskat att tänka mig idéernas höga renhet i hennes stränga anletsdrag. Jag har tänkt, att renhetens och oskuldens idé vore just det samma som hon, att den ibland människorna skulle uppenbara sig just såsom Artemis. Och så har jag tänkt — men du får icke le åt mig, min far.

— Fortfar, Adeimantos.

— Jag har tänkt, att såsom Artemis är dotter af Zevs, hvilken är gudars och människors fader och alltings vise styresman, så är också renhetens idé ett utflöde från det högsta förnuftet, från den evige tanken, som genomtränger, rör och ordnar allt. Och såsom Artemis' moder är Leto, den tysta, hemlighetsfulla stjärnenattens gudinna, så måste också renhetens idé födas i ett sinne, frigjort från alla ändlighetens mångskiftande bilder, ett sjelfbegrundande sinne, i hvilket den himmelska världen redan tecknat de glänsande konturerna af sina herrliga gestalter. Och

såsom Leto irrade kring land och haf för att finna en plats, der hon kunde i ro framföda gudabarnet; såsom stjernehimlen rastlöst hvälfver sig kring jorden: så längtar människosjälén, på hvilkens hemlighetsfulla grund eviga makter skrefvo sin stjerneskrift, att finna lösningen till den skriftens gåta, att gifva en fullständig och lefvande form åt de mellan skimrande konturer sväfvande gestalterna. — Och såsom — men min far finner mig alltför enfaldig?

— Fortfar, Adeimantos.

— Det sägs, att Leto fåfängt sökte sig en hvilostad, ända till dess den lilla ön Delos befanns villig att mottaga henne och de barn, åt hvilka hon skulle gifva lifvet. Delos hade förut varit en hit och dit flytande ö, som först nu fick stadga, när gudinnan Artemis och hennes broder Apollon på hennes grund skådade dagens ljus. Då uppsköto ur havvets botten fyra pelare, och på dem fick ön sitt fäste. Så är ock människohjertat en på lifvets flod beständigt irrande ö, ända till dess sjelbegrundningens tysta natt sänker sig ned och på dess grund föder renhetens och helighetens idé. Då får hjertat sitt säkra fäste i det oändliga alltets djup; och de fyra pelare, på hvilka det sedan hvilas lugnt och stilla trots våg och storm, äro de icke de fyra kardinaldygderna, hvilka du sagt mig vara antagna af de gamle, och hvilka blott äro olika sidor af den fullkomlighet, som tillhör den renade själen?

— Du har sannerligen rätt, Adeimantos; fortfar!

— Apollon föddes på samma gång som Artemis. Han var skaldekonstens och profetians gud, och det var hans och Artemis' båge, som skänkte den ögonblickliga, från sjukdomens långa qual befriade döden. Så är det ock blott i den rena och heliga själen som poesians skära ljus faller öfver det närvarande och det förgångna; blott för en sådan själ lyftes den slöja, som döljer det tillkommande; och väl träffas äfven det renade hjertat af dödens pilar, men icke af dödens fador, ty icke ens döden kan skada den, som är ren i sitt sinne.

— Sannt, Adeimantos.

— Jag tänker äfven på den höga gudinrans lif. Hon älskade ej städerna utan trufdes bäst på landet, der jagten var hennes egentliga sysselsättning. Så finner sig det rena sinnet mest tilltaladt af naturens höga enfald och skyr det konstlade och stormiga lifvet. Så är ock det rena sinnet alltjemnt på jagt för att utöda alla dessa orena begär och tankar, hvilka lika skogens snabbfotade djur ila detsamma förbi. Jag tänker ock på historien

om Akteon, som en gång öfverraskade den kyska gudinnan i badet och till straff därför blef förvandlad i en hjort och söndersliten af sina egna hundar. Så går det ock med den, som förgriper sig på renhetens och helighetens idé. Med sin renhet offerar han sin mensklighet, han blir ett af sina egna lidelser jägadt och omsider sönderslitet djur.

— Då har du väl också tänkt på historien om Endymion?

— Ja, min far. Du skall få höra, hvad jag tänkt. Hvad som icke hade lyckats för Akteon, att blifva älskad af gudinnan eller att ostraffadt få älska henne, det lyckades Endymion. Men gudinnan var då icke längre den jordens vildmarker kringströvande Artemis, hon var den milda Selene, som fått sin plats på firmamentet. Det sägs, att Selene kysste den sköne ynglingen; men det skedde endast då han sof, uttröttad af jagtens mödor. Härom hafva mina tankar varit följande. Att, i likhet med hvad Akteon gjorde, nalkas det rena och heliga, iklädt ändlighetens former, och förälska sig i dessa, det sker icke ostraffadt: det rena och heliga vill älskas för sin egen skull, ej för de från ändligheten lånade former, i hvilka det uppenbarar sig. Först då låter sig idealet ostraffadt sökas och vinnas, när det för oss har sin plats i de himmelska regionerna och sålunda är upphöjdt öfver all tillblandning af jordisk art. Och såsom Endymion sof efter jagtens mödor, när Selenes kyss berörde hans läppar, så skänkes renhetens och helighetens kärlek endast åt den, som, efter ärlig och segrande strid mot de låga, jordiska och djuriska begären, drager sig tillbaka från den yttre världen och i stilla själfbegrundning öppnar sin själ för himmelska inflytelser. Så har jag tänkt, min fader, och jag har bedt till den höga gudinnan, att hon ville göra mig ren såsom Endymion; men jag fruktar, att jag mera liknar Akteon, ty jag älskar väl det rena och skära, men jag kan ej skilja det från dess jordiska omhölje. *Min Selene* — tillade ynglingen dröjande — bär alltför mycket menskliga drag. Hon liknar mycket min moder, sådan det bleka minnet afmålar henne; men hon liknar äfven en annan... min far, hon liknar Arete.

Adeimantos ansigte blossade, när han efter denna bekännelse gömde det vid sin faders bröst.

— Min son — genmälte denne, i det han kysste honom på pannan — den stund jag här upplefvat har gjort mig på en gång lycklig och förskräckt. Hon har gjort mig lycklig, ty jag finner att det är sannt som Damis från Niniveh, den store Apollonii

följeslagare, häromdagen sade mig, nämligen, att gudarne gifvit dig filosofiens gåfvor.

— Har Damis verkligen sagt detta?

— Ja, dina tankar om Artemis torde icke i dag vara uttalade för första gången.

— Förlåt mig, min far, jag har verkligen förut nedskrifvit dem och visat dem för Damis.

— Och han sedan för Apollonius.

— Hvad säger du? Det är icke möjligt.

— Damis har sagt mig det. Den store siaren hade yttrat till Damis, att du nog kunde blifva en stor filosof med tiden.

— Min far, min gode far!

— Lugna dig, Adeimantos. Jag är glad å dina vägnar, men jag är också orolig. Dina tankar äro vackra, men de äro icke en frisk och harmonisk suttonårings. Det ligger i ditt väsen något öfverspändt: den alltför hårdt spända strängen kan snart brista.

— Det vore kanske också det bästa.

— Så säger man icke vid sutton år. Zevs beskydde dig, min son. En sak till gör mig ängslig.

— Hvad då, min far?

— Det sätt, hvarpå du nämnde Arete, låter mig förstå, att du älskar henne.

— Kanske . . . ja, jag tror det.

— Det smärtar mig, ty hon passar dig ej, emedan hon lärer vara lika svärmisk som du, hvilket aldrig kan utfalla lyckligt. Dessutom, har du icke märkt, att någon annan flicka älskar dig?

— Menar du kanske Ismene?

— Ja, din kusin Ismene. Jag trodde på grund af den förtrolighet, som alltid rådt er emellan, att äfven hon vore något för dig och med tiden skulle blifva ännu mera. Jag kan icke neka, att jag älskade denna tanke, liksom jag vet, att det är en älsklingstanke hos dina morföräldrar samt hos din morbror Aristagoras sjelf.

— Jag vet kanske icke ännu riktigt, hvad kärlek är; men Ismene älskar jag såsom jag tror att jag skulle älska en syster, ifall jag hade någon. Arete är mig kär på något annat vis, jag vet ej huru; jo, såsom Selene skulle varit kär för Endymion, ifall han i slummern kunnat se henne, när hon kysste honom, och ifall hon då hade iklädt sig gestalten af en femtonårig flicka och stigit ned till honom på jorden.

— Då hade hon ju blifvit jordisk?

— Ack ja, min far, det är min olycka.

— Du svärmar, gosse. Detta är kanske endast sväfvande drömmar, som gå öfver, när du blifvit man. Du måste blifva en man, min Adeimantos.

— Ja, min far, jag måste blifva en man.

— Lofva mig det.

— Ja, jag lofvar det.

— Vi måste nu gå hem; qvällen är långt framskriden. Kom.

— Låt mig dröja här ännu en liten stund, till dess månen belyst äfven den der platsen mellan mig och den fjerde kolonnen.

— Hvarföre det?

— Slipper jag icke, att säga det?

— Gerna för mig; lofva mig blott, att du kommer sedan.

— Det lofvar jag. Men innan du går, ville jag gerna göra dig en fråga.

— Jag hör dig.

— Hvilken författare är det, som talar om att ikläda sig den nya människan, som är enligt Gud skapad i sanningens rättfärdighet och helighet?

— Jag igenkänner ej dessa uttryck. De äro icke af Platon; kanske äro de af Filon. Hvarföre frågar du mig så?

— Jag har läst dem någonstädes. Men jag hindrar dig, min far, med mina frågor. Jag skall snart komma efter dig hem.

— Farväl, Adeimantos.

— Farväl, min far.

Paralos gick. Adeimantos kastade en lång blick efter honom.

— O, min far — sade han halfhögt — hvarföre vågar jag ej för dig säga och fråga allt, hvad jag ville, när det gäller min moder? Hvarföre vågade jag ej visa dig detta underliga fynd, som kanske skulle kunna lemna mig en ledtråd i det mörker, som hvilat öfver min moders minne.

Adeimantos upptog från sitt bröst en liten gulnad lapp af pergament med brända kanter, höll den mot det klara månljuset och läste ännu en gång de honom redan välbekanta orden:

”Ikläden eder den nya människan, som är enligt Gud skapad i sanningens rättfärdighet och helighet.”

— O, min moder, min moder, det är din hand som insytt denna lapp i bältet till min gossdrägt. Jag har ej drömt det. Men hvad har du velat, hvad har du menat? Att jag skulle

blifva ren och helig — ja visserligen — och att jag skulle blifva en ny menniska — ja visserligen — men huru?

Adeimantos sjönk åter i tysta tankar; det gulnade pergamentet föll ur hans hand och blef liggande på marmorn.

Det hade blifvit funnet på det sättet, att en fattig qvinna, åt hvilkens lille gosse den sexåriges rock för några år sedan blifvit bortgifven, dagen förut närmade sig Adeimantos på gatan och bad att få återlemna något, som hon funnit insydt i bältet af den lilla rocken. Hon hade gjort detta fynd redan för ett par år tillbaka, men emedan hon under tiden vistats på annan ort, hade hon ej förr än nu kunnat återställa det. Hon hade vid återlemnandet yttrat något om en erfaren välsignelserik verkan af den lilla lappens ord, och hon hade uttalat en önskan om en likartad välsignelse äfven för Adeimantos sjelf.

En stund förgick. Månen stod nu högt på himmelen och kastade en flod af ljus öfver den plats vid fjerde kolonnen, hvilken Adeimantos hade utpekadt för sin fader. Adeimantos upptog stilla det nedfallna pergamentet, kysste det och gömde det i sin gördel. Hans öga hvilade drömmande vid den punkt, på hvilken Arete vid förmiddagens fest hade befunnit sig, när hennes blick mötte hans. Derefter böjde han sitt knä och bad:

— Heliga Artemis, milda Selene, gör mig ren och helig, såsom du vill hafva mig; gör mig till en ny menniska. Du kände säkert min moder och älskade henne för hennes renhets skull. Gör mig henne lik. Förlåt mig, om jag på denna plats äfven tänker på Arete. Du måste älska henne, ty hon liknar dig. Hvarföre skulle du icke tillåta äfven mig att hålla henne kär? Kan du icke medgifva mig detta, fordrar du, att jag såsom Endymion skall sluta mitt öga till för denna världens fägring, för Aretes fägring, så ske din vilje; men sänd mig då snart en af dina milda pilar, som bringar mitt upproriska hjerta till ro. Ty hvad som än måtte hända, det har jag föresatt mig att din höga renhet skall blifva mitt lifs, mina tankars förebild. Dig, heliga, rena, svär Adeimantos evig tro.

Jemnt tio år äro förgångna sedan den beskrifna aftonen i Efesus. Vi befinna oss nu ombord å ett af dessa många rikt lastade handelsfartyg, som vid denna tid plöjde hafvet mellan Efesus och Alexandria. Detta skepp, som nu ett ögonblick skall sysselsätta vår uppmärksamhet, är stadt på resa från den sednare

staden till den förra. Skeppet bär det ståtliga namnet Titaneia och förer såsom gallionbild ett Artemis-hufvud, begge delarne förmodligen för att tillkännagifva sin härkomst från den stolta gudinnans rika stad.

Man befinner sig nu på höjden af Halikarnassos. Det är en het och kvalmig dag och nästan fullkomlig stiltje. Horizonen begränsas i öster af Kalymnos' stränder med sina vingårdar och olivedungar, mellan hvilka framskymta hvita, inbjudande boningar. I vester afteckna sig mot den glödande himmelen de fantastiska konturerna af Lebinthos' berg; i norr betecknar en svag rand stränderna af den klippiga Leros med sina kringliggande smärre öar; i söder utbreder sig obegränsadt det vida hafvet, skimrande än i blått och grönt, än i purpur och guld.

Skeppets befälhafvare, en väderbiten gammal sjöman, bördig från det Kretensiska Kydonia, går otålig af och an på däck och svärjer vid Poseidons treudd, att han redan för tvenne dagar sedan hade bordt vara framme i den stora staden på andra sidan Samos. Skeppsfolket, föga sysselsatt, tänker hvar och en på sin bekvämlighet. En af dem ligger raklång på ett lappadt segel och sjunger sömnigt en af de visor, dem han senast lärt i Ptolemeernas stad, och ett par af kamraterna lyssna till hans sång med halfslutna ögon, under det ett par andra rassla med tärningar på en omhvälfd tunna.

— Jag vill slå vad om dubbla vinsten — säger den ene till den andre — och den grå katten till på köpet, som jag knep förliden månad i Heliopolis, och som nu gör tjänst såsom skeppskatt, ehuru han förut lärer varit ett slags gud — jag vill slå vad, att jag sett honom förut lofvera kring gatorna i Efesus.

— Hvem, skeppskatten?

— Åhnej, herrn vet jag, den der, som sist gick under däck.

— Det tror jag nog; han är son af Paralos, den der förnämte herrn, du vet, som var granne till Theodoros.

— Ah, nämn inte det namnet, du upprifver det gamla såret, som håller på att gro igen.

— Jaså, Prokne, ja, hon tjente hos Theodoros.

— Tig, säger jag, det var då det; då var då och nu är nu, säga filosoferna.

— Ja, det är visdom i det talet. Han skall vara en stor filosof.

— Hvem?

— Han, som du talte om nyss, Adeimantos, Paralos' son.

— Lycka till: då kan han väl också trolla, ty det kan Apollonius, och han skall vara den styfvaste filosof i världen.

— Jo du, jag måtte väl veta det jag, som såg moster min lifslevfande uppstå från de döda, det vill säga, jag såg henne gå frisk och frodig på torget dagen efter sedan hon dragit sin sista suck; och det gjorde Apollonius af Tyana.

— Det är väl bara käringprat.

— Vill du kalla moster Atossa en käring, så stände det dig fritt; men den, som säger, att Apollonius väckt upp henne från de döda, det är jag.

— Jag ville önska, att den här filosofen, som vi ha ombord, kunde väcka lite lif i vinden; den tycks annars ha dragit sin sista suck.

— Ja, finge gamla Titaneia bara häften så mycket luft i lungorna, som moster min hade på sista tiden, så skulle vi vara hemma i morgon vid det här laget. Nu är inte att tänka på det. — Se så der ja: den spår olycka, efter han kommer från höger.

— Korpen? Åh, det är väl inte underligt, att han kommer från höger, när vi ha land styrbord.

— Det betyder olycka i alla fall. Ser du, han bär någonting rödt i näbben, det betyder blod eller eld.

— De varorna är det godt om nu för tiden, tack vare de Kristna. Hvarför suckar du så djupt? Ämnar du bli Kristen?

— Jag suckade icke; men jag hörde också någonting sådant.

— Då var det i luften. Det är Pan sjelf som suckar. Det står aldrig rätt till. Se der är han igen, och en till, och en till: nu krypa de fram, landkrabborna.

De sista orden hade afseende på trenne bland skeppets passagerare, som nu stodo på det öppna däck.

Den ene bland dessa var en ung man om tjugusju år med ädla Helleniska drag, men ett något sorgbundet uttryck hvilande som en lätt skymning öfver hans ögon. Det var honom, om hvilken matroserna hade talat: Adeimantos, Paralos' son.

Han förde vid sin arm ett fruntimmer af ungefär samma ålder. Hennes drägt var den förnäma Grekinnans. Men hennes ansigte var doldt af en slöja, hvilken dock genomträngdes af blixtarne från hennes mörka ögonpar.

Den tredje personen var en man öfver femtitalet. Hans hår var betydligt grånadt och hans gestalt framåtlutad; men på hans

panna och kring hans läppar hvilade uttrycket af en okufvad kraft, mildradt genom den vänliga blickens trofasta öppenhet.

— Vår resa tycks bli långvarig — sade den yngre mannen — ännu samma orörlighet hos de luftiga makter, som skulle bringa oss fram på vår väg. Ser du, Ismene, det der är Kalymnos; och detta, som vi hafva framför oss, är Leros; och när vi komma längre fram skola vi längre åt venster få se de skrofliga klipporna på Pathmos.

— Jag längtar icke särdeles mycket efter slutet af denna resa — svarade Ismene. — Jag tycker om sjöfärder, och mitt hem har jag öfverallt, Adeimantos, der du är.

— Smickrerska — svarade Adeimantos halft leende — både jag och min hustru — tillade han derefter vänd till den gamle — hafva skäl att prisa besöket på Kreta för vinsten af ditt sällskap, Kallias.

— Smickrare — svarade denne leende — jag måste dock å min sida bekänna, att jag längtar efter slutet af denna resa för min systerdotters skull. Hon skall svårligen kunna uthärda många dagar till af en sjöfärd.

— Är hon verkligen så svag? — sade Ismene deltagande — jag hade annars hoppats att åtminstone i dag få njuta af hennes sällskap, sedan det förvägrats mig i går och i förrgår.

— Det låter sig svårligen göra. Hon är verkligen mycket svag.

En liten brun flicka, Ismenes tjenarinna, kom i detta ögonblick och hviskade några ord i sin herrskarinnas öra. Ismene gick bort.

I samma stund drog en lätt vind öfver skeppet och fyllde dess segel. Kaptenen stannade sin afmätta gång och, hållande handen öfver ögat, kikade han åt vestkanten. Vinden drog åter bort, och kaptenen återtog sin promenad, muttrande någonting mellan sina tänder.

— Vi äro nu ändtligen allena — sade Adeimantos fattande Kallias' arm — låtom oss taga plats här borta, der ingen hör oss; jag kan ej lefva längre i denna ovisshet.

De begge männen satte sig på den af Adeimantos anvisade platsen.

— Det glöder i min själ såsom af eld — fortfor Adeimantos — säg mig, Kallias, är det hon eller icke?

— Var lugn, Adeimantos — svarade den gamle och tog hans begge händer mellan sina — det är verkligen hon, Arete, Filippos' dotter. Min syster Evnike var hennes mor.

— I himmelska makter! djupt beslöjad, som hon var, när hon fördes ombord i hamnen, kände jag henne dock. Jag har sett Arete. Denna syn, som en gång var mitt ögas salighet, är nu för mig det fruktansvärdaste af allt, ty jag känner, att hon är mig kärare än lifvet.

— Unge man, hvarje sådan tanke är numera hos dig ett brott. Arete hade en gång kunnat blifva din; det var du sjelf, som stötte henne tillbaka. Bär nu som en man, hvad icke mera kan ändras.

— Som en man — hvad är en man?

— Den, som utan att böjas bär pligtens tyngsta börda.

— Men om bördan blir för tung?

— Då må din rygg brista, böjas får han ej. Du är ju filosof?

— Man har sagt så.

— Och en stor filosof?

— Man har kanske sagt så.

— Den, hvilken såsom filosof kan hålla sitt hufvud så högt, att han inandas de rena idéernas luft, bör hafva lätt att fördraga, om en börda tynger hans skuldra.

— Ja, du har rätt, Kallias, om hans hjerta är rent. Men säg mig, huru har Arete kommit hit, huru lefver hon? Skänker Hades igen sina döda?

— Och det frågar *du*, Apollonii lärjunge, och, om man säger sannt, arftagaren till hans spira?

— Denna spira herrskar ej i Hades, om ock den lefvande naturens krafter lyda hennes vink. Hvem talar dessutom nu om Apollonius? Min fråga gällde Arete.

— Nåväl, jag vill berätta dig hennes historia. Den är ej lång. — Hennes första minnesvärda händelse var den, att hon älskade Adeimantos.

— O ja, och älskades af honom såsom ingen annan i världen.

— Det tror jag knappt: Adeimantos öfvergaf henne.

— Det var ej sannt: Adeimantos offrade henne.

— Ja åt sin ostadighet och sitt svärmiska lättsinne.

— Har Arete sagt så?

— Nej, men alla andra än hon sade så.

— Icke alla.

— Nej, Adeimantos sjelf tänkte väl annorlunda.

— Ja, hans samvete, Kallias. Håller du en ed helig?

— Ja.

— Nåväl, jag svor för tio år sedan en ed till den höga Artemis, den himmelska jungfun, att hennes renhet skulle blifva mitt lifs, mina tankars förebild. Arete blef ett offer åt Artemis.

— Det förstår jag ej.

— Numera knappast jag heller; men visst är, att jag *då* förstod det. Artemis var för mig renheten och heligheten sjelf, på viljans och lifvets område det rena, oblandade ljuset, i hvilket ingen timlighetens och de jordiska begärens färgskiftning fick inmängas.

— Var då icke Arete ren?

— Tusenfaldt renare än jag; men just derföre skulle hon ju orenas genom föreningen med mig, och den höga gudinnans afbild i henne fördunklas. Det tyckte jag vara ett brott mot dem begge, hvilket jag genom min ed var förbunden att afvärja. Så offrade jag Arete och frossade någon tid i den saliga känslan af en heroisk handling. Men jag talar om mig sjelf, och det var dock Arete, som . . .

— Ja, just så, Adeimantos. Vet du, hvad jag tror?

— Säg.

— Att såsom du nu ledde samtalet på dig sjelf, i samma stund du brann af otålighet att få höra Aretes historia, så har det alltid varit du sjelf, din egen storhet eller, om du så vill, din egen storhet i själsrenhetens form, som stått främst för dina tankar, och du har aldrig älskat hvarken Arete eller den höga gudinnan för deras egen skull.

Adeimantos förde handen till sin panna och svarade icke.

I denna stund såg man skeppets styresman ännu en gång afbryta sin enformiga vandring och rikta sina grå ögon uppmärksamt mot sydvest. Åt den sidan kunde man vid horisonten varsna en liten gråaktig sky såsom en skugga hvilande öfver den skimrande vågen. Kaptenen gick derpå öfver till andra sidan och talade några ord med en af besättningen, hvarefter han återtog sin gamla sysselsättning.

Kallias hade observerat kaptenens rörelse.

— Adeimantos — fortfor han — din själ är rymlig och djup såsom det haf, öfver hvilket vi segla; hon återspeglar såsom det en högt sig hvälfvande och i solljus glödande himmel; men der finns en sky på denna himmel, för det obeväpnade ögat icke annorlunda än en lätt skugga, och dock kan ur denna sky framgå en storm, som bräcker mast och slungar farkost i djupet. —

Du sade, att du svurit Artemis din tro: minns du, hvarföre Artemis' pilar träffade Niobes barn?

— Derföre att Niobe var stolt öfver dem.

— Just så. Och nu vill jag berätta för dig Aretes historia. Arete var sjutton år, när du omtalade för henne ditt beslut att offra henne för hvad du kallade din ed till renhetens och helighetens gudiinna. Hon har ofta sagt mig, huru hon fann dig så skön och hög i detta ögonblick, och huru hon fann en smärtsam njutning deri att vara ett offer för din själs höghet. Men hon, som älskade dig framför allt på jord och i himmel, hade mist allt, när hon miste dig. Hennes kraft var bruten, och hon aftynade alltmer. Hennes far, som efter sin hustrus tidiga död hade sin enda glädje i sin dotter, såg med förtviflan hennes tysta smärta och — du vet det redan — förbannade dess upphofsman. Läkarne tillstyrkte ombyte af vistelseort, och så beslöts det, att hon någon tid skulle vistas hos mig, som då bodde i Antiokia. Hon anförtroddes för detta ändamål åt en familj, hvilken just vid den tiden flyttade öfver från Efesus till Salamis på Cypern, der jag sedan skulle infinna mig för att hemta henne. Denna familj hade såsom tjenarinna upptagit en fattig enka, hvilken sades ega det enda felet att vara Kristen. Åt henne uppdrogs särskildt att betjena Arete. Anländ till Salamis blef denna qvinna dödssjuk, och den ömhjertade Arete gjorde nu allt för att lindra den gamlas plågor. Så blef hon vittne till hennes död. Dödens stund var för den fattiga tjenarinnan en segervisshetens och jublets stund, och detta gjorde på Aretes redan förberedda sinne ett outplånligt intryck. När jag kom till Salamis för att hemta min systerdotter, fann jag i henne en lärjunginna till den Nazarenske profeten. Hon berättade mig öppet, huru allt tillgått, och sade mig äfven, att den gamla qvinnan blifvit förd till kristendomen på ett rätt underligt sätt. Hon hade en gång i bältet af sin sons drägt — hvilken denne hade fått i gåfva af en herre i Efesus — funnit insydd en pergamentslapp, på hvilken stodo skrifna dessa Pauli ord: "ikläden eder den nya människan, hvilken..."

— Hvad säger du? — afbröt Adeimantos bleknande — så är min fasansfulla aning besannad. Äro dessa ord af Paulus?

— Ja, Paulus, som kallade sig hedningarnes apostel, skref dessa ord i sitt sändebref till de Kristna i Efesus och kringliggande landskap.

— Ve mig, då var min moder en Kristen! Ser du, Kallias, här äro den kristne apostelns ord!

Och Adeimantos uppdrog ur sin gördel en liten lapp af gulnadt pergament.

— Ser du, Kallias, denne har följt mig sedan jag var sjutton år. Jag mottog honom då af den qvinnan, som du nämnde.

— Jag vet det; hon har omtalat det för Arete.

— Den som insydde pergamentet i bältet till den lilla rocken, hvilken då var ämnad åt mig, var min moder, och det gjorde hon dagen före sin död. Det var hennes testamente till mig, hennes son. Ja, min fader, nu förstär jag din smärtefulla stumhet angående min moders sista dagar. Du ville skona mig för nesan af att hafva haft en kristen moder.

— En kristen moder — upprepade Kallias.

— Ja, det är mig nu klart. Jag har haft en aning derom, att det skulle förhålla sig så; men jag har icke velat gifva rum i mina tankar åt denna aning. Derföre har jag icke heller vågat visa detta pergament för någon människa i världen, emedan jag befarade, att det skulle på något sätt innehålla domen öfver min moder, hvars minne jag älskade. Denna dom är nu fälld, och derjemte får jag genom dig veta, att kristendomens bedrägliga band omslingat äfven henne, som var min ungdoms brud. I sanning, Kallias, nu önskar jag, att jag aldrig hade träffat dig.

Kallias log vemodigt och tryckte faderligt den unge mannens hand. Efter en stunds tystnad tog Kallias åter till ordet:

— Den gamla qvinnan hade genom de på pergamentet skrifna orden, dem en skrifkunnig slaf för henne tolkade, fått ett styng i sitt hjerta, hvars sveda aldrig upphörde, förr än hon blef Kristi tjenarinna.

— Jag känner till något af detta — inföll Adeimantos — de hafva en underlig kraft dessa ord om den nya människan. Mig hafva de förföljt i tio år. Natt och dag hafva de stått för mina tankar och aldrig lemnat min själ i ro. Kanske skola de nu förlora sin udd, sedan jag fått veta, att de förskrifva sig från en Kristen.

— De innehålla dock en gudomlig sanning, Adeimantos. Den gamla tjenarinnan hade erfarit det, och hennes erfarenhet blef äfven Aretes. Min förskräckelse öfver Aretes omvändelse till kristendomen var icke ringa. Jag var angelägen att hålla saken så hemlig som möjligt. Mest bekymrad var jag för hennes fars skull. Jag kände hans gränslösa kärlek för sin dotter och hans, om möjligt, ännu gränslösare förakt för kristendomen. Arete sjelf bäfvade vid tanken på den smärta, hon måste tillfoga sin fader.

Flere gånger efter vår ankomst till Antiokia, sökte hon tillfällen att skriftligen underrätta honom om sin omvändelse och besvärja honom att tänka på sin egen själ. Jag bekänner, att jag var den, som i hemlighet tillintetgjorde hennes planer, emedan jag ännu hoppades, att Arete kunde återvinnas för sina fäders tro. Jag kände ej tillräckligt den nya religionens makt. Så kom pesten och gick med snabba förhärjande steg öfver Egypten, Syrien och Asien. Då medförde en resande från Efesus den underrättelsen, att Aretes fader varit en bland pestens första offer, och att han dött såsom Kristen. Aretes glädje öfver fadrens omvändelse besegrade smärtan öfver hans död. Hennes sinnesrörelse hade emedlertid för hennes svaga krafter varit för stark, och hon föll i en långvarig och svår sjukdom. Då ankom plötsligt från hennes far i Efesus ett bref, hvilket jag försigtigtvis behöll för mig sjelf, och af hvilket jag fann, att ryktet om hans omvändelse och död varit falskt. Tvärtom talade han med förfärande stränghet om de Kristna såsom orsaken till de olympiska gudarnes vrede öfver den så svårt hemsökta världen. För hans öron hade kommit det ryktet, att Arete hade fattat tycke för kristendomens läror. Han besvor henne att icke lyssna till villolärans röst och förklarade, att den stund hon blefve en Kristen, hade han ingen dotter mer: hon vore för evigt förskjuten. Han vore för närvarande genom sitt embete bunden vid Efesus; men så snart han blefve fri, skulle han skynda till Antiokia för att, om möjligt, rädda sitt barn. Jag tänkte med förskräckelse på den stund, som, efter hvad nu skett, skulle sammanföra far och dotter. Den svaga flickan skulle aldrig kunna bära sin fars förbannelse. Fadren skulle döda sitt barn och förmodligen dermed äfven sig sjelf. Då föll mig en tanke in, visserligen icke den stränga sanningens tanke, men, som jag då tyckte, en barmhertighetens. Bland de bref, Arete begynt till sin far, och som aldrig blifvit fullbordade, befunno sig tvenne i mina händer. Ett af dessa talade i uttryck af den innerligaste dotterkärlek om en möjligen förestående skiljsmässa. Arete hade menat en skiljsmässa framkallad af hennes förändrade tro; men brefvet var afbrutet, innan derom någonting särskildt var utsagdt. Deraf beslöt jag att begagna mig. Jag skref till Filippos, sade honom, att hans dotter vore död och bifogade hennes bref såsom hennes sista farväl till sin far, påstående detsamma vara skrifvet straxt före hennes bortgång. Jag ansåg detta vara en tillåten nödlögn, emedan jag sålunda besparade far och dotter den största smärta, som kunde träffa dem

begge. Filippus hade ju dessutom redan sagt, att han icke egde någon dotter mer, den stund hon vore en Kristen. Så blef det i Efesus trodt, att Arete var död. Fyra månader sednare ingick till Antiokia den underrättelsen, att pesten borttryckt icke allenast Filippus utan äfven din far, dina morföräldrar och din morbror, Ismenes fader. Denna gång hade ryktet icke misstagit sig.

— Vet du — sade Adeimantos — att denna nödlögn, som du kallar barmhertighetens, kostat mig det dyraste, jag egde på jorden, mitt hjertas brud?

— Jag vet — svarade Kallias — att jag handlat orätt; men att du derigenom förlorat din brud, det förstår jag icke. Om du med denna brud menar Arete, så måste du komma ihåg, att det var du som flydde henne och icke hon dig.

— Vål sannt, Kallias; så var det en gång. Men icke långt efter Aretes afresa hade jag gjort den erfarenheten, att hvad jag behöfde för att bevara mitt hjertas renhet, det var just en brud. Jag behöfver icke vidare förklara för dig denna erfarenhet.

— Nej, Adeimantos, den är tusen ynglingars erfarenhet.

— Så var jag just beredd att begifva mig på väg till Antiokia för att kasta mig för hennes fötter och bedja henne åter blifva min, då underrättelsen ingick om hennes död. Jag vill icke spilla många ord på beskrifningen af min sorg. Jag tyckte, att jag förlorat allt, och att jag gjort det genom eget förvållande, bidrog icke att mildra smärtan. Omsider sjönk jag i en nästan fullständig apathi: jag lefde och rörde mig, talade och svarade såsom en annan människa, men mitt hjerta var med i ingenting af allt det, som jag sade eller gjorde. Så kom dödens rika skörd i mina anhörigas hus. Hade det stannat vid ett dödsfall, så hade smärtan deröfver möjligen kunnat väcka mig ur min dvala; nu deremot hade de upprepade dödsbuden en alldeles motsatt verkan. När jag slutligen stod vid min faders dödsbädd, hade mitt öga inga tårar, mitt hjerta nästan inga känslor mer. Ismene, som inom fyra dagar förlorat fader och moder, var förkrossad. Såväl min far som hennes hade besvurit mig att aldrig öfvergifva Ismene, och jag hade lofvat det. Jag visste, att hon älskade mig; för mig var visserligen kärlekens känsla död, men Ismene hade alltid stått mitt hjerta nära; det föreföll mig som om vi två voro allena i verlden: och så blefvo vi trolofvade. När känslolifvet i min själ ånyo började bryta sina bojor, då hände det ej sällan, att Aretes bild trädde fram för min själs öga, men länge fick han icke dröja, jag tillhörde ju nu Ismene. Vårt bröllop firades

— det är nu fem år se'n — och jag kan icke säga annat, än att vårt äktenskap varit lyckligt. Ismene gifver mycket och fordrar litet. En son har hon skänkt mig: han var min glädje och min stolthet; men Artemis' pil träffade honom. För hennes skull hade jag offrat min ungdoms kärlek; hon tog nu mitt barn. Jag knotar icke: den höga gudinnan har rätt att fordra allt af mig, ty henne har jag svurit mitt hjertas tro. När det en gång blir riktigt rent, mitt hjerta, då skall den heliga Artemis af mig ej kräfva några offer mer.

Adeimantos betäckte sitt ansigte med sina begge händer, såsom om han ville dölja en mäktig sinnesrörelse. Kallias kastade en blick utåt hafvet. Dess skimrande färgspel började mattas och öfvergå i grått. Öfver firmamentet drogs en slöja af dunkel, i hvilken äfven solen gömde sitt glödande ansigte. Det led nu mot qvällen. Titaneia hade ändtligen passerat Lebinthos, och på venstra sidan smälte tillsammans haf och himmel.

Omsider tog Adeimantos åter till ordet:

— Du sade för en stund sedan, Kallias, att jag är filosof. Redan tidigt lockade mig denna vetenskap. Du talade om den rena luft, som filosofen andas. Dermed har du angifvit den sida, från hvilken filosofien varit mig kär. Jag behöfde andas en ren luft, och därför försökte jag lyfta mitt hufvud npp mot idéernas verd. Med hvilken onämbar tjusning lyssnade jag icke redan såsom gosse till min faders stämman, när han läste för mig ur Platon om själens för-jordiska lif i de höge gudars samqväm; huru önskade jag icke att få vara en bland dem, för hvilkas öga den öfverhimmelska ortens herrligheter ligga i ofördunkladt ljus. Då kände jag att det måste ligga sanning i det, att jag sjelf en gång, om också blott ett försvinnande ögonblick, varit delaktig af denna höga lycka. Ty i djupet af min själ slumrade minnet af en förgången renhet, som jag borde återvinna. Så började jag svärma för det rena och längta derefter såsom efter den förlorade kärnan af mitt eget väsen. Då trädde mig till mötes bilden af Zevs' dotter, den jungfruliga renhetens heliga gudinna, Artemis. Hennes tempel i vår stad talade med sina ädla och väldiga former tidigt till min själ. Jag beslöt att för henne och i hennes dyrkan lefva och dö. Men jag ville tjena henne icke blott med utvärtes offer utan med gäfvan af ett guldrent hjerta. Jag ville blifva hennes älskling såsom Endymion. Jag beslöt att såsom han tillsluta min själ för den yttre världens förvirrande och ore-nande inflytelser och draga mig tillbaka inom den inre världen,

sjelfpröfningens och den tysta tankens verd. Så blef jag redan tidigt ett slags filosof. Genom Damis från Niniveh, hvars uppmärksamhet jag väckt genom ett par små ungdomsförsök i filosofisk riktning, blef jag ställd i beröring med den store Apollonius, som icke långt förut hade kommit till Efesus. Jag hänfördes såsom hvar och en annan, af denne utomordentlige man. Isynnerhet intog han mig dock genom sin karakters på en gång fasta och så milda renhet. Mitt renhetsideal fann jag här förverkligadt, så långt som sådant hos en vid stoftet bunden människa är möjligt. Apollonii lärdomar och exempel verkade välgörande på min själ. Denne man äger, såsom du väl vet, icke blott en den inre världens lönligheter uppdragande blick; för hans öga ligga äfven den materiella världens alla innandömen i öppen dag, och icke blott ljuset af hans forskande ande faller ditin utan äfven kraften af hans mäktiga vilja. Väl är icke allt det underliga sannt, som man om honom berättat; men undransvärda gerningar af den store siaren har jag dock sett. Icke vill jag dock säga, att han gjort underverk i den mening, att han upphäft naturens lagar. Men naturens lagar äro uttryck af hennes väsen, och hennes väsen är, såsom redan Platon lärde, att vara en afbild, en skugga, en afspegling af den eviga verden, hvilken aldrig blifvit fläckad genom materiens besmittelse. Den, hvilken nu lever sig in i det materiella lifvet, i sinnliga njutningar eller i lättjefull sömnaktighet, han blir den kroppsliga världens slaf: det är hon som befaller, och han lyder. Men den, som i sitt lif delaktiggöres af den himmelska världens renhet, han blir ock delaktig af hennes kraft, och derföre falla för honom allt flere bland de skrankor, som inom detta jordiska lifvet fångsla honom. Hans viljas innehåll är de eviga idéerna, i sin renhet och sanning, uti hvilka den ändliga tillvarelsens rot ligger försänkt, och derför kan hans vilja mer än andras och djupare än andras ingripa i denna tillvarelses utveckling. Detta är icke att förstöra naturen, det är endast att lägga i dagen hennes inre väsen, hennes egentliga kärna. Så har jag tänkt om Apollonius och hans under. Jag förblef under flere år hans trogne åhörare, och detta äfven efter mitt giftermål. Flere af mig författade uppsatser vunno hans synnerliga bifall, och han utmärkte mig slutligen mer än någon annan bland sina lärjungar. Det är verkligen sannt, att han en gång till mig yttrade: "du skall en gång upptaga den spira, jag nedlägger." Dessa den store mannens ord hafva utgjort min stolthet och ära, och jag har ifrigt arbetat derpå att göra mig denna ära i någon mån

värdig. För tvenne år sedan begaf jag mig åstad till Indien för att grundligare studera den österländska visheten. Apollonius gaf mig sjelf det rådet. Tvenne andra hans lärjungar voro mig följaktiga. Ismene ville icke skiljas från mig, och derföre lät jag henne och vår lille Paralos medfölja. Denna resa har varit mig i hög grad nyttig och, med undantag af vår lille gosses död, som inträffade i Kasi, särdeles lycklig. Vi hafva, som du redan vet, tagit återvägen öfver Alexandria, der mina två reskamrater qvarstannat för att studera den Filonska filosofien. I Alexandria hade jag ämnat anställa undersökningar angående min moder. Jag lyckades anträffa en familj, som umgåtts i min fars hus, men något upplysande svar på mina frågor kunde jag aldrig erhålla. Så står jag nu på väg till Efesus, der jag längtar att för min store lärare få nedlägga resultatet af mina studier under resan. Mycket, som förut var mig dunkelt, har, såsom jag tror, nu för mig uppgått i klarhet. Huruvida Apollonius skall gilla allt, hvad jag för honom ämnar framlägga, torde vara tvifvel underkastadt; men det skall i alla fall blifva mig dyrbart att inhemta hans omdöme. Jag har sammanfattat min åsigt i en bok, som jag nu har färdig, och åt hvilken jag ämnar gifva namnet "Artemis eller om själens renhet". Jag hyser den förhoppning att genom denna skrift verkligen kunna gagna människorna, nämligen dem, som hafva något sinne för annat än den flyende stundens bländverk. Det skall komma en tid, Kallias, då menskligheten i stort lyssnar till den himmelska stämman, som talar i deras eget inre och bjuder dem att försaka det förgängliga, mångskiftande och opålitliga för det rena i gudomen försänkta lifvet. Huru nära eller huru fjerran denna tid är, vet jag icke; men det förefaller mig icke orimligt antaga, att de närvarande tiderna af sönderslitning, strid och blodsutgjutelse utgöra den ymnigt purpurstänkta gryningen till den tidens rena dag. Väl den åt hvilken det är beskärdt att bidra dertill, att denna dag rycker närmare! Derpå hafva forntidens store tänkare arbetat: en Pythagoras, en Sokrates, en Platon, en Zoroaster, en Sakyamuni. Dertill hoppas äfven jag i min ringhet hafva lemnat ett bidrag, om än så obetydligt, genom det lilla verk, jag nämnde, och hvilket utgör frukten af många genomvakade natters arbete. Under Indiens palmer, vid stränderna af den heliga floden, der hon ljudlöst letar sin väg mellan en slösande jords yppigheter blott för att få försvinna i skötet af den stora oceanen, har jag sutit mången skimrande stjerneratt försänkt i tankens sjelfbegrundning, och jag tror ej,

att detta tankearbete blifvit utan sin frukt. Ja, Kallias, det är ett arbete i renhet och frid. Mången gång, när den milda Selene, som jag från barndomen älskat, uppgick öfver doftande skogar och lät sin stråle bryta sig mot Ganges' våg för att sedan träffa mitt öga, tyckte jag mig i den rena gudinnans kyssar njuta Endymions sällhet. Då tyckte jag mig redan vara den nya människa, om hvilken min moders testamente hade talat, då tyckte jag mig redan vara skapad enligt Guds förebild i sanningens rättfärdighet och helighet.

Den unge mannen hade talat med hänförelse. Kallias betraktade honom med en blandning af beundran och vemod.

— Unge vän — sade han — jag tackar dig för hvad du sagt. Jag finner, att jag måste älska dig trots den smärta, du tillfogat henne, hvilken nu är mitt barn. Men just därför att jag älskar dig, kan jag icke vara alldeles utan oro för dig. Tror du icke, att Artemis' dödande pil ännu kan träffa något af det, som du har kärt?

— Hvad skulle det vara, Kallias?

— Din fadersglädje, ditt skötebarn, din tankes höga skapelse — med ett ord den verldsåsig, du nedlagt i din omtalade bok.

— Hvarföre det, Kallias? Det är nästan, ville jag säga, gudinnans eget verk.

— Kanske du har rätt i det. Kanske finns det också någon annan gudamakt, som eger båge och pilar.

— Ja, Apollon, men han är Artemis' broder.

— Riktigt, och han skall därför skona, hvad hon älskar. Jag känner ej ännu innehållet i din bok, men om innehållet skulle vara sådant, att den, som rättar sig derefter, aldrig kommer till en verklig själens renhet, hvad då?

— Det är omöjligt; det är just själens renhet som boken vill. Hon vill visa den rätta vägen dit.

— Vill det ja. Men lyckas det henne ock?

— Jag tror det.

— Jag tror det icke.

— Hvad säger du, Kallias?

— Jag tror det icke.

— Men hvarföre?

— Det kan jag först säga dig då, när jag läst boken.

— Du måste läsa henne genast.

— Jag skall läsa henne, då vi komma fram till Efesus.

— Nej, du måste läsa henne genast. Du måste börja, ännu innan solen går ner.

— Som du vill då. Jag skall skaffa mig en bundsförvärdt i min systerdotter. Hon har ett skarpt öga för sådana fel, som jag tror mig skola finna i din bok.

— Arete — ja förr; nu är Arete Kristen. Jo, Kallias, låt Arete läsa boken! Kanske — tillade Adeimantos med strålande anlete — skall hon på den vägen föras till rätta igen. Jag skall blifva medlet för Aretes räddning. Det vore dock ett himmelskt värf. Men säg mig, Kallias, vet Arete af, att jag är med på skeppet?

— Ja, det är hufvudsakligen derföre hon icke visar sig.

— Hatar hon mig, Kallias?

— Hon älskar alla människor, således äfven dig.

— Endast så som hon älskar alla andra människor?

— *Ismene* älskar dig framför allt i verlden.

— Ja — *Ismene* älskar mig — Kallias, det ligger något af silfverklängen från *Artemis'* bågsträng i ditt tal.

— Då är förmodligen bågen spänd, Adeimantos.

— Och pilen pålagd, ja. Jag känner, huru dess udd är riktad mot mitt hjerta.

— Med Guds hjälp skall han träffa det.

— Du talar så underligt. Men jag skall segra, Kallias. Jag går just nu att hemta boken.

Adeimantos gick och var om ett par sekunder tillbaka igen, medförande en liten pergamentsrulle med gyllene bucklor och om-lindad med ett band af purpur. Det var den unge filosofens mästerverk: "Artemis eller om själens renhet." Det var den skriften, som skulle bidraga till den nya dagen. Kallias mottog boken och sade:

— Tack, Adeimantos. I morgon skola vi tala vidare om saken. Men skulle det nu visa sig, att den väg, du i denna bok anvisat, aldrig leder till målet, älskar du då renheten och heligheten nog högt för att kunna offra din bok?

— I samma ögonblick jag derom blefve öfvertygad, skulle jag kasta henne i hafvet och skapa mig en ny väg, bygga en ny tankebyggnad.

— Godt; men om äfven denna skulle visa sig oduglig att vara ett tempel åt renhetens och helighetens gudom?

— Då byggde jag ännu en annan.

— Godt: men om äfven den skulle visa sig oduglig, och om tilläfventyrs en annan redan hade uppbyggt ett tempel...

— Kallias, skulle tilläfventyrs du...?

— O nej, Adeimantos; men om en annan redan hade uppbyggt ett tempel, i hvilket Guds barn kunde tillbedja i anda och sanning, skulle du då vara redo att lemna alla dina tempelbyggnader och knäböja i det tempel, till hvars heliga murar din egen vishet icke hade bidragit med framförandet af någon den minsta sten?

Den unge filosofen teg ett ögonblick. Slutligen sade han med låg men fast stämma:

— Jag hoppas det.

— Godt, Adeimantos; det torde dock för dig blifva det svåraste af allt. Och nu vill jag då säga dig, hvad jag ännu finner vara dig obekant: Apollonius af Tyana är död.

— Store gudar, hvad säger du?

— Apollonius är död. Jag mottog den underrättelsen på Kreta. Der låg ett nyss anländt skepp från Milet, som medförde dödsbudet. Apollonii spira är nedlagd, och det står dig fritt att upptaga henne. Du är ju den spirans korade arfvinge?

— Heliga Artemis!

— Ännu en sak har jag att säga dig, innan jag lemnar dig för i dag. Vi talade om ett tempel, i hvilket man kunde tillbedja i anda och sanning, i renhet och rättfärdighet. Det templet, Adeimantos, är redan uppbyggt. På judalandets jord lades dess grund, och snart skola dess tinnar glänsa i solen, så att återskenet deraf skall upplysa all världen. Då först, Adeimantos, skall komma den dag, som du spådde, den rena, den heliga dagen, Jesu Kristi dag.

— Du är således äfven du...

— Ja, jag är äfven jag en Kristen. Den lilla pergamentslappen, som din moder insydde i ditt bälte, blef medlet till den gamla tjenarinnans omvändelse, hon blef medlet till Aretes, och Arete blef medlet till min. Så är äfven min kristendom på sätt och vis frukten af din moders testamente. Farväl, Adeimantos, Gud välsigne dig!

Kallias gick. Adeimantos stod en stund såsom bedöfvad. Slutligen nedsjönk han på den plats, der han förut sutit, och lutade sin panna mot relingen. Sedan på detta sätt minut efter minut förgått, steg han häftigt upp, framtog det lilla gulnade pergamentsstycket och utsträckte sin hand öfver relingen liksom

för att kasta det i hafvet. I detta ögonblick hvälfde sig öfver vågen ett qvadt dån såsom af en aflägsen åska. Adeimantos drog sin hand tillbaka och lyssnade.

— Är du feg, Adeimantos — sade den unge filosofen för sig sjelf — efter du fruktar en pergamentslapp, du, som skall upptaga Apollonii spira? Nej, Adeimantos, du skall ändå segra. — Heliga Artemis, bistå mig!

Och Adeimantos gick med fasta steg.

— Såg du honom riktigt — sade den ene af de de två matroserna, som förut talat, till sin kamrat — såg du, huru han uttalade besvärjelser öfver hafvet?

— Tror du, jag icke har ögon? Den der skall bringa oss i olycka. Han låter oss alla förgås och rider sjelf i land på en delfin. Moster min, Atossa, talte sjelf om att Apollonius gjorde så en gång, när han seglade på Indiska hafvet, och skeppsfolket hade förgripit sig på någonting, som skulle vara heligt; jag minns inte riktigt, hvad det var, men det är mycket som är heligt för andra folk och inte för oss, och Apollonius, han hör inte riktigt till något slags folk, och därför har han hvilken religion som helst.

— Svarta Styx! skulle det vara möjligt?

— Jo, det är säkert. Har moster min, Atossa, sagt att det är så, så är det så; och är det inte genast, så blir det snart.

— Ahnej då, jag menar Anaximander. Skulle det vara möjligt?

— Hvad är det som är möjligt. Anaximander, hvem är det?

— Katten, vet jag, katten, som jag tog i Heliopolis. Det var en helig katt, och den der karlen, som kom ombord i Alexandria, skall vara Apollonii lärjunge och till på köpet född i Egypten. Han har fått nys om helgerånet, och därför har han bragt olycka öfver oss.

— Olycklige, hvarför skulle du också?

— Vet du inte, att det finns inga bättre råttkattor än de stulna och inga mer segliffvade än de heliga?

— Du måste tala med filosofen.

— Heldre hoppar jag i sjön, Såg du inte hur hans ögon glimmade?

— Så måste du då offra katten.

— Ja, jag skall offra honom åt Poseidon. Husch, det är ju redan halfmörkt, och jag hör, hur det brusar utåt hafvet. Vi få en stygg natt. Nu, Anaximander, skall du få dricka saltvatten.

— Hvar har du djuret?

— Här i lastrummet, tror jag; men der är nu mörkt som i Hades. Jag är just liksom lite missmodig utaf mig, och Anaximander är inte lätt att få tag i.

Ungefär tjugu minuter sednare sänktes en grå katt med en brynsten bunden vid halsen ned i det Egeiska hafvet under ifriga besvärjelser och böner till Poseidon.

Det var Anaximander, hvilken en månad förut hade åt-njutit rang af gudomlig varelse.

— Den der besvärjelsen hjälpte — sade den ene af matroserna. — Jag har lärt den af moster min, Atossa, och hennes lärdomar hafva aldrig svikit.

— Men svår var stackarn att få tag i — sade den andre — jag råkade slå sönder lyktan, och ljuset slocknade, och jag tappade alltihop, men katten behöll jag, fast han klöste mig i ansigtet.

— Det är egyptiska hieroglyfer — svarade den förre — och sådana bringa lycka med sig.

Två timmar sednare var stormen i full gång, och Poseidons vrede var synbarligen icke stillad genom offret af skeppskatten. Den ena vågen växte öfver den andra, och Titaneia hade att utstå en väldig kamp. Hon kämpade segerrikt, och den gamle sjögasten från Kydonia tycktes nu vara i sitt rätta element. Natten var ganska mörk, men de grå ögonen tycktes kunna genomtränga allt, och gubbens stämma ljud klar och lugn, när han till skeppsfolket utdelade sina befallningar. Det var nu framför allt viktigt att hålla öppen sjö, och därför ändrades kursen till en nästan vestlig. Artemis, som stolt och skumhöljd thronade i stäfven, vände sitt ansigte utåt det öppna hafvet i riktning mot Delos, den fjerrbelägna, älskade ö, som sett henne födas.

Titaneia hade ungefär en timme gått i denna riktning, då en af skeppsfolket tyckte sig märka lukt af rök och derom tillsade kaptenen. Denne lät genast anställa undersökningar, och det befanns snart, att eld hade utbrutit i lastrummet; ty derifrån utträngde en stark röklukt. Nu började ett ifrigt släckningsarbete, i hvilket äfven Adeimantos och Kallias deltog. Qvinnorna hade man ej velat oroa genom någon underrättelse om den hotande faran. Omsider trodde man sig vara herre öfver det farliga elementet, då det befanns, att elden utbröt på nytt på en

annan sida af lastrummet, der en mängd packor af dyrbara indiska tyger hade fått sin plats. En ny förtviffad ansträngning gjordes, men denna gång blef elden herre. Nu lät kaptenen genast ändra kurs. Till höger hade man ön Pathmos, och hon kunde icke vara särdeles långt borta. Dit gällde det nu att ila med all den snabbhet, Titanea kunde utveckla, när stormens alla tjänstendar spände hennes segel.

Qvinnorna blefvo derpå tillsagda om hvad som förestod. Ismene stod snart skälfvande vid sin makes sida. Den lilla bruna flickan sprang fram och tillbaka under högljudda jemmerrop. Kallias' arm stödde Arete, som stilla lutade sig mot den gamles bröst. I sin högra hand höll hon Adeimantos' bok, hvilken förmodligen någon dunkel känsla af ansvarighet för ett betrodt gods och möjligen äfven någon annan känsla förmått henne att gripa vid flykten ur sin hytt.

Elden började redan att genombryta skeppsdäcket, då en förfärlig stöt tillkännagaf, att man råkat på grund. Titanea brakade i alla fogningar, och nu flammade lågan högt, sedan hon kommit i beröring med vinden. Vid hennes sken såg man tydligt på helt kort afstånd den klippiga stranden af Pathmos. Men mellan denna strand och Titanea rasade vilda bränningar.

Skeppsbåten klargjordes skyndsamt. Ingen mer än kaptenen talade ett ord. Till och med den bruna tjänsteflickan gaf ej ett ljud ifrån sig; endast hennes flammande öga mätte oupphörligen afståndet till land, och den lilla foten stampade feberaktigt mot däcket.

Nu gafs befallning att nedstiga i båten. Denna manöver verkställdes med beundransvärd ordning. Kaptенens stämma, då han utdelade sina befallningar, ljöd lugn och oemotståndlig. Först nedlyftades qvinnorna. Adeimantos' vighet och styrka kommo dervid väl till pass. Ismene befann sig redan dernere, och nu var ordningen hos Arete, som på detta sätt ännu en gång kom att slutas till Adeimantos' bröst. Det var det första mötet efter en lång skiljsmässa. Ingen hade under den föregående timmens fasansfulla spänning tilltalat den andre. Den unge filosofen såg ännu sin bok i Aretes hand.

— Jag vill bevara åt dig denna, tills du finner en bättre — sade Arete hastigt.

— Kan du förlåta mig, Arete?

— Gud välsigne dig, Adeimantos.

I nästa ögonblick satt Arete vid Ismenes sida.

När båten var fylld, qvarstodo ännu på skeppet, jemte kaptenen, Adeimantos, Kallias, en köpman från Alexandria samt en matros och en skeppsgosse. Dessa hade frivilligt begärt att blifva de sista. Båten skulle återkomma för att hemta dem, sedan han landsatt sin första dyrbara last. Det var anledning förmoda, att Titaneia ännu en stund kunde erbjuda ett skydd åt de qvarvarande; i vidrigt fall ville de störta sig i sjön och söka att simmande uppnå den ganska närbelägna stranden.

De qvarvarande hade tagit sin plats vid bogsprötet. Titaneia hade nämligen genom en väldig svallvåg blifvit vänd så, att bogen låg rätt i vinden, hvarigenom eldens och rökens riktning blef den motsatta.

Man följde med spänd uppmärksamhet båtens rörelser. Dess roddare sökte att kringgå den bränning, som rasade midt emellan skeppet och land. Det var tydligt, att starka och skickliga armar förde årorna. Men man hade misstagit sig om rätta riktningen. Båten hade vändts mot venster, hvarest strandens beskaffenhet gjorde landning fullkomligt omöjlig. Misstaget upptäcktes, i samma ögonblick flamman från det brinnande skeppet steg högre; och på samma gång varsnades på den sjudande bränningens andra sida en möjlig landningsplats. Det gällde nu att komma dit. Båten gjorde en lycklig vändning, och på sin väg kring det öfversvallade skäret närmade han sig ännu en gång skeppet. Än red han som en delfin på ryggen af en väldig våg, än tycktes han vara försvunnen bakom hennes mörka väggar. Så kom bölja efter bölja, tills en af dem bar båten omhvälfd på sin eldskimrande spets.

Adeimantos såg och hörde ingenting mer. I nästa ögonblick omslöt honom den salta böljan. Han var en skicklig simmare, och förtviflan mångdubblade hans krafter.

Om han sökte just Arete, eller om slumpen förde henne i hans väg, visste han förmodligen icke sjelf. Men henne var det, som han en minut sednare förde på sin starka arm. Arete bar på sitt ansigte dödens lugn, och man kunde knappt veta, om hon lefde eller var död. Hennes högra hand omslöt krampaktigt den pergamentsrulle, som inneslöt Adeimantos lära "om själens renhet".

I detta ögonblick hörde Adeimantos sitt namn ropas med en stämma af skärande förtviflan. Det var Ismenes röst. Adeimantos vände sitt hufvud och såg på hvilken punkt hon befann sig. Hon tycktes haft sitt fäste i den hvälfda båten, men nu

genom en störtsjö blifvit sliten derifrån. Straxt derpå hörde han ännu ett rop och såg derpå det mörka hufvudet försvianna. Ögonblicket derefter uppdök det åter, och Adeimantos hörde sitt namn uttalas med svag och rosslande stämma.

Genom filosofens hjerna flög en tanke om pligt, som bjöd honom att framför allt rädda sin hustru, men också en tanke om att hans högra arm uppbar allt det dyrbaraste han hade haft i världen, hans ungdomsbrud och hans filosofi. Så flög der ock en tanke på hans moder och på rättfärdighet och renhet.

— Rädda din hustru! Farväl, Adeimantos! — hviskade en svag stämma vid filosofens sida.

— Farväl, Arete!

Och Adeimantos' arm lösgjorde sig från sin dyrbara börda, lemnande henne att vyssjas till ro af Poseidons lekfulla barn.

När Ismene tredje gången fördes öfver den gungande ytan, var Adeimantos hos sin maka. Ännu hade hans krafter icke dukat under, och han hyste det halft medvetna hoppet att få fatt i den flytande båten för att med den drifva i land.

Så arbetade han en stund med förtviflad ansträngning, men båten undflydde honom ständigt.

Der var det brinnande skeppet, der helt nära var den efterlängtrade stranden med sina i eldfärg flammande klippor. Allt detta såg Adeimantos. Han såg äfven ett mörklockigt hufvud och ett blekt ansigte vid sin sida; och han förstod, att det var hans Ismene, den lille Paralos' moder. Men snart såg han ingenting mer än ett mångfärgadt skimmer. Det sammandrog sig alltmer och bildade slutligen ett glödande klot. Det tyckte han var den gudomliga central-elden, Zevs' heliga altare, och rundt deromkring kretsade de fem planeterna och de öfriga himlakropparne, och bland dessa månen, den himmelska Selene, hvars ansigte bar dragen af en femtonårig flicka i Efesus, nej nu af den sexårige gossens moder den der längesedan förgångna dagen i Alexandria. Hon pekade stilla och tigande på ett pergament, på hvilket stod skrifvet med purpurfärgade bokstäfver: "ikläden eder den nya människan, som är enligt Gud skapad i sanningens rättfärdighet och helighet."

Något mer såg Adeimantos icke. Men han hörde ett fräsande ljud, och sedan var det svart natt, i hvilken hans själ ej urskiljde några bilder mer.

När han vaknade, hvilade han på en bädd af gräs och blommor i skuggan af ett vildoljotråd. Vid hans sida knäböjde en gammal man med uttryck af förundransvärd mildhet och renhet hvilande öfver sitt sköna anlete.

— Hvar är jag? — sade Adeimantos.

— På Pathmos, min son, ensam räddad efter ett skeppsbrott. Han, som leder människornas stigar, på hafvet och på den grönskande jorden, och som vill leda dem alla till sig, han har sändt mig i din väg.

— Hvem är då du, fader?

— Jag är Guds sons sändebud, hit förvisad för Guds ords skull och för Jesu Kristi vittnesbörds skull. Jag är Johannes, Zebedei son af Bethsaida.

Vi känna icke mera med full visshet om Adeimantos, Paralos' son. Men när sedan den Trajanska förföljelsen öfvergick den kristna världen, var bland dem, som med ståndaktighet ledo martyrdöden, äfven en viss Adeimantos, presbyter i Efesus, i hvars afslitna kläder man fann en remsa af gulnadt pergament, på hvilken stodo skrifna med bleknade bokstäfver de ofvan anförda orden af Paulus, och i hvars kant en sednare hand hade tillagt påskriften: "min moders testamente".

Vid den tiden hade väl det Egeiska hafvets vågor länge sedan utplånat hvarje spår af den visdom, som Apollonii lärjunge hade nedlagt i sin "Artemis" eller boken "om själens renhet", och som en gång för världen skulle tända ljuset af en ny dag. Och Adeimantos, Paralos' son, fick aldrig en plats i raden af mensklighetens store tänkare.

51. Den Ensommens Hjem.

En engelsk Forfatter siger: "Manden har mange Kjepheste; Kvinden kun een: at blive gift. Men den" — jeg vil spare mig den Ydmygelse, at fortsætte. Det er ikke min Hensigt at undersøge de forskjellige indre og ydre Aarsager til at det, der aldrig

med rette kan være mere end et Lykkespørgsmaal, næsten er bleven et Livsspørgsmaal; men kun at knytte nogle Betragtninger til en af disse, som altid har gjort Indtryk paa mig. Det er, naar den unge Pige siger: "Jo, jeg vil gjerne giftes, for at faae et Hjem." Hun tænker sig det mindre som sin Bestemmelse, end som sin eneste Tilflugt. Udenfor Barnehjemmet, hvor hun har lært Familielivets inderlige og omfredede Lykke at kjende, men hvor hun ikke altid kan vente at finde Ly, ligger Livet som en Slags Udlændighedsstand for hende, hvis hun ikke faaer et nyt Hjem, hvori hun kan overføre Erindringerne fra og Kjærligheden til det gamle. At den ensomme Kvindes Lod i Reglen er sørgelig og ofte ynkelig, har hun seet mange Exempler paa — maaske uden at overveie, om det behøver at være saaledes. Dette er et Spørgsmaal, som kun den Indviede kan besvare, thi den Ensommes Liv er forborgent i sin inderste Grund, medens Familielivet i sin bestandige Vexelvirkning med Omverdenen bliver aabenbart for denne; og deri ligger det vel at Hjemmet, hvorved udelukkende forstaaes Familiehjemmet, lovprises, besynges, beskrives og efterhiges, medens man i Almindelighed betragter den Ensomme som hjemløs, som En, der sidder over paa Ballet, og hvis Livshaab beroer paa, omsider dog at blive engageret.

Men dette er ikke altid Tilfældet: der gives Mennesker, som ifølge en berettiget Naturtvang drages til Ensomheden; hvis sjælelige Syn er anlagt paa at se i Frastand; som midt i Verdens Larm kun høre Lyden, men i Stilheden forstaae Meningen; som kun i Ensomheden finde den Modvægt, der er nødvendig for Udviklingen af deres Evner og Kræfter. Disse ville altid føle sig fremmede i Familielivet! med den bedste Villie til at underkaste sig dets mangehaande Krav, hvis Betydning de ikke forstaae, bliver dette et ufrugtbart Offer, saafremt de ikke tage Forsagelsen religieust og frelse deres Liv, idet de miste det — thi da er alt vundet, om end med Tab af hele Livets Betydning udadtill. Og dette Tab er gjensidigt: kan en Personlighed kun fra sit eget Standpunct *see* Livet i det rette Lys, saa kan den ogsaa kun fra dette *ses* i sin Eiendommelighed og blive for Andre, hvad det af Naturen er den givet at være. Derfor kan Ensomhed i Sandhed være et Kald, og der vil, uafhængigt af Religionsform og Samfundsforhold, være Eremitter: Mennesker der bo og bygge afsides fra Vrimslen, saalænge Verden staaer.

Men det er ikke *nok*, at være alene; og naar disse, ofte særegent begavede Naturer tilsyneiadende gaae tabt for Livets

Gjærning, saa ligger Feilen neppe allene i Ensidighed hos den selv, men ogsaa i, at Samfundet kun vil benytte dem paa sin Vis, ikke tilfulde erkjender Personlighedens Ret, men frygter dens Indgriben i Forholdene. Dette er dog et Onde, som Tidsaanden allerede har reist sig imod, i sin sande Stræben efter Lys og Frihed. Erkjendelsen af, at den Enkelte saavel som Folket har Ret til en fri Forfatning, — forsaa vidt som den ikke opnaaes paa Samfundets Bekostning, men i dets Tjeneste, — smelter sammen med Bevidstheden om at det ikke har Raad til at spille nøgen af de gode Kræfter, det har til sin Raadighed. Vor Tid er Selvudviklingens, og dennes ydre Form: Virksomhed; der brydes nye Baner og anlægges Veie, baade i den indre og ydre Verden — der banes ogsaa Vei for den Ensomme. Der bygges Tilflugtsteder for dem, der er blevene Invalidere i Livets Kamp: Hospitaler, Sygehjem o. s. v. Skulde den Arbeidsdygtige da forblive hjemlös?

Virksomhed er Løftestangen for alle Sjælens og Aandens Kræfter udadtil, Ledningen hvorved den Enkelte sættes i Forbindelse med Samfundsudviklingen uden at tabe sig i den. Den, der er saa lykkelig at have et Kald, kan kun udvikle sig helt og sandt under Udøvelsen af dette, eller gennem Resignationen, men bør aldrig lade sig drage ind i en anden aandelig Retning! Der vil altid være noget, som vidner imod det, peger bort derfra, som Magnetnaalen uafviselig peger i een Retning — og det er Sandhedens Instinct i Sjælens Inderste. Lyd det! Følg det, fører det end ud i en Ørken! Men *flygt* ikke fra din Opgave; thi i den har du kun helt og fuldeligt dit Hjem her i Verden. Lad dig ikke afskrække af Livets barske Miner! Er der en bestemt Gjærning, om hvilken en indre Stemme siger dig, at den er din: din Del af Kampens Fare og Möie, din Del af Seirens Ære, da lad dig ikke lokke bort derfra ved Overtalelse, eller afskrekke ved Modstanden og det tilsyneladende Umulige i at naae det Attraaede. Søg det, bed om det, bank modigt paa Livets Dør, naar du først har sagt i dit Hjerte til Livets Herre: "Din Villie ske!" Da er du tryg. Og nægtes det Store dig *udadtil*, saa har du altid det tilbage, som er Sjælen i enhver stor Stræben: *Selvstændighed* i den indre Verden og Arbeid i den ydre.

Aandens Gjærning kan være *imod* Aanden, og derfor kan og tør Enhver af denne kun gribe sin beskikkede Del; men det mekaniske Arbeid kan altid ligefrem bruges som Middel i det Godes Tjeneste, ved den Udholdenhed, Taalmodighed och Selvfornægtelse, det fordrer. Og derfor er det bedre at "staae" ved

et Udsalg end udrette store Ting og vinde stor Hæder i Verden paa sin Personligheds Bekostning. Arbeid er, hvad Alle vi trænge til, som ikke ligefrem have vor Gjerning anvist i Familielivet, eller ikke ville søge den der, saavel de af os, der af indre Grunde drages til Ensomheden, som de, der af Omstændighederne henvises til den.

Daglig søges der "Plads" i Aviserne. Snart er det en övet Lærerinde, som tilbyder at undervise i alle Skolefag samt Sprog — hvilke hun taler til Fuldkommenhed — og Musik — hvori hun er en Mester! — uden Lön, blot imod "at blive anseet som En af Familien". Snart en ung Pige, der vil gaae Husmoderen tilhænde, besørge fine Vadsk, hjælpe med Syning og "hvis der er Börn, undervise disse i Begyndelsegrundene" — blot for at faae Tag over Hovedet! Fra den modsatte Side gjøres lignende Tilbud. Hver Dag fortsættes denne Arbeidslöshedens Hverdags-tragedie under Overskriften: "*Tjeneste tilbydes og søges*", og man kunde udpege Exempler i hundredevis paa, at Mange søge uden at faae, og endnu Flere faae, hvad de umulig kunne være tjent med. Men jeg vil blot anføre et, der greb mig paa en særegen Maade, da jeg i mine unge Dage studerede "den rædsomme Liste", for der at finde "min Gjerning": den store glippede, og nu søgte jeg trolig den lille! — Avertissementet löd saaledes: "En Jomfru, der er ude om Dagen, kan faae Logis" — jeg husker ikke hvor, og det gör heller intet til Sagen. Den Jomfru vilde jeg ikke være, det var ligesaa vist, som at jeg beklagede hende af mit inderste Hjerte, ikke fordi hun maatte arbeide ude hele Dagen, men fordi Andre imidlertid lagde Beslag paa hendes Stue, saa hun med en Dagleiers Slid kun erhvervede sig et Logis, intet Hjem. Hvor ofte har jeg ikke tænkt paa hende, naar jeg lukkede for mit Hjem — dengang et af de fra Adressavisen bekjendte Værelser "hvor-igjennem der gaaer et Rör*")! — og stak Nöglen i Lommen med en Fölelse af Tryghed ved, at den lille Helligdom stod afsluttet, medens jeg var borte! — Og endnu seer jeg altid Arbeidslöshedens store Samfundsonde personificeret i denne stakkels Jomfru.

Der er ingen Tvivl om, at dette Onde med Tiden vil afhjælpes. Spørgsmaalet er allerede taget under Overveielse og flere Skridt gjort for at skaffe "Plads" og bane Vei for arbejdsdygtige Kræfter. Enkelte have faaet Adgang til Virkekredse, der hidtil have været lukkede for Kvinden, uden virksom Modstand af den

*) Rum, hvilka uppvärmas endast med ett rör från närliggande eldstäder.

store Hob, som altid, baade af Fordom og Egennytte er imod ethvert Fremskridt; thi selv Modstanderne erkjendte, at der er en Sandhed i denne Sag, som vil gjøre sig gjældende i sin Helhed, om end dens Fremgang forsinkes. Sandheden gaaer jo altid Pilgrimsgang her i Verden: eet Skridt tilbage, hvergang den har gjort to frem; men den kommer dog til Maalet. Denne Sag, som Folkebevidstheden allerede har taget under sin Beskyttelse, har sikkert Fremtiden for sig; det maa vi fortröste os til, og ærlig vogte, hvad der er os betroet, og blive staaende, hvor vi have faaet Fodfæste, thi vi staae ikke allene paa vor Ret — som det hedder! — men vi staae paa Post i Fremtidens Tjeneste, da den mindste Fodsbred af den os betroede Byggegrund, som vi gave slip paa, ikke gik tabt for os alene. Paa denne Grund ville vi efterhaanden vinde enhver Plads, som vi tillfredsstillende kunne udfylde, og paa *den* vil den Ensommes Hjem reise sig: Smaae Arbejderboliger, hvor Personligheden kan udvikle sig i sin Eienommelighed. Maatte det da ikke gaae, som der fortælles, at det gik etsteds — det maa sikkert have været i Holland eller Danmark! — hvor Indbyggerne ved fælleds Bestræbelser og Opoffrelser havde faaet et Nonnekloster opført, men hverken fik Glæde eller Gavn af Foretagendet, fordi Ingen af Landets Kvinder lode sig overtale til at tage Slöret! — Dog — saaledes gaaer det ikke, saalidt som denne Historie er at lide paa. Nogle ville altid föle sig dragne i denne Retning; men det vil netop være de selvstændigere Naturer, som alligevel vilde have banet sig en Vei. Hos den store Mængde, for hvem Sagen igrunden kjæmpes, ligger det skjulte Skjær, hvorpaa den let kunde strande, hvis det gik fremad for fulde Seil; og alene derfor maa vi forsone os med Hindringerne.

For hvem er vel Selvstændighed vigtigere, end for den, som ingen Stötte har? Og dog er der Naturer, som i den Grad frygte for at være henviste til sig selv, at de foretrække alt andet. Derved er intet at gjøre, og for dem gives der jo underordnede Stillinger i Familierne, hvor de trives bedre end i en Ensomhed, der for dem vilde være et Fængsel. Men selv dygtige Personligheder, af Naturen anlagte til Selvstændighed, og af Forholdene henviste til den, föle tidt Sky for det afgjorende Skridt, der stiller dem allene overfor en Opgave. — Naar den store Trang til Udvikling og Virksomhed vaagner hos de Unge, frygtes den af Omgivelserne, som noget, der strider imod det almindelige Begreb om hvad der er godt og skjönt, og förer bort fra den slagne Vei til Lykken;

og den kues som oftest under Familiekjærlighedens usunde Omfavnelser. Senere frygte de Ældre den selv, og klynge sig paa en sygelig Maade til Familielivet: Det personlige Ideal er falmet, med alle Ungdommens Forjættelser: kun Fordringen, der er dets Livsprincip, er tilbage; men, heller end følge denne Fordring, der kalder til Arbeid og Forsagelse, lytte de til de gamle Fordringer, hvormed man tidligere holdt dem tilbage: Kvindelighedens Fordring paa, ikke at gaa udenfor det Sædvanlige. Kjærlighedens Fordring paa at søge og finde Alt i Hjemmet — ak! hvor man nu neppe vilde holde paa dem! De ere for kjerlige til at trives i Ensomheden; som Slyngeplanten maa de have en stærkere Stamme at klynge sig til. Det var godt, om de betænkte, at disse kjæle Væxter ogsaa kaldes "Snylteplanter" og, som bekjendt, have en skadelig Indflydelse paa det Træ, de omsnoe. De findes hyppigt paa Familielivets Grund, og det er paa Tide at de plantes ud og faae hver sin solide Blomsterstok til Støtte. De ere altfor gode til at luges bort som Ukrud; men det vil heller ikke ske! I et godt Hjem vil de Lykkelige med Kjerlighedens Undseelse overfor de mindre Lykkelige, søge at skjule dette Tryk, ikke alene for den Paagjældende, men for hinanden inbyrdes. Jeg har kjendt en Mand, som levede i smaae Kaar, og havde sin Kones Moder og hendes to Søstre i Huset — hans Yndlingsthema var: den Nytte, disse Svigerinder gjorde ham. Men hvilken Glæde var der ikke blevet, dersom En af dem var bleven försørgt?

Heller end at En af dem, der som Barn samledes med ham omkring Julebordet, skal blive liggende paa Alfarvei, tager Husfaderen hende op paa Vognen; man rykker da sammen og indretter sig saa godt man kan. Men der er ingen Fornöielse ved at være for Mange paa en Vogn, og det var bedre om den Over-tallige fik sin egen lille Enspænder og kjørte jævnsides, ja, i Nödsfald kunde tage et af Börnene over til sig. "Holde sin egen Befordring? det blev en dyr Historie!" indvendes der vel. — Ja, Selvstændighed faaes ikke for Intet, det ligger i Sagens Natur, og Fölelsen af, hvad det *koster*, har vist mere Del end Kjærligheden i at man ikke kan rive sig lös. I Familielivet er ikke allene Fordringen (den personlige Opgave), stykket ud i saamange Enkeltheder, at man aldrig möder den udelt, men der er ogsaa det Tilvantes Ly, og — der er flere Chancer for Lykken! I Familielivet kan man ride "Kjephesten" af Hjertens Lyst, og Mange finde alene deri Erstatning for, hvad Virkeligheden nægter dem. Men den kan ikke tages med i det ensomme Hjem: en selvstæn-

dig Virksomhed kan ikke gribes som noget Midlertidigt. Den, der ikke hengiver sig med udelt Sjæl til sin Opgave, men bestandig haaber paa Afføsning, finder intet Hjem, men kun Logis i Ensomheden. Al Halvhed er Hjemløshedens Element! I Familie-kredsen, hvor Omgivelserne omslutte os hyggeligt og fortroligt, føles dette mindre; der kan man finde en Nydelse i at svæve imellem Frygt og Haab og hemmeligt lytte, om det Forventede ikke skulde banke paa Døren; der kan man fristes til ad udfylde den indre Tomhed med Drømme om, hvad der muligvis kan ske. Men den, som bragte disse Drømmerier med i Ensomheden, vilde være stillet som En, der i Panteleg er dømt til at hænge — kun at Legen med dens Nödraab: "Jeg hænger, jeg hænger! hvem vil løse mig ned?" blev bedrøvelig Alvor.

"Byg din lille Hytte op til Evighedens Kirkemur", sagde en velsignet ældre Kvinde til en af de unge, utaalmodige Sjæle, der ville tage Livet med Storm. — Ja, følg dette Raad! thi da maa den ogsaa bygges paa Forsagelsens Grund. Det gjælder vel om enhver Stræben, enhver Udvikling, enhver Gjerning i Aandens Tjeneste, at den, for at have Evighedens Spirekraft, i sin inderste Grund maa hvile i Forsagelsen: hvert Barn, der bæres til Daaben, indvies jo til den ved Korsets Tegn, og i den er Grundvolden lagt for den ny Himmel og Jord, som for det nye Menneske i os. Men den Ensomme har kun Valget emellem denne Byggegrund eller Phantasteriets Flyvesand. Dette gjælder ikke om Familielivet: som et Drivhjul i Verdensudviklingens Maskineri, kan det, selv betinget af mangfoldige Forhold, have en betinget Gyldighed i og ved dem. Livslykkens Fylde i det Indre, saa vel som en trofast Opfyldelse af de forskjelligartede Pligter udadtil, kan gjøre det skjönt og rigt. Familierne er at ligne ved "Overdragningsstationer" (i Telegrafsproget); den Ensomme maae staae i "directe Forbindelse" med Livet, og dette er kun muligt gennem Gudsbevidstheden. Den udfylder Tomheden, gjør den simpleste Gjerning til en Opgave, det fattigste Tillflugtsted til et Hjem. De, der have saa travlt med at sørge for sig selv, eller altid have været Gjenstand for Andres Omsorg, faae aldrig at vide, hvad et Forsyn er; den Ensomme veed det, ja, har ofte erfaret det paa en Maade og gennem Enkeltheder, der vilde fremlokke et Smil, dersom man fortalte det. Men det skal ikke fortælles: det er Husalfens Hemmelighed.

Der tabes Noget i Ensomheden: de skarpe Kanter jævnes ikke saa let, naar den gode Stræben indenfra efterhaanden skal

gjennemtrænge og forædle hele Personligheden, som naar de *slides* af, under hyppige Sammenstød med Omverdenen. Det er ogsaa vanskeligt for den, hvis hele Liv hviler i Forestillingen om "det ene Fornödne", at tilkjende de forskjellige Livsforhold og ydre Formaal deres fulde Værd som Midler for den menneskelige Udvikling. "Er *Et* fornödent, hvorfor skulde man saa bekymre sig om det Andet, Overflödige?" fristes man til at tænke. Men Gudsbevidstheden skal være Ledning, ikke Isolator; og det er bedre med en stor Forfatter at sige: "Jeg er Menneske, og det Menneskelige kan aldrig blive mig ligegyldigt."

Men der vindes ogsaa Noget. Skjærpes i Familielivet Sandsen for alle betingede Livsforhold, og vindes der Evnen til at udvikle sig og virke gennem dem, saa styrkes og klares i Ensomheden Erkjendelsen af det Absolute: Forskjellen paa Ret og Uret. — I Folkesagnene forekommer det tidt, at en Afdöd maa gaae igjen, fordi han i levende Live har "flyttet Veiskjel". Ak, hvor Mange gjøre sig ikke skyldige i denne Synd — hvor Faae kom til at ligge rolige i deres Grav, hvis denne Dom stod ved Magt. Hvem har ikke været med at nedtræde, flytte, rokke Veimærket imellem Ret og Uret, eller seet til, naar det skete? — tidt af Samvittighedslöshed, men endnu oftere af misforstaaet Godmodighed, fordi man ikke vil "være bedre end Andre"; saaledes kaldes det jo, naar man ikke vil slaae af paa Fordringen! — Man vil ikke dömmе, for ikke selv at blive dömt — *af Menneskene*. Man seer Sagen fra flere Sider — men dog oftest ovenfra: fra den Stærkes Standpunct. — Naar Molières "Misanthrope", hvis ædle Sjæl opføres under Iagttagelsen af det Trolöse i Menneskenes Færd imod hinanden indbyrdes, siger at han hader dem:

"Les uns, parcequ'ils sont méchants et malfaisants;

Et les autres pour être aux méchants complaisants",

da dömmеr han i Kraft af den Nidkjerhed for de Svage og Forurettede, som Gud har nedlagt i vore Hjerter og hvortil sikkert hans Forjættelse til dem "der hungre og törste efter Retfærdighed", knytter sig. Og Alceste maa heller, som han gjør, bryde med Alt og begrave sig i Ensomheden, end udslukke denne hellige Ild i sit Hjerte. Thi man hildes ikke saaledes; naar man staaer fjernere fra det selskabelige Frimureri. I Afstand sees Grændsen imellem Ret og Uret som det Eneste i Livet, der er af afgjørende Betydning, og den, som stadig har den for Öie, og ingen anden Maalestok har for sin Opfattelse, bidrager ogsaa til at gjøre den aabenbar for Andre.

Det er et sandt Ord, att de Fattige ere bedst imod hinanden indbyrdes; men det Samme gjælder ikke i den indre Verden. De hjemløse Sjæle sky tvertimod hverandre, og anbringe helst deres Kjærlighed, hvor man mindst trænger til den. Hvor tidt seer man ikke i Familierne en Søster eller Svigerinde, der enten har gjort det til sin Opgave, at vaage over Husets Intresse med en despotisk Iver, som man lider under, uden at nænne at vise den tilbage, eller har udkaaret en særegen Gjenstand for sin Tilbedelse: Søsteren, et af Börnene (der er opkaldt efter hende!) eller Svogeren, hvis Taalmodighed paa utallige Maader sættes paa Prøve ved den byrdefulde Opmærksomhed, hvormed han forfølges af Svigerinden, som hælder mere Fløde i hans Caffé efter at den er tillavet, tager Brødet ud af Haanden paa ham for at give ham et bedre Stykke, snapper Stolen bort, for at han skal sidde i Sophaen o. s. v. En Mand kan nok vise denne generende Tjenstagtighed tilbage; men de smaae Optrin, som foranlediges derved, den "misforstaaede" Omheds kun halv undertrykte Suk og Taa-rer virke forstemmende. Og om *Virkingen* end undertrykkes, saa bliver *Aarsagen*: — den hvileløse Kjærlighed, der gaaer omkring og søger, hvem den kan opsluge, — dog tilbage som Torden i Hjemmets Luft.

Maatte den finde Hvile i Forsagelsen, og Næring i en selvstændig Virksomhed! Ved den kunne disse urolige Sjæle ikke alene erhverve sig et Tilflugtsted, hvor den Stemme forstummer, som hemmeligt tilhviskede dem, at de vare tilovers — Arbeidet har en rigere, en indre Løn: det giver Tilfredshedens Fylde i Hjertet og Tankerne.

Og har den Ensomme først faaet sit eget Hjem, saa vil hun ogsaa finde sin Familie. De, der opfatte Livet fra samme Standpunct, staae i samme Formaals Tjeneste, og lide under fælleds Besværligheder, kjende hinanden hvor de mødes, ifølge et aandeligt Slægtskab, som forener inderligere end Sympathiens pludselige Tilskyndelser, der blusse op og udslukkes, eller Vanens seige Baand, der knytter Skal til Skal, men lader Kjernen uberørt. Naar de følge de Fattiges gode Exempel og slutte sig sammen, hjælpe og tjene hverandre i Kjærlighed, bliver der ingen Plads til Tomhed, ingen Tid til Kjedsomhed. *Er Kjærlighed Hjerteslaget i den Ensommes Liv, vil Velsignelsens Fylde gjennemtrænge Hjemmet.*

Jeg har hidtil talt mere om Pligterne end om Glæderne i den Ensommes Liv, thi Pligterne, eller den store Forsagelsens

Lov, hvori de ere begrundede, er forud given, ens for Alle; men Glæderne ere forskjellige efter Enhvers Tilböielighed og Natur. Denne Frihed til at indrette sig og leve ganske efter eget Tykke, som giver alt i den Ensommets Hjem Eiendommelighedens Præg, gjør det umuligt, iforveien at sige, hvordan det skal være, eller hvori de Glæder skulle bestaae, som man deri kan berede sig selv og Andre. Endnu mindre kunde jeg beskrive mit eget Hjem: saa var det ikke længer det gamle dyrebare Fristed, som jeg haaber, det skal blive til min död! — Jomfruen, som er ude om Dagen, veed dog at hun Ingen træffer, naar hun kommer hjem om Aftenen. Men hvis jeg gav en Beskrivelse af mit Hjem, vilde jeg aldrig mere föle mig *alene* der. — Hvorledes den Enkelte former sine Omgivelser, skaber sig Glæder og udstrider sin Sjælestrid i Hjemmets trygge Skjul, har heller ingen almindelig Betydning. Men hvad der er Aanden i Hjemmet, Grundtonen i dette forborgne Liv, maa være væsentlig det Samme for Alle, og det kan udtales, ja, man kan trænge til at udtale det! — Jeg har fundet et Udtryk for, hvad jeg föler som Hjemmets Betydning, i en Omskrivning af Goethes deilige Vers i Faust:

”Und wenn in unsrer engen Celle” —

Jeg blev saa glad da det formede sig saaledes i mine Tanker, og jeg vil tilföie det her, som den Slutningsaccord, der passer bedst til denne lille Afhandling.

Naar atter i min lille Stue
 Jeg Lampen tænder, arbeidstræt,
 Mit Haab oplives ved dens Lue —
 Jeg trækker atter Veiret let!
 Da taler jeg mig selv tilrette,
 Og higer imod Maalet frem;
 Da takker jeg dig, Gud! for dette:
 At jeg har her og *hist* et Hjem.

Mathilde Fibiger.

52. Det var vid kyrkan.

Det var vid kyrkan. Han var blek;
 I ögat låg en blick så vek.

Han kom emot mig, tog min hand:
 ”Farväl!” han sad’, ”till fjerran land

Jag måste bort. Min pligt det är.
Blott än en gång min hjertans kär

Jag ville se, se om du vet
Min aldrig sagda hemlighet —

Vet att du är den hulda brud,
Jag länge bedt mig till af Gud;

Min sträfvans mål, min lefnads lif,
Min fröjd, mitt ljus, mitt väna vif.

Du ler — du tåras — du är min,
Och evigt, evigt blir jag din!

Nu blott en blick från själ till själ,
En kyss — en ros — och så farväl!"

Så sagdt och med min tvillingros
Han ilar som en vind sin kos.

I bäfvan stum ännu jag står
Och vet ej om jag rätt förstår...

"Hans brud — hans hela lefnads lif —
Hans sträfvans mål — hans väna vif?"

Jag undrar hur du våga kan
Så säker vara, djerfve man!

Ej ord från mina läppar gått
Och dock min kärlek du förstått.

Skall jag väl harmas — bör jag det?
Dock nej — ett bättre jag nu vet.

Der är Guds hus. Dit in jag går,
Ber der ett tvåfaldt Fader Vår,

Ett tyst för dig och ett för mig,
Och går se'n hem min stilla stig.

Sist i min psalmbok lägger jag
Den ros, som du mig gaf i dag,

Och i mitt hjerta jublar smått
Att utan ord du mig förstått.

Jag är din brud, din lefnads lif,
Din stråfvans mål, ditt väna vif,

Och kom du ock ej mer igen,
Du är och blir mitt hjertas vän.

Helena.

53. Et gammelt Minde.

I Salmebogen på Hylden der
en falmet Rose du finder,
men falmer end Rosen År for År,
de falme ej: mine Minder.

Men falmer end Rosen, som jeg fik,
og falder end Blad fra Blad,
jeg samler dem vakkert sammen,
de skulle ej skilles ad.

Jeg sidder og tænker på Somrens Tid
og Dagene som de svandt,
lad Rosen ligge, den minder:
om hvad jeg søgte og fandt.

Lad Rosen ligge, dens Duft er mig kjær,
og Minderne gjør mig godt,
jeg föler mig glad ved Tanken:
der er En, som har mig forstå't.

I Salmebogen på Hylden der
en falmet Rose du finder,
men falmer end Rosen År for År,
de falme ej: mine Minder.

Excelsior.

54. Den sjuttonårigas föresatser.

Att göra väl och aldrig illa
 Hvad helst jag än för händer har,
 Slå olja i och aldrig spilla
 En enda droppe alla dar.
 Att mala kaffe, krydda maten,
 Polera allt, från bord och stol
 Till karafinerna och faten,
 Till dess det skiner som en sol.
 Att aldrig stå och händer hänga,
 Att lägga halsduk in och krås,
 Att dörr och lådor noga stänga,
 (Blott ej mitt skrifbord) uti lås,
 Att ingenting i världen glömma
 (Blott det som helst jag minnas vill),
 Och framför spegeln aldrig ömma,
 Hur än jag luggas, blott stå still.
 Att aldrig lipa utan grunder
 Och icke ens då dem man har,
 Se noga upp på sina stunder,
 Ej gå och drömma alla dar,
 Men sofva hela långa natten,
 Fast sömnen tröttadt öga flyr,
 Och se'n, som pappa, dricka vatten
 Så snart som morgonrodnan gryr.
 Att aldrig krångla, aldrig byta,
 I med- och motgång lika lugn;
 Att skrifva vers, fast rimmen tryta,
 Och vara is framför en ugn.
 Att nytta blott för andra göra
 Och vårda troget hem och hus,
 På tants moraler tåligt höra
 Och bli till slut ett riktigt ljus.

Hur mången föresats som denna
 Jag dagligen har gjort och gör!
 Ack! ingen djupare kan känna
 Att allt ej är så som sig bör.
 Af englar ville hjälp jag söka,
 Mitt hjerta manar mig dertill,

Jag sjelf vill deras antal öka
 Och säger stolt: "Jag vill! Jag vill!"
 Hur mången föresats jag fattat
 Att bli fullkomligheten sjelf;
 Men ack! min kraft jag öfverskattat
 Och blir ett spån på tidens elf.
 Ett ögonblick jag mig försvarar
 Mot frestelsen med stoisk köld. —
 Ack, föresatsen evigt varar,
 Hvad skada att den ej blir följd!
 O! det är tungt att öfvermannas!
 Jag strider med förtviflans mod,
 Och likväl ordspråket besannas:
 "Att ingen ojemn strid är god."
 Nog får man råd från alla kanter:
 "Håll hvad du lofvat! var på vakt!"
 Så ropa fäder, mödrar, tanter;
 "Gör blott så som de äldre sagt!"
 Ja det är sannt! och sanning varar
 Så länge himlarne stå kvar!
 Jag böjer mig och tyst förklarar
 Att jag har — *intet* till försvar!

Lina.

55. Finlands kulturutveckling efter skilsmessan från Sverige.

(Forts.)

Äfven Matthias Alexander Castrén (född den 2 December 1813 i Uleåborgs län) genomgick i sin ungdom en likartad pröfningskola som Sjögren, om ock måhända något mindre sträng. Föräldrarne voro medellösa och redan innan Castrén vid elfva års ålder inträdt i Uleåborgs skola var han, jemte sju syskon, faderlös. Han egde likväl ett par äldre anhöriga, på hvilkas stöd han i behovets stund kunde räkna. Med desse mäns bistånd fortsatte han sina studier och blef 1830 student, hvarefter han uppehöll sig vid universitetet medelst konditionerande och privatundervisning, tills han 1836 med heder tog sin kandidatexamen i filosofiska fakulteten.

Kort derförinnan hade Kalevala-dikten utkommit från trycket. Hänförd af denna underbara dikt och genom läsningen af Rasks skrifter intresserad för språkforskning, beslöt Castrén att egna sina krafter och sin verksamhet åt undersökningen af den finska och andra dermed beslägtade folkstammars språk, religion, seder, lefnadssätt och öfriga etnografiska förhållanden; hans tryckande ekonomiska ställning tvang honom dock att fortfarande egna en så betydlig tid åt privatundervisning att han endast hann komparativt studera de finska, lappska och estniska språken. Nödvändigheten af forskningsresor, för att på ort och ställe ur folkets mun och andra tillgängliga källor inhämta allt hvad han önskade lära känna, framstod emellertid alltmera klar, »men», — yttrar han i sina tryckta reseminnen — »att erhålla medel till så vidsträckta resor erbjöd för mig så många svårigheter, att jag redan miss-tröstade om att någonsin kunna utföra min ungdoms käraste plan, då en god vän och studiikamrat, Dr Ehrström, 1838 erbjöd mig fri resa med honom till Finska Lappmarken».

Från denna tid vidtaga Castréns storartade, med besvärligheter och uppoffringar af alla slag förenade resor. Redan den första, som han i sällskap med Dr Ehrström m. fl. anträdde till Muonioniska, Enare och Utsjoki, var egnad att sätta den unge vetenskapsmannens mod och ihärdighet på prof, då »man på trettio mil ej kunde finna något annat tak öfver sitt hufvud än Lapplands dunkla himmel, några andra eldstäder än dem, som för stundens behof bereddes af en fura, någon annan bädd än den fuktiga marken eller i bästa fall en bergsskrefva». Men i ersättning härför erhöll ock Castrén undervisning i lappska språket af infödda lappar, kunde öfvertyga sig om förvandtskapen mellan finnarnes och lapparnes ursprungliga religion, åhöra berättelser om de sistnämndes gudabilder, schamaner, trollerier, forntida sägner m. m. Denna resa afslutades under senare hälften af sommaren samma år.

Nästpåföljande vår företog Castrén i sällskap med ett par vänner en vandring till Ryska Karelen, för att samla material till en finsk mytologi, äfvensom för att vinna nödiga upplysningar för en svensk öfversättning af Kalevala, hvilken han redan tidigare påbegynt, men i brist på nödiga hjälpredor och ändamålsenliga lexica varit tvungen att afbryta.

Från denna resa, under hvilka han lyckats »göra en ganska betydlig skörd af traditioner och trollrunor, intränga i schamanernas djupaste hemligheter och medicinska konstgrepp, samt

uppteckna en och annan variant till runorna i Kalevala», återvände Castrén i September 1839 till Helsingfors. Här fulländade han under det följande året Kalevalas öfversättning till svenska språket, så att detta arbete i medlet af år 1841 kunde utgifvas.

Efter fulländandet af detta viktiga verk, hvori Castrén lyckats lösa den dubbla och svåra uppgift, att på en gång oförkränkt bibehålla den finska poesimens genuina lynne, och derjemte i allo tillfredsställa det svenska språkets fordringar, företog han åter 1841, tillsammans med D:r Lönnrot, en resa till Finska, Norska och Ryska Lappmarkerna.

Framträngande ända till Archangelsk, besökte de resande äfven det genom sin ålder, sin rikedom och sina fejder med finnarne ryktbara Solavetska-klostret på en ö i Hvita hafvet, der de resande genomgingo klostrets bibliothek och arkiv, och der Castrén gjorde ett sedermera meddeladt utdrag ur klosterkrönikan. De resandes förhoppning att i Archangelsk kunna studera samojedernes språk slog deremot fel. Lönnrot begaf sig då åt annat håll för att taga kännedom om tshudfolket. Castrén åter utflyttade till en aflägsen samojedby, der han under ledning af en fattig samojed började sina efterlängtrade studier.

Sålunda förberedd begaf sig Castrén, i slutet af November 1842, till samojedernes tundror vid Ishafvet, dervid han färdades öfver Mesen »slutpunkten för all civilisation», till Petschora m. fl. stationer, tills han slutligen slog sig ned i byn Kolva i ett uselt kyffe, der han, för att undfly hetta och fukt, mygg, ohyra och en gnällande barnskara, måste taga sin tillflykt till en under kojan befintlig källare. »I denna underjordiska boning», skrifer han, »författade jag min syrjänska grammatik, ehuru jag äfven här stördes i min sysselsättning både af råttor och möss. De samojediska studierna, hvilka under vistelsen i Kolva utgjorde min hufvudsak, nödgades jag bedrifva i det öfra etaget, emedan min läromästare hyste en viss fasa för underjorden och ogera inträngde i dess sköte.»

Härifrån uppbröt Castrén i början af September. Efter en nära två månaders resa, förenad med de största besvärligheter, han förr eller senare någonsin uthärdat, och hvilka i detalj utförda kunde synas otroliga för enhvar, som sjelf ej beträdd vildmarkens stigar, anlände han till byn Obdorsk, »glad och lycklig i känslan deröfver att jag nu äntligen befann mig på modren

Asias aktade jord, att jag andades den luft, som gjutit den första lifsgnistan i våra fäders bröst och ännu fortfarande underhåller vid lif många bland deras djupt beklagansvärda bröder».

Här tvangs dock snart den ifrige forskaren af sin försvagade helsa att återvända till Helsingfors, dit han anlände i medlet af Maj.

Efter att här ha mottagit filosofiedoktors-graden och utarbetat en tscheremissisk grammatik, var han beredd att ånyo fortsätta sin afbrutna forskningsfärd, men denna gång under fullkomligt förändrade ekonomiska förhållanden. För sin i Kolva författade och ifrån Obdorsk till vetenskaps-akademien insända syrjenska grammatik hade Castrén nämligen erhållit halfva Demidoffska priset, 2500 rubel banko assignationer, samt dessutom 1000 rubel samma mynt till arbetets tryckning, hvilken summa likväl ej behöfde härtill användas, emedan Finska Litteratursällskapet tillöst sig manuskriptet till nämnda arbete. Härtill kom vetenskaps-akademiens reseunderstöd, 1000 rubel silfver om året, och Alexanders resestipendium, något öfver 1900 rubel silfver, hvarmed Castrén hugnats af hemlandets universitet. Sålunda väl försedd med penningar lemnade Castrén Helsingfors den 27 Februari 1845 och begaf sig 1847, åtföljd af en vän, hvilken han bjudit kostnadsfri resa, öfver S:t Petersburg till Kasan, och derifrån till Siberien.

Här vistades han nu i olika trakter under fyra hela år, upptagen af ständiga forskningar i det samojediska språket och undersökningar af dettas förvandtskap med andra språk-idiomer, samt utsatt för de otroligaste besvär och lidanden. Först i slutet af Februari 1849 återkom han till hemlandet.

Här hade han till en början ingen »näringsgren, på hvars minsta qvist han kunnat bygga sitt bo», hvarföre han med tacksamhet emottog vetenskaps-akademiens i S:t Petersburg anbud att blifva dess e. o. akademiker, helst Castrén tillika berättigades att under sin anställsetid vid akademien få vistas antingen i Finland eller hvar han sjelf behagade. Snart derpå uppmanades han att låta anställa sig som adjunkt vid samma vetenskaps-akademi, men han afsade sig bestämdt detta förtroende, såsom han sjelf derom skref till en af sina vänner. »*Jag har måhända*», tillägger han i samma skrifvelse, »*kastat min lefnadslycka ifrån mig, men det skall ändock lända mig till tröst i nödens och bekymrens stunder att jag gjort detta för fosterlandet. Icke såsom skulle jag tro att Finland ej kan umbära min person, men jag kan ej hysa aktning för mig sjelf, om jag för det yttre goda sviker den*

fana, hvarunder jag hitintills trofast kämpat. Sannolikt skulle mitt affall också verka moraliskt nedslående på den unga fosterländska litteraturens vänner, liksom åter dess fiender skulle fröjda sig att se representanterna för denna litteratur sälja sig i fremmande tjenst. — — — *Hvad helst än må blifva min lott, så är jag för min del alltid lugn och förnöjd, så länge jag förblir trogen min vetenskap och mitt fosterland.*» Men äfven inom fosterlandet skulle snart ett fält för Castréns verksamhet öppnas. Vid pass ett år efter hans återkomst till hemlandet inrättades nämligen vid Finlands högskola en profession för landets eget språk och fullmakten till denna plats öfverräcktes åt Castrén den 14 Mars 1851 i Helsingfors af universitetets dåvarande kansler, storfursten Alexander. Den glädje och lycka, som härigenom bereds Castrén och hans fosterland, blef dock ej af lång varaktighet. Hans föregående mödor och ansträngningar hade brutit hans helsa och redan den 7 Maj 1852 kallades han hädan efter fyra månaders svår och prövande sjukdom. En stråle af ljus hade likväl spridd sitt sken öfver hans lefnadsafton. År 1850 om hösten hade Castrén ingått äktenskap med Nathalia Tengström, och i detta äktenskap »funnit den husliga sällhetens och trefnadens oskattbara lycka, förutom hvilken all menskelig fröjd och ära saknar sitt egentliga värde».

»Såsom enskild person var Professor Castrén», — heter det i Carl Gustaf Borgs lefnadsteckning öfver honom — »finkänslig, ädel, högsint; något sluten emot fremmande, men destomer öppen och fri ibland sina bekanta. Det djupaste allvar, paradt med ett godmodigt löje, en lekande satir, utgjorde hufvuddraget i hans karakter. Flit var hans lif, oaffåtlig sysselsättning hans käraste nöje*). Hans ihärdighet besegrade allt, hans uppoffrande mod trotsade hvarje farlighet och möda. Öfvertygelsen om vigten af den sak, för hvilken han verkade, ingaf honom krafter att trygg arbeta för densamma, och medvetande af väl uppfyllda pligter gjorde hans sinne oförfäradt och lugnt. — Men han var armodets son, och hade största delen af sitt lif kämpat med fattigdom och brist; hade dessutom slagit in på ett fält, tungt och oländigt att bearbeta, ett fält, för hvilket han, länge missaktad och nedsatt, först på senare tider kunde väcka något allmännare intresse, något större anseende, och vi må ej undra deröfver, att hos Castrén hade utbildat sig en yttre sträfhets och styfvare hållning,

*) Äfven under sina resor var Castrén, på hvarje ort der han stannade, i 14 å 16 timmars tid dagligen fäst vid sitt arbete.

samt en benägenhet att se världen och menskligheten i en mörkare dager; att han led af en viss vemodig åsigt af lifvet och gerna tog hvarje sak från dess dystrare sida, äfven då, när han med en munter satir behandlade densamma. — Fosterlandet var hans dyraste tanke, hans käraste föremål, och ingen var så ringa blott han älskade detsamma, att icke Castrén genast uppmuntrande stod vid hans sida, icke såsom en tryckande öfverman, utan såsom en deltagande broder och vän.»

Men »hvilket var då för oss det stora värdet af hans lif?» frågar Johan Wilhelm Snellman i de minnesord, han talade vid Castréns graf den 12 Maj 1852, och svarar derpå:

»Han lefde för vetenskapen! Det hafva många gjort och göra, ehuru få med samma hängifvenhet som han. Hans vetenskapliga verksamhet var storartad och omfattande; dess mål var det högsta, den vetenskap, han idkade, kan för sig uppställa. Ringa är deras antal, som kunna ställa sig ett mål; än ringare deras, som hinna det. Genom uppoffringar, dem vi alla känna, hade han tillförsäkrat sig, hade han förvissat oss, att målet af honom skulle uppnås. Utmärkt öfver vanligt menniskolif är allt detta. Utmärkelsen delade Castrén dock häri med andra.

»Men hans ingifvelse hade ledt honom på en väg, der intresset för den vetenskapliga forskningen sammanföll med fosterlandskärleken, der hvarje hans framsteg var ett steg mot Finlands framtid. Hans vetenskapshåg var icke den s. k. kosmopolitiska, som gör hjertat tomt och kallt och lärer vetenskapsidkaren trivas i hvarje luft. Hans håg sög sin näring ur fosterjorden, lik de plantor, hvilka under hvarje annan himmel, än deras egen, vissna och förgås. Ur vår fattigdom hade han funnit den ädelsten, som af hans hand skulle få sin plats bland jordens största, jemlik med dem i klarhet och glans. Han ville ställa vårt, vår stams ringa, glömda språk, der det inför vetenskapen skulle ega jemnbördig talan med jordens mest bildade nationers. Deri var han ensam, utan like bland oss, utan medtäflare hos utländningen. Det fält, han eröfrat, tillhörde honom ensam. Ingen man finnes, ingen här, ingen der, som förmår upptaga hans verk, der han lemnat det. Att han fann detta fält för sin verksamhet — att han ensam påfann att lära världen känna något, som endast en finne kan lära dem — detta var hans snille!

»Men hans snille var sålunda ett med hans kärlek till fosterlandet. Denna kärlek ledde hans steg till banan, han så djerft beträdde. Den fasthöll hans forskning vid finska stammens språk

och öden. En sådan hängifvenhet felar icke att bära sin frukt; och dess frukt var för honom det storartade vetenskapliga mål, som småningom tedde sig för hans blickar. Kunskapen om finska stammens språk och öden var icke mera hans forsknings slutpunkt, denna kunskaps framläggande för världen icke hans sista syfte. Han ville begagna den som medel att jäfva häfdvunna oriktiga åsigtter i språkvetenskapen i allmänhet och i historien. Han ville sålunda icke blott gifva finska stammen dess rätta plats i folkens stora familj, utan för första gången tillkämpa finska namnet ett sjelfständigt rum i vetenskapernas historia.

»Detta ville han. Han behöfde, för att sätta sin vilja i verket, endast ett längre lifsmått. Försynens råd var, att det icke skulle honom förunnas.»

»Ett mera djupt sorgligt öde kan icke för en menniska finnas.

»Vi se ett lif af möda och ansträngning och uppoffringar, sådana knappt någon vetenskapsidkares lif har känt dem. Frukten deraf: ett förråd af vetande, som blott behöfde antaga vetenskapens form, och en djuptänkt ledande princip, ur hvilken denna form skulle framgå. Och nu — dödens kyla, der den ordnande och gestaltande anden hade sin boning — förlamad den hand, som skulle fullborda verket. Hvar finnes ett hjerta, som icke klagar öfver detta öde af ett, så vidt människoblick förmår se, delvis förspildt stort och ädelt lif» *). (Forts.)

W. L.

*) Den fullständigaste beskrifning öfver Castréns resor finnes i hans efterlemnade skrifter, hvilka efter hans död utkommit under titel »Nordiska resor och forskningar af M. A. Castrén», till hvilket arbete vi få hänvisa dem, hvilka önska taga närmare kännedom om dessa ovanliga färder och pröfningar. För dem, hvilka önska en mindre utförlig skildring af Castrén, rekommendera vi det förträffliga arbetet: "Castréns lefnad".

Red.

56. Det gamle Chatol.

Hvor tydeligt staaer Bedstefaders Huus ikke for min Erindring med sine store klare Ruder og Slingroserne opad Muren! Hans eget Værelse var en munter Hjørnestue, fuld af Malerier. Midt paa den ene Væg stod et underligt gammelt Chatol; det var guult, og havde en skraa Klap indlagt med tre sorte Stjerner. De store Skuffer nede vare forsynede med Ringe til at trække ud og kunstige Nøglehuller. Ovenpaa det stod altid en Vase friske Blomster; et tilsløret Billede hang over det; det forestillede Bedstemoder i hendes unge Dage, vidste vi, men havde aldrig seet det.

"Jeg holder af det gamle Chatol", sagde min ældste Søster en Dag, idet hun lod Haanden glide henad det, "jeg tænker det har en Historie og kunde fortælle Noget, hvis det vilde."

"Vistnok har det en Historie, lille Johanne, Du har ikke gjættet feil!" — Bedstefader havde hørt hende fra Haven, og stak nu Hovedet ind af det aabne Vindue — "derfor skal det ogsaa nedarves i Slægten og holdes i Ære; jeg ønsker ikke, det skal faae Plads i Skammekrog eller Pulterkammer, er det end aldrig saa gammeldags og grimt. — Det glæder mig, at Du holder af det, og jeg finder det rimeligt, at I gjerne ville kjende dets Historie, der knytter sig underligt til min Historie og danner ligesom Vendepunctet i mit Liv. — See nu, Börn, her er jeg! tag Plads hvor I kunne bedst, — det var ret. Nei, I skulle ikke hente Bedstemoder, hun er nede i Haven med Eders Forældre og de mindste Smaa, det er som det skal være."

Bedstefader slog Ild paa sin Pibe, satte sig magelig tilrette og begyndte:

"I vide jo nok, Börn, at min Fader, Oldefader, var Læge. Det var en dygtig og ivrig gammel Herre, der elskede sin Viden-skab og sin Gjerning, og offrede denne alle sine Kræfter. Han var en Mand af faa Ord, der fordrede at blive adlydt, og ogsaa blev det. Han holdt af at lade haard, og der var stundom Spot paa hans Læber, naar der var Medynk i hans Hjerte. Jeg troer nok der var noget eget Æggende i hans Maade, som drev Folk

til at anstrenge sig for at vinde hans Bifald, enten det nu var ved at vise Taalmodighed eller paa anden Viis. — Moder var en af disse gammeldags Huusfruer, der styrede sit Huus, saa det gik som et Uhrværk, men hun havde ogsaa et Øie paa hver Finger og Tanke for Alt. I de lange Vinteraftener snurrede Rokken i Dagligstue, som i Pige-kammer, og Skabene bugnede af Linned. Hun var en høi, anseelig Kone, der hver Søndag gik i Kirke i stiv Silkekjole med nedslagne Øine, Psalmebog i Haanden og Pigerne bag efter sig. Ønskede man et Raad af Moder, fik man et veloverveiet og godt, trængte man til hendes Hjælp, fornam man ogsaa snart, at Hjertet sad paa rette Sted. Mellem disse Forældre voxede jeg op. Moder forkjælede sin Eneste, Fader søgte at hærde ham, saa maatte det Ene bøde paa det Andet. Da jeg havde faaet de to første Examina, skulde jeg vælge min Vei. Fader stemte for Læge eller Jurist, Moder for Læge eller Præst. Selv vilde jeg ikke være Læge, og havde heller ingen Lyst til noget andet Studium. Jeg var netop dengang bleven forelsket — nei, nei, ikke i Eders Bedstemoder, vi ere endnu ikke saa langt — i en lille mørk, siggroet *) Mølledam, hvori Andemaden svømmede og et forgroet ludende Piletræ spillede sig. Den laae nogle faa Skridt fra vor Sommerbolig, og jeg pleiede at studere den i alle Belysninger, fra den første til den sidste Solstraales Skjær, ja selv i Maaneskin. Møllehjulet klappede, og det hvide Skum brød sig over Hjulet; jeg var aldeles fortryllet, eller rettere fortroldet. Af en Ven, der var Landskabsmaler, havde jeg faaet en Smule Underviisning, og, efter hans Mening, gjort gode Fremskridt. Jeg vilde nu ogsaa være Landskabsmaler, det var mit Kald, og saa viste jeg mine Udkast til Fader, der rystede misbilligende paa Hovedet, og til Moder, der foldede sine Hænder i stum Beundring. "Naturligviis forstaaer hun sig bedst derpaa", tænkte jeg, istedetfor jeg burde have tænkt: Kjærlighed gjør blind. Undertiden sad en lille Vogterdreng ved Dammen og fiskede Skaller*). "Jös Kors", sagde han en Dag, idet han vendte sit godmodige, rödmossede Ansigt med de polidske Øine op imod mig, "at Nogen kan have Lyst til at male den grimme Pyt." Jeg dreiede mig harmfuld bort, men fik dog et stærkt Indtryk af Barnets karakteristiske Ydre.

Saa toge vi da til Byen, men Mølledammen fulgte; jeg arbeidede paa den om Dagen og drömte om den mangel Nat.

*) Bevæxt med säf.

**) Stenstampa.

"Tiden gaaer", sagde Fader en Efteraarsdag, idet han kom ind paa mit Værelse og stillede sig bag Staffeliet, "og vi gaae med, den ene Dag tager den anden."

"Vilde Du blot lade mig reise, Fader."

"Til hvad Nytte?"

"Du har jo selv saa tidt sagt, at man bör følge sit Kald."

"Men man kan tage feil af sit Kald."

"Julius mener dog, og han forstaaer det, at jeg har ualmenkelige Anlæg. — Ved Uddannelse —"

"Aa ja vist", Fader afbrød mig ivrigt, "ved Uddannelse kan Du maaskee opnaae at blive en ret taalelig Middelmaadighed, en Kunstner af tredje eller fjerde Rang. Gaaer din Ærgjerrighed ikke høiere, er det jo godt; hvad mig angaaer, vilde jeg hellere være slet og ret Haandværksmand og Mester i mit Fag." Han gik hurtigt ud af Stuen.

Hjertet brændte i mig, Börn! Harme, Ærgjerrighed, Modløshed strede om Herredømmet i mit Sind. Havde han dog maaskee Ret?

Jeg saae paa mit Arbeide. Skummede og perlede Vandet nedad Hjulet, som det skulde? nei, koldt og dødt flød det. Og Sivet, böiede og svaiede det for Vinden? nei, stivt og stridt deelte det sig i Midten; det Levende, Bevægelsen manglede. — Havde Fader seet paa det med onde Øine, eller havde jeg för været forhexet!

Det var just ikke i den gladeste Stemning jeg den dag kom ind til Middagsbordet. Moder mærkede det, hendes Øie hvilede kjærligt og bekymret paa mig. Efter Bordet slog Fader mig paa Skuldren: "Godt Ord igjen, min Dreng! — men Livet er for kort til at spildes paa unyttige Forsög, tænk derover; naa, vi ville lade Dette hvile. — Kan Du hjælpe mig lidt i Eftermiddag, Emil? jeg vil ordne Böger og Papirer; de voxe mig over Hovedet. See, dette Skrummel har jeg kjøbt, her kan pakkes en heel Deel i."

Det stakkels Meubel, som fik denne lidet smigrende Benævnelse, var intet andet, end vort kjære gamle Chatol. Det tog sig kun daarligt ud dengang, Kanterne vore stødte og Poleringen afslidt. Jeg lukkede Klappen op og begyndte, mørk i Hu, paa Arbeidet. Da, ja hvorledes det gik til, kan jeg ikke saa nöie sige, jeg troer næsten mit Ærme tog fat i en Splint, nok er det, jeg fölte en ubetydelig Revne i Træet. Næsten uden at tænke derved satte jeg Neglen i og trykkede til. Bunden gav strax efter, eller rettere, den överste, dobbelte Bund gled tilside,

og et hemmeligt Rum kom tilsyne. En stor guulagtig Papiirconvolut laae deri; den var omviklet med grøn Silketraad, og udenpaa stod skrevet med afblegede, men dog tydelige Bogstaver: "En Nödskilling til min kjære Datter Johanne Margrethe." Hvad var dog Dette? jeg viste Fundet til Fader, og vi raadsloge.

En Nödskilling stod der; maaskee trængte Vedkommende haardt til den, Tiden turde ikke spildes, jeg paatog mig at udfinde rette Eiermand.

"Lad Pengene blive", böd Fader, "og gjør mig ingen Dumheder. Det gjælder Familiepapirer, kun Familiepapirer, indtil Du er fuldkommen vis paa at have truffet det rette Spor. Her er Meubelhandlerens Adresse; han maa sige Dig af hvem han har kjøbt det. Husk saa: Johanne Margrethe!"

Meubelhandleren havde kjøbt Chatollet af nogle gamle Damer. Hans smaa plirende Øine gnistrede af Begjærlighed. Hemmelige Rum, og han havde ikke ahnet det! Familiepapirer! jo vist, Penge, naturligviis, Penge!

De gamle Damer boede höit oppe i Store Kongensgade; jeg ringede længe, för der blev aabnet, men det rørte sig gjentagne Gange ved Dören: de tittede bestemt ud paa mig gennem Nöglehullet. Endelig kom et skikkeligt, men skræmmet Ansigt tilsyne, to dito holdt sig i Baggrunden. "Hvad vilde jeg?" — "Sagen dreier sig om et gammelt Chatol", begyndte jeg. Det havde de solgt, de havde ingen Plads til det. Jeg nævnede Familiepapirer. "Familiepapirer, Vorherre bevares!" den Ene saae paa den Anden, som beskyldte jeg dem for noget Ondt; Dören gjorde Mine til at lukke sig for min Næse. Det var en latterlig Scene, jeg veed ikke rigtig, om de holdt mig for en Tyv eller en Politispion.

"Undskyld, et Øieblik endnu, hedder nogen af Damerne Johanne Margrethe?"

"Nei, nei!" deres Øine udvidedes af Forfærdelse, og Dören faldt i. Det lykkedes mig dog at faae Navnet opraabt paa den Meubelhandler, af hvem de, for et Par Aar siden, havde kjøbt Chatollet. Han boede i den anden Ende af Byen, og jeg begyndte at blive kjed af min Opdagelsesreise. Det varede længe, för den gamle tunghöre Mand kunde forstaae hvad jeg sagde, og endnu længere, för han kunde erindre hvad det var for et Meubel. Protocolen togës til Hjælp, og saa udfandt han omsider, at Chatollet med de tre Stjerner paa Klappen — tillykke huskede jeg dette Mærke — var kjøbt paa en gammel Frues Auction; hendes

Datter, en Officierssenke, boede i Sölvgade. Det forekom mig, at jeg endelig fik Traaden ihænde, men ak, Damen var flyttet.

Naa, Börn, nu blive I nok utaalmodige? ja jeg blev sandelig ogsaa utaalmodig. Endnu et sidste Forsøg, saa vilde jeg gaae hjem, Mörket faldt allerede paa.

Det opgivne Huus var høit og stort. Værten boede i Stuen; han var Friseur, og et skrækkeligt Skabilkenhoved *) med Kröller, tilstudset Skjæg og opadvendte Øine stod i Vinduet. Jeg besluttede at forespørge der, før jeg gik op paa fjerde Sal, hvor Fru Steen skulde boe. En lille forkröben Tjenestepige tog imod mig. "Vil Herren vente et Øieblik, bad hun, og forsvandt, før jeg kunde faae mit Spørgsmaal fremført. I Sideværelset var der Lys, Dören stod paa Klem, jeg hørte Saxen gaae, klip, klip, ellers var der død stille, klip klip, det blev ved i en Uendelighed.

"See saa", det var en grov, selvbehagelig Stemme, der talte, "imorgen skal Qvitteringen for Qvartalet komme op."

Et Øieblik efter smuttede Noget gennem Stuen, lige forbi mig, men det skete saa hurtigt og saa lydlöst, at jeg ikke kunde besinde mig paa, hvad det egentlig var jeg saae eller hørte. Jeg reiste mig imidlertid og gik ind i det oplyste Værelse. Der stod Frisøren, en lav, svær Mand med dybtliggende Øine, ivrig beskæftiget med at ordne en Mængde lige afklippede lange, glindsende, castaniebrune Kröller. Udyret — jeg kalder ham et Udyr, Börn, for mit Blod koger, naar jeg gjenkalder mig denne Scene — veiede dem i Haanden og beregnede hvad de kunde indbringe. Konen kom ind i det Samme; hun havde dog et menneskeligt Hjerte, thi hun sagde: "Aa Petersen, hvor kunde Du nænne!" derpaa tilføiede hun undrende, "at tænke sig alt det Haar paa eet Hoved."

Paa min Forespørgsel fik jeg et tilfredsstillende Svar, Fru Steen boede her i Huset, men hun var meget syg og havde været det længe.

Det var rigtig gaaet tilbage for dem, sagde Konen, de havde havt det saa godt og levet saa pænt. Frökenen gav Timer i Claveerspil og tjente mange Penge, men nu, det sidste Aar, kunde hun ikke forlade Moderen, og flere Udgifter og færre Indtægter er en slem Ting. Hjertet kan saamænd blöde i En, saadan en yndig Pige hun er. — En Taare stjal sig nedad Konens Kind, Manden rystede skinhelligt paa Hovedet. Jeg kunde have qvalt ham!

*) Perukstock.

"De skulde da ikke tilfældigt vide Fru Steens Fornavn?"

"Jo vel", Friseuren nikkede opmuntrende til mig, det stod i Leiecontracten, han vilde see efter: Johanne Margrethe Steen.

Johanne Margrethe! jeg fløi opad Trapperne, dog hvad kunde det nytte, jeg var jo alligevel kommen for seent.

Dören blev aabnet af en meget ung, bleg Pige; hun holdt et Lys i den ene Haand, et lille hvidt Tørklæde var knyttet om Hovedet, det kort afskaarne Haar laae glat om den klare, rene Pande, de store mørke Øine saae spørgende paa mig. Hvor de vare dybe disse Øine og sorgfulde og fromme! jeg glemte reent Anledningen til mit Komme, indtil hendes sagte: "De er vist gaaet feil", bragte mig til mig selv. Forklaringen tog ikke lang Tid, den blev given paa Dörtrinet med dæmpet Stemme, af Hensyn til den Syge.

Bedstemoderen havde gjerne villet sagt Noget paa sit Yderste, men kunde ikke faae Ordene frem; det havde da vistnok været Dette. Om jeg havde Pengene med mig?

"Nei", hun saae skuffet ud. O, de trængte vist haardt, jeg lovede öieblikkelig at bringe dem.

Det gik dog ikke saa let; Fader vilde have ordentlig Beskeed, sættes grundigt ind i Sagen.

"Lad mig selv gaae", sagde han endelig, idet han reiste sig og stak Convoluten ind paa Brystet, "en Læge kan maaskee være til Gavn."

"Blot Du var kommen tidsnok til at forhindre Offret", klagede Moder, "det arme Barn! fortæl mig lidt om hende, Emil, hvorledes saae hun egentlig ud?"

"Aa, hvorledes skulde hun see ud, mat og medtagen naturligviis." Underligt nok opirrede Moders Spørgsmaal mig, og jeg gik ind paa mit Værelse, for at undgaae dem.

Lidt efter sad jeg med Blyant og Papiir ved min lille Lampe; Haanden gik næsten uvilkaarligt, som ledet af en indre Magt. Og Billedet voxede, det var hendes Ansigt, det var hendes Øine, de saae paa mig, ja, Börn, de saae paa mig, som hun havde seet. Fordybet i mit Arbeide, mærkede jeg ikke Faders Indtrædelse, haus Stemme vækkede mig.

"Naa, jeg var der da, og Alt havde sin Rigtighed. En söd lille Pige, men skammelig overanstrengt; sin Livskraft har hun givet hen, som sit Haar, dog det kan vel oprettes, hun har jo Ungdommen. Jeg har nu skaffet dem en Vaagekone og givet nogle Anviisninger. For den Syge er der ingen Redning, des-

værre; Lægen har gjort hvad han kunde; hun lider egentlig ikke, men svinder hen. — Naa, saa blev Convoluten da aabnet; den indeholdt sexhundrede Daler i Obligationer. Den unge Pige bad mig gjemme dem og foreløbig forstrække hende med tyve Daler; stakkels Lille, hun lod til at være meget venneløs. — Men Du hörer jo kun med halvt Øre, Emil, hvad har Du der?

Fader skjöd min Haand fra Papiret og holdt, med en halv foragtelig Mine, den lille Tegning hen for Lyset.

"Guds Död", udbröd han pludselig, idet han maalte mig med sit fulde, klare Blik, "Dette seer ud efter Noget."

Han betragtede det igjen. "Gjør det færdigt og faa det paa Udstillingen, min Dreng, saa kunne vi tales ved."

Endnu i Døren vendte han sig om: "Disse Par Streger ere mere værd, end alle dine Mölledamme tilsammen!"

Hvad jeg fölte, kan ikke beskrives; det var som vaagnede der Noget i mig. En Fugl, der pludselig mærker, at den har Vinger og kan bruge dem, maa være saaledes tilmode.

Gjør det færdigt, faa det paa Udstillingen, havde Fader sagt. Jeg saae paa Billedet, o nei, nei, det vilde jeg ikke! der stod hun bly og stille som en lille Nonne, og jeg skulde drage hende frem for Alles Blikke? aldrig!

I samme Øieblik fik jeg en lys Idee, greb et Stykke Papiir og tog igjen fat; nu gjaldt det Fader.

I kunne ikke tænke Eder min Henrykkelse, da det lykkedes, og den Gamle reiste sig fra Papiret, lyslevende med sit kloge, gennemtrængende Blik, sin tillidindgydende Mine, sin hele kraftige, dygtige Personlighed. Jeg sprang op, sikker paa mig selv, vis paa mit Kald og min Fremtid. Det var Mennesket, Mennesket, som jeg elskede og forstod, jeg skulde gjengive.

Glade Syner og store Planer drøge gennem Sjælen, medens jeg gik op og nedad Gulvet Time efter Time. Lampen brændte mat, det var allerede Daggry, da jeg standsede. Endnu engang betragtede jeg det lille Billede af hende. Det var som de dybe Øine saae mig ind i Sjælen, og jeg blueedes. Medens jeg drömte stolte Drömme om Hæder og Ære, havde hun vaaget stille ved Moderens Leie. Den Höiestes Velsignelse være over hende!

Klokken var neppe syv, da jeg stormede ind til Fader. Han var ikke ganske færdig med Paaklædningen, og vendte et fortrædeligt Ansigt imod mig. Det oplaredes dog strax, da jeg rakte ham Udkastet.

"Hvorledes? — ah!" han betænkte sig et Øieblik, "naa, jeg er vel nødt til at staae en Time för op herefter, at jeg kan faae Tid til at sidde for min Herr Sön."

Der var noget forunderlig Styrkende i denne ubetingede Anerkjendelse, netop af ham, der för havde bestridt mine Anlæg.

Det var en glad Tid, Börn, en Haabets Tid. Jeg arbeidede af hele min Kraft paa Faders Billede, og det voxede frem Dag for Dag, og blev ham. —

"Hvorledes er det med Fru Steen", spurgte Moder en Middag, "Du gaaer der jo jevnligt?"

"Det er snart forbi."

"Og hvor vil Datteren saa hen?"

"Hun veed det neppe selv, lille Stakkel! — Moderens Broder er Præst i Nærheden af Skagen; han har syv Börn og vil gjerne have hende til Lærerinde for de störste. Faderens Søster er gift med en Sysselmand paa Island, der vil hun ogsaa være velkommen. — Gaaer det efter mit Hoved, tager hun den förste Tid til os, og seer at komme lidt til Kræfter, för hun bestemmer sig."

"Der mödes vi, Fader", sagde Moder glad, "det var netop mit Önske. Det Barn har faaet Plads i mit Hjerte, skjönt jeg aldrig har seet hende."

En fjorten Dage efter sad hun i vor Dagligstue, stille og bleg i sin sorte Dragt. Moder var meget omhyggelig og kjærlig, og hun saare taknemmelig. Da Fader kom ind, lysnede hendes Ansigt, han havde jo kjendt hendes Moder; der var et Beröringspunkt imellem dem. Hun gik ham imöde, rakte ham begge sine Hænder, og brast saa i Graad.

"Græd kun, Barn, det skal have Luft", Fader lagde kjærligt Armen om hendes Liv, "græd kun, her er De hjemme."

Hun kæmpede dog tappert, trængte Taarerne tilbage og holdt Sorgen for sig selv. Til Moders Bemærkninger havde hun altid et venligt Ord, ja, selv et Smil, saadan et bedröveligt lille Smil, det skar mig ordentlig i Hjertet.

Hun havde vel været en Maanedstid hos os eller lidt mere, da jeg en Dag traf hende og Fader inde paa mit Værelse. Han havde viist hende sit Billede, og hun saae oplivet ud.

"Jeg holder dog ikke rigtigt af det", sagde hun dæmpet til mig, "Deres Fader har et varmere, venligere Udtryk, ikke dette satiriske Blik."

"Naar han seer paa Dem vistnok ikke, men naar han seer paa Andre, paa mig for Exempel."

Hun rystede vantro paa Hovedet. Det traf sig imidlertid saae heldigt, at den gamle Herre netop ved Middagsbordet var i sit spottelystne Lune. Jeg saae Johannes Blik hvile paa ham, derpaa fangede jeg det. Hun rødmede og smilede, slaaet af Ligheden.

Omtrent ved samme Tid blev Stuepigen, Moders høire Haand, syg; det gav endeel Bryderi og Forstyrrelse i Huset, og Johanne tilbød sin Hjælp. Moder, der indsaae, at her var et godt og naturligt Middel til at adspredde den unge Pige, lagde strax Beslag paa hende, og vi saae med Glæde, at Rødmen, lidt efter lidt, kom tilbage, og med den Livligheden. Sorgen var lige stor og dyb, men hun hengav sig ikke udelykkende til den. Livet begyndte at faae Interesse igjen, hun var jo nyttig. Moder kunde ikke noksom fremhæve "hvor godt Hænderne sad paa hende". Efterhaanden overlodes alle en Datters smaa hjemlige Pligter til hende.

Udstillingstiden nærmede sig nu med stærke Skridt. Jeg havde to Billeder færdige; det ene var naturligviis Fader, men det andet, kunne I gjætte hvem det andet var? — ingen Anden end min gamle Ven, den lille Fisker fra Mølledammen. Der stod han med sine Træskoe, sin sribede Vest, sin røde Hue, sit polidske Ansigt. Snören holdt han i Haanden og satte netop, i bedste Ro, Madding paa Krogen.

Vi vare Alle dygtig spændte i den Tid, Fader ikke mindst, skjönt han skammede sig ved at tilstaae det. Det gik dog ikke alene godt, men langt, langt over Forventning. Roes og Anerkjendelse strømmede ind; jeg böiede mit Hoved, det var næsten for meget.

Johanne tog levende Deel i mine Triumpher, dog, forekom det mig, snarere for Faders, end for min Skyld, og det ærgrede mig lidt.

En Dag havde jeg været i stort Selskab og kom hjem, ærlig talt, ganske opfyldt af mig selv. Min Skaal var bleven drukket, og de smukke Ting, man havde sagt, klang endnu for mit Øre.

"Det svimler da vel aldrig", spurgte Fader tørt. "Hör, min Dreng", vedblev han med Hjertelighed, "Dette duer ikke. Jeg tænker det er bedst vi gjöre Udveie til Reisen. — Du har Meget at lære, Emil, först og fremmest, hvor lille Du er. Og lad mig

see, Du stikker Dit Maal höit, at Du kan have Noget at voxte efter."

Der var Mening i den Tale, og den bragte mig til Fornuft. Jeg vilde dog nödig reise, saalænge Johanne var hos os, og vovede at gjøre en Invending.

"Skal det være netop nu, Fader?"

Han saae mildt paa mig: "Jo fastere Du er knyttet til Hjemmet, jo tryggere sender jeg Dig ud i Verden."

Det var Alt hvad han sagde, men nu vidste jeg, at vor Forening havde hans Samtykke og Bifald.

Der blev hurtigt truffet Forberedelser til Reisen; Moder fik travlt, og Johanne hjalp hende. Naar jeg saae hende sysle saa qvindelig yndigt i Hjemmet, saa datterlig i sit Forhold til Fader og Moder, kunde det næsten forekomme mig, som var hun allerede min. I saadanne Øieblikke bragte hendes rolige Mine mig dog snart til Besindelse; hun omgikkes mig med utvungen Lige-fremhed, og havde ikke fjerneste Ahnelse om, at hun var mit Hjertes udkaarne Brud. Der var undertiden noget meget Piinligt i Dette, og jeg mistvivlede stundom, om det vilde være mig muligt at vinde hende.

En Aften traf jeg Moder i Taarer; Johanne stod hos og tröstede.

"Det vil blive et stort Savn for Deres Moder, naar De reiser", sagde hun blidt. Moder havde forladt Stuen.

"Gud skee Lov, at De er her", löd mit Svar.

Hun saae op: "Jeg reiser snart, Deres Forældres store Godhed er allerede bleven misbrugt for længe."

"Höflige Ord", svarede jeg spögende, "der skulle dölge, at De kjeder Dem. — Men jeg maa indrömme, det er höist naturligt, at De kjeder Dem i dettte eensomme gamle Huus."

"O nei, jeg holder netop af dette Huus; Stilheden og hele Livet her gjør mig godt. — Kunde jeg ikke snarere tale om höflige Ord, som skulle dölge den Velgjerning, der vises mig." —

Endelig oprandt Afreisens Dag; Moder tog Afsked med mig i Hjemmet; Fader og Johanne fulgte til Skibet.

"Gud velsigne Dem", sagde hun inderligt, og gjengjældte mit Haandtryk.

Saa stod jeg da paa Dækket og vinkede hen til dem; hun stöttede sig saa tillidsfuldt til Faders Arm og viftede igjen. Og jeg saae paa ham, og mit Bryst svulmede af Ønsket om at bringe det vidt, gaae frem, faae et Navn; og jeg saae paa hende, og

forstod, at der dog var noget Andet, noget langt Vigtigere og Höiere, at leve for; og Tanken vendte indad med ydmyg Bön om at blive god. See saaledes er det givet en reen og from Qvinde, uden alle Ord, at minde En om det ene Fornödne.

Og det gik som Fader havde spaaet, jeg lærte snart at blive lille, ganske lillebitte, og jeg stak mit Maal höit, saa höit, at den hvidhaarede Olding endnu ikke har naaet det, skjönt hans hele Liv har været en ærlig Stræben derefter.

Det var en arbeidsom og lykkelig Tid, trods Længsel og Uro. Fra Hjemmet fik jeg stadige og gode Efterretninger. Johannes Reise til Island eller Skagen var opgivet; hun havde endelig indseet, at hendes Velgjörere — saaledes kaldte hun dem — virkelig trængte til hende.

Jeg fik mange Bestillinger, flere, end jeg kunde overkomme, Pengene strömmede ind.

Johanne havde engang talt om, hvor skjönt det maatte være at kunne gjöre godt, og dobbelt skjönt for Den, der selv havde seet Nöden Ansigt til Ansigt. Hun skal gjöre godt, tænkte jeg nu, hendes Haand skal skabe Velsignelse rundt omkring sig, og saa lagde jeg en lille Sum hen til dette Brug af hver Indtægt. Og i den Tour er det blevet, Börn, endnu den Dag idag maa jeg skatte til Bedstemoder.

Efter to Aars Forlöb kom jeg hjem med Sjælen opfyldt af Skjönhedsindtryk, Kofferten af Malerier, Skizzer og Udkast. — Det var Foraarstid, Bögen var nylig sprungen ud, de grønne Kyster vinkede velkommen. Mit Fædreland var deiligt, velsignet! al den fremmede Herlighed kunde ikke veie op mod dets hjemlige Ynde.

Der gik mange Tanker gennem Sjælen dengang, overvældende Tanker. Hvor underligt havde Vor Herre fört mig, hvor naadigt havde Hans Haand holdt mig oppe!

Naa, det var en Lyksalighed at see dem igjen: Fader, Moder og Hende! og hvor hun var deilig! det rige, brune Haar lokkede sig igjen om det lille fine Hoved, paa Kinden blomstrede den fagre Rose, og Øiet, ja Øiet var dugget af Glædestaarer for min Skyld.

Tre Maaneder efter flyttede et lykkeligt Brudepar ind i dette Huus. Fader havde ladet det gamle Chatol, som jeg skyldte saa meget, istandsætte og oppudse, det og Huset vare hans Brudegaver. — Og nu kunne I vel nok tænke Eder, Börn, hvad det er for et Billede her hænger." Bedstefader drog vaersomt Slöret fra Portraitet.

O, ja, det var Bedstemoder, ung og yndig, men dog den samme Bedstemoder, vi kjendte og elskede. Et lille hvidt Tørklæde var knyttet under Hagen; man saae tydeligt de afklippede Haar ved Tindingerne; Ansigtet var saa blegt og fiint, saa rørende; de fromme, forunderlig dybe Øine saae En lige ind i Hjertet.

"See, saadan var hun", endte Bedstefader, "Gud velsigne Eder, I Smaa, at I maae komme til at ligne hende i selvfornegtende Kjærlighed."

J.

Forf. til *En ung Piges Historie*.

57. Bref om högskolan och qvinnan.

Stockholm d. 1 Dec. 1869.

"Qvinnans väsentliga uppgift är att vårda den heliga elden på hemmets härd", säga oss de vise. Möjligen hade vi kunnat säga oss detsamma sjelfva; men med äkta qvinnlig blygsamhet skjuta vi erfarenhetens och det sunda förnuftets intyg å sido, för att, likt "rankan kring eken", ansluta oss till den manliga visdomens högre auktoritet. Och hvem vet, käre vän, om vi ej härvid ledas af ännu en annan bevekelsegrund? "Qvinnan", läste jag nämligen häromdagen hos en lika djupsinnig som naiv författare, "qvinnan är aldrig skönare än när hon blickar upp till oss." Och hvem af oss, Evas döttrar, vill ej se så hygglig ut, som tid och omständigheter medgifva!

Alltså: "*qvinnans väsentliga uppgift är att vårda den heliga elden på hemmets härd.*" Men hvar finnes brännmaterialet? hvari består det? huru skola vi anskaffa och på hvad sätt skola vi använda det? Om allt detta säger man oss ingenting; åtminstone har icke något dylikt förjudits under den strid, som nu pågår i hithörande frågor, och hvarom du genom mig velat få litet besked.

Hvad gäller striden ytterst? frågar du, och jag har redan svarat. Ytterst gäller den nämligen det spörjsmålet: "Är det

eller är det icke kvinnans väsentliga uppgift att vårda elden på hemmets härd? innerst åter gäller den de här tillagda frågorna, eller: "På hvad sätt och med hvad medel tändes och underhålles denna eld?" Men du vill ha en ordentlig öfverblick af striden, alltifrån dess första upphof, och jag vill därför söka lägga band på den benägenhet för "saltus" i tankegången, hvarmed vi damer lära vara behäftade, och börja från början. Anledningen gaf som du väl vet den nybildade högskoleföreningen med sitt program för en blifvande högre bildningsanstalt i hufvudstaden.

Skall en högskola i Stockholm komma till stånd? Bör i så fall kvinnan der ega tillträde? och vidare: Skulle tillträdet till en dylik bildningsanstalt verka hämmande eller befrämjande på kvinnans väsentliga uppgift? Se der dagens brännande frågor, diskuterade offentligt och enskildt ur de mest olika synpunkter, alltsedan en stormakt inom pressen utkastade stridshandsken med påståendet att den blifvande högskolan och den svenska kvinnan lika ohjelpigt skulle förfela hvaradera sitt mål om de finge något med hvarandra att skaffa.

Det är, som du ser, blott ett nytt uppslag af den gamla fråga, vi och våra vänner i Tidskrift för Hemmet så ofta haft på tapeten. Särskildt känner du mina tankar i ämnet, från den tid då jag försökte besvara ditt spörsmål om hvad den nya tiden fordrar af Sveriges kvinnor. Men det är med de stora kulturfrågorna som med kulturen sjelf — de blifva aldrig färdiga. De påminna i det fallet om det sura stammorsölet på vissa stora herrgårdar, hvilket, ständigt påspäddt af årets brygd, oupphörligt undergår nya jäsningsprocesser, för att blanda och införlifva med hvarandra de nya tillsatserna och den gamla ursprungliga bottensatsen.

Tänk dig nu en sådan der stammorsbrygd i andelig måtto, der grundämnet — den ursprungliga, oundärliga, alltgenomträngande grundsatsen — är denna: "kvinnan värde den heliga elden på hemmets härd", och du har i den af den nyssnämnde stormakten framkallade skriftvexlingen blott en påspädning af den sista årsbrygden — lika väsentlig och lika oundärlig som den gamla, på nytt upprörda ursprungssatsen, om ock till en början i strid med denna.

Om nu också jag ger en släng af slefven från min enskilda lilla hembrygd, och dervid röjer något af denna svaghet i det

abstrakta — eller i hvad du, med bibehållande af min liknelse, skulle kunna kalla *idébryggeriet* — som enligt Dagligt Allehanda tillhör antalet af kvinnans älskvärda brister, så blir det din ensak, då det ju endast är på din uppfordran, som jag vågat taga till orda i den omtvistade frågan.

Och nu till saken.

Det var som sagdt högskoleföreningens program, som gaf anledningen till striden, genom de ord hvarmed det inrymde också kvinnan en plats bland den blifvande bildningsanstaltens lärjungar.

"Stockholms högskola bör blifva en bildningsanstalt äfven för landets kvinnor. Bemödanden att sätta kvinnan i lika tillfälle som mannen att förvärfva själsodling samt erforderliga kunskaper för en vidsträcktare verksamhet visa sig numera öfverallt, och ej minst i vårt fädernesland. Offentliga läroanstalter för kvinnor, om också ännu få och afsedda endast för särskilda ändamål, finnas hos oss redan upprättade, och flera förberedas. Äfven för utvidgande af kvinnans verksamhetskrets i samhället har mycket på senare tider blifvit gjordt. Man har kommit till insigt om att månget värkf, som man hittills endast ansett tillhöra män, lika väl och ofta bättre skötes af kvinnor, och framför allt att kvinnan måste insättas i sin naturliga rätt och bestämmelse, att mera än hittills deltaga i det uppväxande släktets uppfostran och undervisning. För dessa sina åligganden måste hon emellertid sättas i tillfälle att förvärfva erforderliga kunskaper, och äfven det högre kunskapsmått, som meddelas först vid högskolan. Sådant möter större svårigheter vid de i mindre städer förlagda universiteten, hvarest den talrika manliga ungdomen har sådan öfvervigt på stället, att kvinliga studerande säkerligen skola tveka att uppträda bland den, men går lättare för sig vid en högskola i hufvudstaden, der den studerande ungdomen mera sammanblandas med stadens öfriga invånare. Då härtill kommer den vigtiga omständigheten, att studerande kvinnor skola i hufvudstaden lättare ega tillgång till familjevård, anse vi särdeles lämpligt att Stockholms högskola blir en bildningsanstalt jemväl för kvinnor, hvarigenom hon skulle inom vårt land fylla ett viktigt samhällsbehof."

Detta är allt hvad i inbjudningen förekommer om kvinnan. Alla större tidningar upptogo med obetingadt bifall tanken på en högskolas upprättande i hufvudstaden. Äfven Dagligt Allehanda sade sig vara varm för idéen, på samma gång hon dock hyste stora betänkligheter rörande den föreslagna bildningsanstaltens beskaffenhet. Den hufvudsakligaste af dessa betänkligheter rörde kvinnans delaktighet i de förmåner den blifvande högskolan skulle erbjuda. Skälen för dessa betänkligheter framställdes i en ledande artikel, innehållande lika sanna som vackert

uttryckta tankar om kvinnans uppgift för hemmet, såsom innebärande "menschlighetens räddningskraft — samhällets osvikliga stöd", m. m. — tankar, mot hvilka säkert ingen kvinna har något att invända utom det, att de blifvit uppställda såsom skäl *emot* och icke *för* höjandet af hennes bildning i jemnbredd med deras, hvilkas räddningskraft hon skall blifva. *Inbjudarne*, hvilka sades vilja "förleda kvinnan att betrakta sig som en offentlig person"; *kvinnan*, som genom att lyssna till frestarne skulle komma att förakta sin rätta uppgift; *högskolan*, hvilken genom att organiseras med beräkning äfven för qvinliga lärjungar skulle förryckas från sitt egentliga mål — alla drabbades de af den anfallandes misstankar. Ja, ledd af "en sorglig erfarenhet af den menschliga naturens svagheter", ansåg tidningen blotta sammanförandet af kunskapssökande män och kvinnor i högskolans lärosalar betänkligt. Att kvinnan imellertid "icke bör rent af sakna all undervisning" medgifves dock, och föreslår förf:n derföre att man, *i stället för högskolan*, måtte anordna vissa jemnlöpande serier af föreläsningar, hvilka borde kunna, såsom hittills skett, bevistas äfven af kvinnan, utan fara hvarken för henne sjelf eller "familjens fostrande vård". Hvarför tidningen anser den menschliga naturens svagheter medföra större vådor inom högskolan än vid de af honom sjelf föreslagna tillfällena, får man gissa sig till.

Rörd af Dagl. Allehandas försvar för oss kvinnor "mot våra välmenta beskyddare", framträdde derefter en så kallad "fru J." med ett slags karrikerad kopia af tidningens åsigter, förklarande bland annat att "vi kvinnor", så gerna "krypa in i det äktenskapliga oket", att vi, för att vinna detta, öfver allt annat eftersträfvansvärda mål, nöja — och *böra* nöja oss med snart sagdt hvilken kamrat under "oket" som helst. Dagl. Allehanda lofordar "den älskvärda uppriktigheten" af dessa yttranden — ett loford, för hvars bekräftande jag å min sida endast behöfver tillägga en enda bokstaf i förf:ns slutord, läsande: *så tänker hvarje osann (står sann) kvinna*.

Att ingå den heligaste förbindelse af någon annan än den heligaste, innerligaste bevekelsegrund — gifves väl någon djupare kränkning af den sanna qvinligheten? Jag tror ingen, vare sig man eller kvinna, tvekar om svaret! I min tanke är det hem, som ej lärt sina döttrar denna qvinlighetens första grundlag, allt annat än den "högskola", till hvilken, enligt förf:n, det unga qvinliga släktet uteslutande bör hänvisas, om det ock är blott

alltför påtagligt att det utgjort den enda skola den förefigna "fru J." haft att tillgå.

Du ler kanske åt min harm, käre vän; men jag vet ock, att du vore färdig att med mig gråta öfver den qvinna, som kunde så tänka och tala, som Dagl. Allehandas insändare — om denne verkligen vore en qvinna. Allmänna meningen är dock enig uti att under den "sanna qvinnans" pseudonym se en *manlig*, representerad af någon bland dessa "små halfkarlar", om hvilka förf:n i sin "älskvärda uppriktighet" talar. Det är nämligen ingen, som icke vet, att mannen, då han är sannt och ädelt manlig, har en långt klarare blick för, och långt högre anspråk på den *äkta* qvinlighetens väsende än den nämnde förf:n.

Härmed lemna vi "fru J." i sitt värde och öfvergå till den välkända signaturen J. A. H., hvilken tog till ordet för att visa att inbjudarnes mening varit, icke att genom examensstudier locka qvinnan ut i det offentliga lifvet, utan just att öppna passande banor för de qvinnor, "åt hvilka", såsom fru J. klagar, "männen icke räcka till". En annan af inbjudarne hänvisade till programmet, hvilket hvarken sökt att framställa qvinnan såsom en offentlig person eller utforska hennes egentliga bestämmelse, utan blott velat erbjuda till hennes, så väl som mannens, fria val de bildningsmedel, öfver hvilka anstalten kan komma att förfoga. Och ännu, menar samme förf., har man dock icke hört att förvärfvandet af bildning och kunskaper anses såsom en oegentlig bestämmelse för någon menskelig varelse.

I samma anda, kort men klart och lyftande frågan till dess rätta ståndpunkt, talade Stockholmsposten. Stockholms Dagblad deltog till en början blott medelbart i striden, men detta på ett särdeles anslående sätt genom meddelande af några förträffliga uppsatser om amerikanska högskolor för båda könen.

Mot alla dessa vedersakare tog Dagl. Allehanda ånyo till ordet i en serie artiklar om "*Qvinnans ställning i samhället*". Denna uppsats innehåller, likasom den första, många ädla och sanna tankar, mången behjertansvärd varning, dock parade med mycket, som i mitt tycke är ensidigt och fördomsfullt, men derföre icke utan en viss takt, en finkänsla, värdig det höga ämnet, och blott sällan rubbad af motståndarnes, ej alltid om så fina vapen vittnande anfall. Härmed var den egentliga striden öppnad, och fortsattes under en tid med nästan dagliga skärmytslingar. Än uppträdde Aftonbladet med några kraftiga artiklar till förmån för qvinnans arbetsfrihet och sjelfförsörj-

ningsrätt; än lät dess qvicke krönikeskrifvare oss lyssna till tvänne familjefäders öfverläggningar vid toddyglaset rörande qvinnans bestämmelse att vaka vid familjehärden, på det männen ostörda måtte kunna egna sig åt det högre källarlifvets uppgifter och derefter i nattens tystnad återvända till "det stilla hemlifvet"; än åter framträdde i Stockholmsposten en qvinlig insändare, för att på ett slående sätt vederlägga en del af *Dagl.* Allehandas påståenden, och på alltför vanligt manér kringgå andra, frågande t. ex. "om med den heliga elden menades elden under kaffepannan eller stekgrytan". Slutligen upptogs frågan af en lika lugnt som hjertligt pröfvande granskare (signaturen F—n) i *Dagbladet*, med en längre artikelserie under öfverskriften: "*Qvinnans behof af högre intellektuel bildning*", skildrande så väl "makan och modren" som "den ensamma qvinnan" inom och utom hemmet.

Af alla dem som hittills uppträdt i frågan har denne förf. i mitt tycke intagit den högsta ståndpunkten, och ser också därför klarast, på en gång sansadt och fritt. Och likväl har jag ej kunnat undgå att i mitt sinne protestera mot vissa punkter af hans framställning, synnerligast i fråga om den ensamma qvinnan, samt i fråga om faran af ett, utöfver en viss gräns stegradt vetande, i hvilket senare fall jag skulle vilja tillämpa förf:ns eget motto: *för mycket vett fick ingen, ehvad han het.*

Vill du nu med mig kasta en återblick på hela striden, så se vi först inbjudarne till högskolan framstå såsom målsmän för den enkla satsen att *bildningen är ett allmänt godt*, som bör hållas tillgängligt för den andliga människan, likasom ljus och luft för den fysiska, i så rikt mått som möjligt, utan afseende på hennes bestämmelse i öfrigt.

Dagligt Allehanda deremot har slagit sig till riddare för den gamla satsen att *qvinnan uteslutande tillhör "det stilla hemlifvet"* och vid hvarje steg derutom löper fara, ej blott att bortdragas från sin egentliga bestämmelse, men äfven att gå sin sedliga renhet förlustig.

Den så kallade fru J. predikar *äktenskapet quand même.*

Aftonbladet har hufvudsakligen betraktat frågan ur *arbetsfrihetens* och *sjelfförsörjningsrättens* synpunkt; Stockholmsposten uteslutande med afseende på vigten af *intelligensens högsta möjliga odling.*

Slutligen har förf:n i *Dagbladet* velat samla och i viss mån försona dessa stridiga åskådningssätt, i det han sökt att visa,

"huru qvinnobildningen skall kunna höjas, utan att den sanna qvinligheten derpå går under", eller med andra ord: "*huru qvinnan skall kunna vinna just det mått af vetande, som motsvarar hennes blifvande kall i lifvet.*"

Frågar du nu: Hvilken af de stridande har rätt? ("fru J." undantagen, hvars dom jag tror mig redan ha fällt) skulle jag vilja svara: *Ingen har orätt.* Jag har åtminstone funnit något att lära hos dem alla, och detta oaktadt jag, som du nog förstår, ej obetingadt kan ansluta mig till någon af de grundåsigtter, för hvilka de olika kämparne stridt. Då räknar jag likvisst icke bland kämparne dem, hvilka gåfvo den ofrivilliga anledningen till striden, d. ä. inbjudarne till högskolan. Vid deras sida skulle jag gerna vilja välja min ståndpunkt för att uppkasta några nya frågor, hvilka synts mig ligga outtalade, men bestämmande under alla dem, som de olika stridsmännen framdragit. Jag skulle t. ex. vilja fråga, såsom i början af mitt bref:

Om, såsom vi litet hvar tro, qvinnans högsta uppgift är att vårda den heliga elden på familjens härd — hvar är brännmaterialet? hvari består det? huru skola vi anskaffa det? Fås det till köps och "kostnadsfritt hemfördt" såsom den maskinhuggna veden, eller skola vi taga yxan i handen och hugga på allmänningen hvad vi för tillfället behöfva? Skola vi införskrifva det från England eller åtnöja oss med det billigare affallet från våra inhemska upplysnings- och värmefabriker? Skola vi hämta en last flytande men explosivt ljusämne från Amerika eller anställa några små borrhningar här hemma på egen bekostnad och risk? Och om brännmaterialet lyckligen blifvit insamladt — hvar är facklan, som tänder? med hvad medel skola vi hålla elden vid makt? huru skydda den mot yttre luftdrag och inre luftbrist? m. m.

Slutligen skulle jag vilja sammanbinda alla dessa frågor med de nu senast så mycket omstridda, spörjande:

Kan den föreslagna högskolan blifva en af de ljus- och värme-källor, från hvilka vi skola hämta näring för elden på familjens härd?

Med andra ord:

Står den allmänna upplysningen och särskildt den högre bildningen i någon vaxelverkan med hemmet?

Hvad bildningsgrad bör i så fall qvinnan innehafva för att kunna fylla sin uppgift?

Kan i sjelfva verket någon grad af sann bildning verka menligt på ett menskligt väsende och dess uppgift?

Kan den sanna qvinligheten "gå under på", att qvinnobildningen höjes så långt de af Gud gifna anlagen tillåta? och ändtligen:

Är det möjligt att för qvinnan mera än för mannen på förhand afväga "just det mått" af vetande, som motsvarar hennes blifvande lifskall?

Dessa spörsmål utgöra nu min behållning af diskussionen om högskolan och qvinnan, och på samma gång, om du så vill, min egen påspädning på den gamla, ånyo omrörda grundsatsen.

Ville du eller några den svenska qvinnans vänner och målsmän vidare utveckla dessa frågor och söka bidra till deras rätta lösning, vore dermed mycket vunnet både för saken och dess befrare.

Hvad Red:n af Tidskrift för Hemmet beträffar, tror jag mig med visshet kunna säga, att hon, under alla förhållanden, hädanefter såsom hittills, oafbrutet skall arbeta för ett lugnt och sansadt närmande till det stora målet: *qvinnans lyftande inom hemmet och samhället till en ställning, värdig hennes uppgift att vara en "menschlighetens räddningskraft", ett "samhällets osvikliga stöd"*. Men medveten om otillräckligheten af sina egna krafter, vill Red:n, så väl af literaturen för dagen som ock af välvilliga insändare, med tacksamhet upptaga allt, som kan bidra till frågans lösning i nämnda riktning.

För min del vågar jag icke nu gå längre än jag här gjort, väl vetande att jag lider af alla dessa mer och mindre älskvärda svagheter, detta "känslornas öfverhandtagande på det rena förnuftet" — denna "svaghet i det abstrakta tänkandet" — dessa "saltus i logiken", som anses tillhöra det "f. d. täcka könets" skaplynne. Jag tillägger alltså blott en sista fråga, i det jag ånyo "blickar upp" till den manliga visdomens orakel, spörjande:

Hvad, I gode herrar och svenske män! bevisa väl alla våra luftiga tankesprång och sväfvande känslokonklusioner, om ej just behovet af den fastare tankeledning, den inbillningens rykt och ans, den jemvigt mellan känsla och förnuft, mellan tro och vetande, som högskolan skulle kunna erbjuda eder

Svenska.

58. Nytt på vår bokhylla.

Öfversigt.

Det händer ibland att man närmar sig ett föresatt mål på helt andra vägar än man först utstakat. Så Redaktionen. I stället att enligt sin afsigt lemna anvisning till nya religiösa skrifter, af hvilka någon ledning vore att hämta för en i klarhet och värma växande uppfattning af det kristna troslivet, har hon under denna årgång kommit att företrädesvis ur kristlig synpunkt betrakta de företeelser af såväl social som estetisk natur, hvilka det ålegat henne att framställa. Så t. ex. literaturen om familjen och skolan, så ock den nyare frihetsliteraturen; ja till och med studentkomedien och dess glade diktare ha fått sin belysning från samma håll. Det har skett utan beräkning, helt oafsigtligt och ofrivilligt. Om läsaren vunnit eller förlorat på att i stället för utdrag af rent religiösa skrifter få "verldsliga" arbeten uppmätta med kristlig måttstock, må han sjelf afgöra. Red:n vill imellertid under nästa årgång upptaga sin första plan och här förbereda densamma genom några flygtiga anvisningar. Främst nämna vi då *Ernest Navilles* förträffliga och vidtberömda arbete: *La vie éternelle*, en ny del af *Robertsons predikningar* i svensk öfversättning, *Pressensés Jesus Christ, sa vie, son tems et ses oeuvres*, samt *Coquerels* märkvärdiga historik af den kristna trosformeln: *Le Credo*, såsom de arbeten, hvilka vi under nästa årgång torde komma att närmare skärskåda. — I populärt filosofisk riktning hafva samtidigt tvenne skrifter blifvit oss tillsända, hvilka torde på ett rätt eget sätt belysa hvarandra, nämligen *Kristendom och kultur*, af den tyske teologen, de protesterande protestanternas välbekante chef, *Dan. Schenkel*, samt *Kultur och filosofi*, af den för sin varma sanningskärlek och trägna forskning så värderade författaren *P. Wikner*. Det senare arbetet utgöres af de förlidet år i Stockholm af förf. hållna populära föreläsningarne och bör blifva ett värderikt minne för den tacksamma publik, som åhörde dessa, samt en ersättning för dem, hvilka icke voro i tillfälle att följa den skarpsinnige tänkaren, då han i storartade bilder tecknade kulturens och filosofiens väsende, samt granskade deras inbördes förhållande. I tidskriftens nästa häfte kommer en dansk förf. att egna detta arbete en utförligare granskning än det knappa utrymmet nu tillåter oss. — *Grunddragen af den kristna trosläran*, af *S. L. Bring*, är ett arbete, som blifvit oss anbefaldt såsom värdt all

uppmärksamhet af den sjelfständigt troende och tänkande läsaren, om ock ej egnadt att utan motstånd njutas.

Bland religiösa barnböcker ha blifvit oss tillsända "*Ängsblommor åt små barn*", mot hvilka vi endast hafva att invända att de blifvit pressade i betraktelseform, i stället att lemnas friska och doftande i den lefvande berättelsen. Boken innehåller dock mycket som är godt och skall framdeles anmälans.

Slutligen kunna vi blott i förbigående nämna att allmänheten är i tillfälle att för det billiga priset af 50 öre göra bekantskap med *Den första människan — efter Jean Reynaud*, samt att, enligt hvad en bifogad notis meddelar, requisitioner å *Helvetet* kunna insändas till C. H. Fahlstedt, Stockholm. Med en ursäkt för det lilla skämt, hvartill den mindre lyckade ordställningen förledt oss, erinra vi att Jean Reynaud är en af Frankrikes mest värderade moralister från det förflutna tidskiftet och att hans arbete, hvilket vi ej hunnit genomse, därför säkerligen förtjenar en allvarlig pröfning.

Af *Böcker för Hemmet*, en förträfflig boksamling ämnad att införa det yngre släktet bland våra på en gång ädlaste och snillrikaste författare, och, som vi hört sägas, äfven bland de gammalnordiska sagoförtäljarne, hafva vi emottagit *Fredrika Bremers Grannarne*, och lyckönska alla som för en ringa penning kunna erhålla den glädje, som den första läsningen af denna ypperliga bok skänker, eller som i densamma kunna, i likhet med oss, återupplifva sin ungdoms oförgätliga intryck. *Legouvés* nya bok, *Det nittonde århundradets fäder och söner*, skall säkert med förtjusning hälsas af alla dem, som i *Qvinnans Historia* lärt känna och älska den lika varmhjertade som snillrike förf:n.

Bland biografiska verk står *Eleonore Christine Ulfelds* — den fångna kungadottren och förrädarehustrun — *Jammersminde* ensamt i sitt slag såsom årets rikaste skörd. Ödmjukhet och kraft — kärlek och visdom — ståndaktighet — tro — och framför allt *trohet* — allt detta, icke predikadt i torra betraktelser, utan genomlevadt, verkliggjort i yttre handling och inre lif — se der den ädla qvinnans herrliga *Jammersminde*. "Det er et forunderlig Indtryk, den Bog har gjort paa mig!" skrifver en af våra danska väninnor. "Det forøges og forstærkes hver Gang jeg tænker paa den. Og er det ikke som et Vidunder at dette Fængsel, hvor vor Barnephantasie allerede saa ofte har søgt at trænge ind, nu er aabnet, saa Enhver kan komme ind

og faae Hjertet gjennemtrængt af det store Minde? Det er for mig som hvert Spørgsmaal, der rører sig i Tiden, bliver besvaret *der* med Evighedens Alvor. — — Christine siger selv i Inledningén at Sorgen over hvad hun har lidt ikke maa være nær saa stor som Glæden over at Gud har hjulpet hende igjennem det. Og Kjærlighedens Glæde er virkelig Hovedindtrykket af "*Jammersmindet*".

Vid sidan af vår danska väninna (*Mathilde Fibiger*) återkomma vi med det första till en utförlig redogörelse för den rörande boken, anbefallande den under tiden till alla, som, likt Geijer, älska solens gyllne glans och böljans dans, mera än

"Himmelska ljusets gryende tröst

I ett bäfvande människobröst".

Reader.

Konung Erik den XIV:s fängelse och död. Historisk afhandling af A. G. Ahlqvist (Stockholm 1868). Pris 1 rdr.

Ännu några ord om konung Erik XIV:s död. Svar på Docenten Dr Forsells anmärkningar i Sv. lit.-hist. tidskrift. 1869, häft. 4. Stockholm 1869. Pris 35 öre.

Vor tid, som kritisk prövande bedömmar historien, har kastet et klarere lys over mange fremragende personligheder; blandt disse kritiske grundige bidrag udmærker sig ovennævnte böger, der fremdrage flere ny træk om den ulykkelige konge.

Erik d. XIV har altid været en interessant personlighed, og som han i sin levetid bestandig vandt kvindehjerter, så har han efter sin död, og som historisk person, altid fundet deltagelse hos kvinderne, som med glæde have fulgt enhver ny betretning om ham.

Den sidstnævnte er fremkaldt af et angreb på den førstnævnte, og man kan ikke noksom rose den værdige rolige tone, hvormed den udmerkede historieskriver besvarer dette.

Den, som med opmærksomhed ser på de historiske personer, vil vistnok finde en lighed mellem det 16:de århundredes to nordiske konger, Erik den 14:de og Kristian den 2:den. De ligne hinanden i deres kjærlighed til de lavere stænder, i deres had og grusomhed mod adelen, deres til vanvid grændsende heftighed og vildhed, i deres ulykke og fængsel.

Vi kalde deres hårde skæbne en stræng gengældelse, ikke så meget for det blod, som de udgød, men mere for den tve-drægts sæd, som de udsåede mellem brödfolkene, for det had som deres blinde stridslyst var moder til.

Men, hvad der gör Erik XIV til en mindre stor personlighed, er det, som Ahlqvist så ypperligt viser, han er ingen tragisk

helt, han kæmper ikke for en idé, men kun for sine luner, og hans brøde er altså ingen tragisk brøde.

De sidste sider af førstnævnte bog er en mesterlig betragtning over Eriks karakter og vil give enhver læser oplysning og udbytte.

L. U.

Svar å ett genmäle af P. Worm.

Ett genmäle mot vår anmälan af "Den Indre Mission under Wilhelm Beck", af Pauline Worm, har blifvit oss tillsändt. Med ledsnad hade vi redan förut bemärkt den oriktighet i återgifvandet af ett par satser ur anförda bok, som genmälares främst och med all befo-genhet har att anmärka. Denna oriktighet, som här nedanför skall rättas, har insmugit sig vid en, för utrymmets skull, nödvändig förkortning utaf — och i följd af en otydlighet, som lærer förefunnits uti — det insända manuskriptet, hvarå vi icke varit i tillfälle att läsa korrektur. Med obetingad högaktning för det syfte, för hvilket förf:n strider och med, vi kunna säga, beundran för den skarpsinnighet, som hennes bok utvisar, hvilka känslor väl stå tillsammans med olika åsichter om *stridssättet*, kunna vi icke ändra våra i anmälan uttalade tankar, så länge vår uppfattning om den sak de afse är oförändrad. Härmed vilja vi dock ingalunda påstå att vår åsigt är den enda rätta, endast att den är så för oss; och då inför hvar och en endast den subjektiva öfvertygelsen kan fälla ett giltigt utslag, så önska vi uppriktigt att de, som läst vår anmälan, äfven ville läsa den anmälda boken, betrakta förhållandet opartiskt från båda sidor och gifva förf:n all den rättvisa, som af bästa öfvertygelse kan gifvas, och som vi af hela hjertat tillönska henne — skulle det än ske på vår egen bekostnad.

E. K.

Rättelse:

Se anmälan af "Den Indre Mission under Wilhelm Beck" af Pauline Worm, 4:de häftet, sid. 271.

Vid en påkallad förkortning utaf och i följd af en otydlighet uti manuskriptet, hvarå vi ej hade tillfälle att begära förf:ns förklaring, har till vår ledsnad en oriktighet insmugit sig i ofvannämnda anmälan, hvilken vi härmed rätta. I anmälan läses: "Förf:ns anklagelsepunkter äro: att missionen förslafvar folket, att hon trampar nationens ära under fötterna, att hon aldrig med ett ord berört Danmarks lifsfrågor, aldrig bedt en bön för dess räddning undan främmande ok, att hon tvärtom förklarar striden för dess sjelfständighet hopplös" etc. De kursiverade orden böra ändras som följer: "att det varit bättre om hon aldrig med ett ord berört etc. etc. än att hon, som nu, förklarar striden för dess sjelfständighet hopplös".

Uttryckande vår uppriktiga ledsnad för detta ofrivilliga misstag, hoppas vi att man skall inse omöjligheten af att lemna rum för genmälen å hvarje liten recension, som förekommer i tidskriften — helst när de, såsom det ifrågavarande genmålet af Pauline Worm, skulle upptaga större plats än sjelfva den anspråkslösa recensionen.

Redaktionen.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

ELFTE ÅRGANGEN.

STOCKHOLM,
P. A. Norstedt & Söners förlag.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET

NORDENS VÄNNER

STOCKHOLM, 1869.

P. A. NORSTEDT & SÖNER
KONGL. BOKTRYCKARE.

INNEHÅLL.

	Sid.
1. Huru bör uppfostran ordnas, för att bilda fosterländskt sinnade män? Af <i>A—e</i> , meddeladt af <i>L.</i>	1.
2. Hvor finde nödvendig Veiledning for Andagtsøvelserne i Hjemmet? Af <i>—d.</i>	11.
3. Ett besök på Hindholm i Danmark. Af <i>I—a.</i> (Insändt)	14.
4. Familjen och skolan, helsokällor för det sjuka samhället. Af <i>Esselde</i>	26.
5. Sidsel. Af <i>J. Forf. til En ung Piges Historie.</i> (Forts. och slut)	40.
6. Hvad du liknar, min sång? Poem af <i>Alvar</i>	55.
7. Kvinden og Liljen. Poem af <i>Mads Hansen</i>	56.
8. Småprat om Poesi. 4. (Fiskerjenten af Bjørnstjerne Bjørnson). Af <i>Esselde</i>	57.
9. Nytt på vår bokhylla. A. <i>Literaturhistoria och kritik.</i> (Vitterhetsarbeten af svenska författare. Den finsk-svenska litteraturens utveckling. Det svenska bibelöfversättningsarbetet.) B. <i>Skönliteratur.</i> (Odovalsky. Fyra noveller. Dödsfången och slottsknektens son. The womans kingdom. Lucretia. Run to earth. Anne Herford. Nelly Brooke.) C. <i>Barnlitteratur.</i> (Barnens gudstjenst i hemmet.) Af <i>F. B., —en—ny</i> och <i>Reader</i>	63.
10. Öppen talan	72.
11. Nöd och sällskapsnöjen. Af <i>F—n.</i> (Insändt)	73.
12. Moderen og Modersmålet. Af <i>Fredrik Bajer</i>	78.
13. Jeanette Stjernström. Af <i>N. A.</i>	95.
14. Finlands kulturutveckling efter skilsmessan från Sverige. Af <i>W. L.</i> (Forts.)	102.
15. I Havn efter Storm. Poem af <i>Benedicte</i>	107.
16. Den onämnda. Poem af <i>T. K.</i>	108.
17. Om Kvindestordaad. Af <i>G. A.</i>	”
18. Familjen och skolan, helsokällor för det sjuka samhället. Af <i>Esselde.</i> (Forts. och slut)	113.
19. Några små franska ”interiörer”. Af <i>Hanna</i>	127.
20. Småprat om poesi. (Några ax för Småland. Viser af Ad. Recke.) Af <i>Esselde</i>	132.
21. Nytt på vår bokhylla. A. <i>Skrifter i religion och uppfostran.</i> (Pietism, Rationalism, Statskyrka och Reform. Om Sjöfuppfostran.) B. <i>Skönliteratur.</i> (Rosa Arntson. Milly Lance. Smaaskizzer fra en Islandsreise. Poor Humanity. Flirts and Flirts, or a season at Ryde.) C. <i>Periodisk litteratur.</i> (Framtiden. Tidskrift för Lagstiftning, Lagskipning m. m.) D. <i>Fornkännskap.</i> (Kort nordisk Gudelære og Oversættelse af vedkommende Dele af Eddaerne.) Af <i>E. K., F. B.</i> samt <i>Reader</i>	136.
22. Nöden och hjälpen. Af <i>Esselde</i>	151.
23. Mors historia. Af <i>förf:n till Min Genius</i>	153.
24. Bör kvinnans politik inskränka sig till toaletten? Af <i>Keiner</i>	169.
25. Nordiske Kvindeskikkelser. 1. Dorothea Engelbrektsdatter. Af <i>Richard Kaufmann</i>	174.
26. Från en lärarinna. Af <i>Gerda</i>	179.
27. Diktarepersonligheter. I. Hostrup och hans sångmö. Af <i>Esselde</i>	185.
28. Auktionen i det Ingemanske Hus. Af <i>Benedicte</i>	202.
29. Spådsreturen paa Loftet. Poem af <i>Benedicte</i>	206.
30. Gudmund Andersens Historie. Af <i>Elisabeth Ouchterlony</i>	207.

	Sid.
31. Nytt på vår bokhylla. A. <i>Barn- och Skolliteratur.</i> (Barnens Vän. Barnens Tidning. Andeliga Sånger för Barn. Barnets önskan.) Af <i>J. H. B. Skönliteratur.</i> (Solen i Siljedalen.) Af <i>Reader</i>	212.
32. Till en blifvande lärarinna. Af <i>Nanny</i>	217.
33. Diktarepersonligheter. II. Bernhard Elis Malmström och hans digte. Af <i>Fredrik Bajer</i>	221.
34. Ella vid Wastusjaur. Af <i>—a —g.</i>	230.
35. Finlands kulturutveckling efter skilsmessan från Sverige. Af <i>W. L.</i> (Forts.)	239.
36. Hemmeligheden. Af <i>Forf. til Gudmund Andersens Historie</i>	245.
37. Vitalis. Poem af <i>T. K.</i>	247.
38. Sonnet. Af <i>Mads Hansen</i>	248.
39. Några ord om Berlins qvinnor och deras verksamhet. Af <i>L—d.</i>	249.
40. Sjelfhjelp. Af <i>Emund Gammal</i> och <i>L—d</i>	253.
41. Spridda tankar om umgängeslivet. II. Af <i>Esselde</i>	261.
42. Till H. K. H. Kronprinsessan af Danmark d. 28 Juli 1869. Poem af <i>Wirsen</i>	264.
43. Nytt på vår bokhylla. A. <i>Skrifter i religion och uppfostran.</i> (De la beauté morale ou esquisse d'une apologie du christianisme. Godhetens evangelium. Grunddragen af den kristna religionsläran. Den Indre Mission under Wilhelm Beck.) B. <i>Skönliteratur.</i> (Böcker för Hemmet. Et Levnetslob.) <i>Slutöfversigt.</i> Af <i>Reader, E. K.</i> och <i>F. B.</i>	265.
44. Källan. Poem af <i>Cordelia</i>	283.
45. Tysta skolan. Af <i>Esselde</i>	284.
46. Blad ur reseanteckningar. I. Förbättringsanstalten i Val-d'Yèvre. Af <i>St—</i>	285.
47. Diktarepersonligheter. III. Anna Maria Lenngren. Af <i>Georg H. Madsen</i>	304.
48. Något om den äkta frihetsrörelsen och en af dess målsmän. Af <i>Esselde</i>	314.
49. Vor Landsby. Af <i>Benedicte</i>	325.
50. Min moders testamente. Skizz af <i>Pontus Wikner</i>	333.
51. Den Ensommes Hjem. Af <i>Mathilde Fibiger</i>	366.
52. Det var vid kyrkan. Poem af <i>Helena</i>	375.
53. Et gammelt Minde. Poem af <i>Excelsior</i>	377.
54. Den sjuttonårigas föresatser. Poem af <i>Lina</i>	378.
55. Finlands kulturutveckling efter skilsmessan från Sverige. Af <i>W. L.</i> (Forts.)	379.
56. Det gamle Chatol. Af <i>J. Forf. til En ung Piges Historie</i>	386.
57. Bref om högskolan och qvinnan. Af <i>En Scenska</i>	397.
58. Nytt på vår bokhylla. <i>Öfversigt.</i> Af <i>Reader</i> och <i>L. U.</i>	405.